

ИАЛЫССЭ КОМСОМОЛ
ПОЛИТЧИТКЫШТЭ
ТУНЭММЭ КНАГА

II КЫДЭЖ

ССРУ КАЛЫК-ВЛАК РУДО САВЫКТЫШ
МОСКО ★ 1929

ТЫ КНАГА ДЭН КУЗЭ ТУНЭМАШ.

1. Ты кнага йалысээ полигграмот школышто (стацио-наркыштэ) тунэмшылан, комсомолын политчиткэ манмэ кружокшылан, адак шкэ-вуйа тунэмашат луктылгэш.

2. Политчиткэ кружокышто тэвэ тыгэ тунэммэ сайрак лийэш: иктэ йўкын лудэш, молыжо колыштэш, вара посна кутурымаш-влакым чылан пырля лончылыт. Лудаш **чэрэт дэнэ кўлэш**, тугэ гынат **сай лудын моштышо-влак** гына лудышт

3. Кутурымашым лудаш тўналмэ дэч ончыч **тушто мо нэргэн ойлалтш шым** палэн налман. Тидым сэрыш вуй-влак гыч палаш лийэш. Тэвэ, мут гыч, кумышо кутурымашым налына. Тудын лўмжэ—„Йалын сотенализмыш каймэ корныжо“,—тыгэ лийын, тушто йалым молэмдымэ нэргэн ойлалтэш. Вара посна сэрыш вуй-влак кайат: 1) „Йалын копэратсэ корныжо“, 2) „Колхоз шарлымэ“, 3) „Йалым молэмдымэ у корно-влак“, 4) „Йалым молэмдаш“. Ты вуй-влак гыч кутурымаштэ мо ойлалтмым шянчаш лийэш.

4. Лудмо годым посна касалык дэн лудаш кўлэш. Кажнэ касалыкын шкэ вуйжо уло, тувэч кўргыжымат палаш лийэш. **Касалыкым лудын лэкмўнгө, тудым сайын шо-налташ нўлэш.**

Вашкэн лудаш ок кўл, эрнын гына, кажнэ ойжым умлаш **тўчэн лудман**. Касалыкым лудын пытарыдэ лудмым кўрлаш ок кўл; кажнэ касалыкыштэ ик тичмаш ой уло; лудмым кўрлат гын, тланэт чыла иктэ касалыкым угыч лудаш тўналдэ ок лий. **Ии вэрым умлэн налдэ, вэсыш нуснаш ок лий.** Кажнэ кутурымаштэ чыла касалык-влакат почэ-почэ ик тўг ой дэн пидылтыныт,—ик касалыкым умлэн налдэ, вэсыжым умлаш ок лий.

Мутат укэ, лудмо годым ик могырымат кодэн кайыман огыл. Кнагаштэ чыла сэралтмыжат ик акан, ик гань тунэмман.

Йужо посна вэрым умлаш ок лий гын, тудлан вэрч лудмым чарнаш ок кўл: **умлыдымо вэрым палэмдат**, вара касалыкым лудын лэкмўнгө, чумур вий дэнэ лончыл нализа.

(Пытартышым ннага ном 4-мшэ могырышто ончо).

Мар.

3-715/2

ИНДЭШЫМШЭ КУТУРЫМАШ.

4625

Пролэтар диктатур.

Гос. Публичн. Б-н

1929.

Обл. инт.

Гингр.

Кок корно.

Имаштэ мынь ик йалыштэ политчиткым ыштышым.

Ик кана мынь дэкэм ик комсомольэс толъат каласыш:

— Мыньын тынь дэнэт кутурышашэм уло!

— Ойло.

— Мэмнан дэнэ ик-мунар ий ожно учытыл ильэ. — манын ойлаш тўнальэ. — Тудат эрэ у илыш нэргэн кутура ильэ. Умландарымыжэ гына тудын вэс тўрлырак ильэ: у илыш ыштышаш вэрч нимогань рэволўтсейят ок кўл, манэш ильэ. Рэволўтсей пэш шуко'калыкым, малым пытара. Тўвө монар вўр йогыш, монар ойгым калык чытыш. Шонэт гын, пашам вэс тўрлынат ышташ лийэш: власьым ольан-ольан, эркын гына шкэ кидыш погэн налаш. Кузэ тэвэ йот эллаштэ правичэлствым шогалтат? Тушто калык сайлымэ йэнг-влакын погынымашышт уло, тудым парламент маныт. Ту парламент ик-мунар ийлан сайлалтэш. Сайлымэ годым могань партий парламентыштэ вэрым шуқырак налэш, тудо правичэлствым ышта. Тыштэ иктэ гына кўлэш: сайлымэ годым кузэ гынат шуқырак калык пашазэ йэнг вэрч йўкльжө. Жап шуэш — калык кёлан йўк пушашым умла, парламентышкэт сотсиализм ышташ тóчышö йэнг-влакым сайла: Тыгэ, рэволўтсей дэч поснак, вўр йоктарыдэак, тыныслык дэнэ ты эл-влак сотсиализмыш мийэн шуыт. Тўвө тугэ мланна учытыл умландарыш Тынь ындэ тэвэ мланна умландарэн пу: чынак, рэволўтсей ышташ кўлэш ильэ гын? Тыныслык дэнэ ышташ ок лий ильэ гын?

Ты йолташ пэш кўлэшым йодо. Чынак, тунарак рэволўтсей ышташ, кугужаныш власьым вийтак шупшыш на-

лаш кўләш ильэ мо? Ала тудо иктаж мунар лу ий гыч шкак кидыш пура ильэ?

Ты йодышлан викак гына куштулгын вапмут пуаш ок лий. Тудым умлынаш вэрч, кугужаныш власьшэ мо лий-мэ нэргэн шоналташ кўләш. Мыньат комсомольэсэмлан лач ту йодышым пуым.

— Каласэ,—маньым,—кугужаныш власьшэ мо лийэш? Ты нэргэн тынь шоналтэнат, укэ?

Мык-мук лийат, нимомат толкшо дэн каласэн ып кэрт.

Вара мэ коктын пырля лончылаш пижнат, ужна: кэрэк могань кугужанышыштат чыла йэгак төр огыл.

Тэвэ капиталист кугужанлаштэ пашазэ-влак кузэ илы-мым ончалына. Кэрэк кудо пашазым ит нал, тудын пөрт көргө арвэр дэч моло ниможат укэ. Пашам тудо шкэ паб-рикыштыжэ огыл, йот паб-рикыштэ ышта. Напша куралжат (тарман) шкэнжын огыл,—озан, паб-рикантын. Мом гына пашазэ ок ыштэ: машинам, кэмым, пасмам — чыла тудо шкэнжын огыл, озан. Пашазэ шкэнжын пашадаржым гы-на налэш. Кэчэ ыштышыч, арньа альэ тылзэ—оза пыш-тымэ акым нал. Пашазэ—тудо калыкын ик түрлө тўшка-жэ, клас манмэт—пролэтар клас.

Паб-рикантым, завогчикым налыч гын,—йалт вэс сэ-мын илат. Нунын паб-рикышт, машинашт уло, завогышто нунылан инжэньэр-влак, напшазэ-влак ыштат, а чыла ыш-тымышт садэ паб-рикантлан, завогчиклан кайа. Тидэ ка-лыкын вэс тўшкажэ, вэс клас—буржуазий клас.

Крэстйан-влак адак вэс сэмын, шкэ сэмынышт илат. Нунын паша куралышт шкэнжын. Нунын плугышт, тыр-машт, паша вольыкышт уло. Ыштэн лукмо киндышт шкэ кидышкышт пура. Тугэ гынат крэстйан озанлыкым нигу-зат паб-рикант озанлык дэн ик ратыш от шогалтэ. Крэст-йан—тудо тигыдэ оза, тудо шкэ озанлыкыштыжэ шкэ тыр-пэн ыштэн ила.

Помэшик-влак адак крэстйан лэч вэс сэмын илат. Нунын кидыштэ мландэ. Ту мландым нуно арэндыш пуат, йа батракым тарлэн ыштыктат, вара погымо киндыжым ужалэн кийат.

Ты калык тўшна-влакын интэрэсышт, кўлэшышт ик ганьэ огыл, тудо викак койэш. Викшым каласаш гын—интэрэсышт ваптарэш шога. Пабрикантын интэрэсшэ моганьэ? Тудо пашазылан шагалрак тўлэн, шуқырак жап ыштыктынэжэ. Пашазыжын интэрэсшэ вэсэ: тудо шкэ ыштымыжлан шуқырак налын, пабрикантлан тупшым шагалрак пўгўртэн шогынэжэ. Адак завогышто нимогань оза ок лий гын, тулэчат сай лийэш манын шона.

Помэшикын интэрэсшэ моганьэ? Тудо арэндыш пумо мландылан крэстйан дэч кузэ гынат кугырак акым налнэжэ, мландыжым ўмўр-ўмўр шкэ кидыштыжэ кучэн илынэжэ. Крэстйанжэ арэндылан кузэ гынат шагалрак тўлынэжэ. Мландыжымак помэшик дэч шупшынын налат гын, тулэчат сай лийэш манын шона. Тэвэ тидэ лачак тўрлў калык тўшкан тўрлў интэрэс, тўрлў кўлэш улмыжым ончыкта.

Чыла ты тўшка-влак ик кугужаныштэ илат. Власьят ты кугужаныштэ иктэ вэлэ. Кузэ ындэ, ты ик власьят чылашт вэрчынат ик сэмын ойгыра мо? Паллэ, ик сэмын огыл. Ик канаштэ пабрикант дэн нашазэ интэрэсым аралаш нигузат ок лий: ты интэрэс-влак ик ганьэ огыл, иктэ вэсэ ваптарэш шогат манна вэт. Тугак ик канаштэ помэшик вэрчат, крэстйан вэрчат шогаш ок лий, вэт помэшик-лан иктэ кўлэш, а крэстйанлан йалт вэсэ. Шужышо тэмшылан начар йолташ. Чыла йэнг вэрч ик сэмын ойгырышо кугужаныш тўнъащтэ укэ, лийынат ок кэрт. Кэрэк кудо пошкыдо элыштынат, кэрэк кудо Йэвропо дэн Амэрик кугужаныштат влась капиталист интэрэсым арала, нунылан шэмэр калык вўрым йўаш полша.

Мут гыч, забастовкым налза. Пашазэ-влак бастоватлат, пабрикыш огыт мийэ, пашам кудалтат, шкаланышт кўлэшыш йодыт, а пабрикант-влак ту йодмыштан шўвалыт вэлэ. Тэвэ пашазэ-влак пашадарым кўзыктышаш вэрч забастовкым луктан кэлшат лийжэ.

Кугужаныш ончэн ок шого, тудо туштак. Тудо политсийым колта—забастовко годым шужышо пашазылан огыл, пабрикантлан полшаш. Чўчкўдынак кугужанышэт забастовко вуйлатышэ-влакым тўрмаш шўшкэш. Йужгунам тудо чарнышэ пабрик-влакыш паша ышташ салдат-влакым

колта. Кугужан Российыштэ влась-влак казакым колтэн, забастовщик-влакым кырат ильэ. Тувэчынак түвö көн влась улмыжо койэш. Влась чыла калыкымат ик сэмын сакла ильэ гын, тудо пашазэ-влаклан полша ильэ,—нунылан илаш нэлэ вэт. Укэ, тугэ ок ыштэ. Власьын уло вийжэ пашазэ вуйыш сүмүрла.

Альэ тэвэ помэшик дэн крестйан коклаштэ чэнгэсы-машым налза. Ожно чүчкүдынак тыгань үчаш лэктэш ильэ: арэндэ нэргэн, волык тошкыктымо нэргэн, мэжа нэргэн да монь. Ты үчашыманштэ урätникын альэ судйан крестйан вэрч, помэшик ваптарэш лиймыжэ нигунамат лийын огыл. Кочада-влак дэч йодса, нунат иктаж кунам тугэ лиймым огыт шарнэ.

Тыгэ лийын, кугужаныштэ чыла эргымат төр ончышо ача ганьэ огыл вэт. Тудо капиталист кидыштэ, помэшик кидыштэ кучалтэш. Нунын кидыштэ кугужаныш—пашазэ дэн тўг крестйаным пызырэн ашнышэ машина. Ты машинашт тўрлө сэмын пөртэш: олталэнат толаша—ташто поп, адвокат, газет полша, кўлэш годымжо вий дэнат пызыра—армийым, политсийым колта.

Ты машина чойан ышталтын, йужо йэнлан тудо чыла йэнгымат төр ончымыла койэш. Капиталист тыгэ манэш: „Мэмнан дэнэ демократий, вэс сэмын манаш, калык влась, уло калык правичелством сайла, тудыжо вара чыла йэн вэрчат төр шона“.

Чынжым каласаш гын, кугужаныштэ, ўмбач ончымаштэ эрыкан койын, капиталист вэрч гына тырша. Пашазэ-влак бастоватлаш тўнгалыт гын, альэ кредалашак киньэ-лыт гын,—кугужаныштэ чыла йэнгымак төр ончыдымыжым пэш вапкэ ончыкта.

Эрыкшат ты кугужаныштэ шинчаш койшо вэлэ. Ту эрык дэн чыла йэнгак пэш пайдаланэн ок кэрт.

Тэвэ, мут гыч, капиталист эллаштэ погынаш эрык нуалтэш манын увэртарэныт. Погынашыжэ иктаж пөрт кўлэш вэт, а куго пөрт-влак капиталист кидыштэ улыт. Оксат нунын кидыштак. Тыгэ лиймөнгө, капиталист партий калык погынымашым ыштэн кэртэш, а пашазэ партийлан, пашазэ-влаклан тудым ышташ йөсө. Нунын куго

пёртыштат укэ, пёрт налаш оксаштат укэ. Чўчкўдынак тыгат лийэда: пашазэ погынымашэт чумургэн шуэшат, ни-могань эрыкымат огыт ончо, тудым поктэн шалатат.

Тэвэ адак пэчэт эрыкым налына. Газэт—тидэ пэш вий-ан тарман вэт. Тудо кумдан шаркалалтэш гын, пэш шуко ыштэн кэртэш. Тугэ да, газэтшым лукташ гын, кагаз на-лаш, типографий кучаш окса кўлэш, оксажат изэ огыл, пэш куго кўлэш, вэт газэт лукмо паша—пэш куго паша. Тўвб сандэнак буржуазий шўдылэн куго газэт-влакым лук-тэш, эн кугыжо миллионлэн шаркалалтэш. А пашазэ-вла-кын изэ гына ик-кок газэтышт улдалэш.

Буржуазийын адак ик куго тарманжэ уло—чэркэ. Йу-мылан ишанышэ йэн кизыт кэрэк куштат шуко. Йот эл-лаштэ капиталист-влак эргэ дэн ўдўр-влакым христиан ушэмыш ушат, тушто капиталист илыш рāтым аралаш ту-ныктат Пашазэ киньэдмэ годым, капиталист влась чы-тырнымэ годым поп-влак уло кэртмынг дэн калыкым лыпландарап тōчат.

Буржуазийын тылэч посна моло куралжат уло. Ту ку-рал-влакым тудо моштэн кучылтэш, сандэнак тыгэ лэк-тэш: кугужаныш шкэ сэмынжэ эрыкан ганьэ койэш, а ту эрыкшэ дэнэ буржуазий вэлэ пайдалана, пашазэ дэн крэ-стйаным пызыра. Кэрэк монар власьым сайлэ, чыла сай-лымашат ик мучашан лийэш: иктэ кайа, вэсэ толэш, вла-сьшэ тошто сэмынак капиталист интэрэсым арала. Дэмo-кратий, клык влась, чыла калык тōр манмэ олмэш бур-жуазийынанимо чарэн кэртдымэ власьшэ, диктатуржо вэ-лэ лийэш.

Йōра ындэ, тыгэ лийын пичшэ: пашазэ-влак закон почэш шукуракшым шкэ йэнгыштым сайлэн шындат. Пра-вичэлствымат пашазэ-влак ыштат. Ты правичэлствэ мом ыштэн кэртэш вара? Тудо закон почэш сотсиализмым ыш-тэн, пабрикант дэч пабрикым, помэшик дэч мландым шуп-шын налын кэртэш мо? Ты закон дэн сайлымэ правичэлст-вым капиталист-влак колыштыт гын? Ойлымат ок кўл, кыжат огыт лий. Кўсэныштлан логалшашым шижыч гын, капиталист-влак, кэрэк монар закон дэн ыштышэ прави-чэлствэ ынжэ лий, ўмбакажэ шўвалыт вэлэ. Буржуазий тунам армийым, пулэмэтым вэлэ пашаш колта. Тэвэ ындэ

тылэч вара правичэлствынтэ шуқырак лийаш төчө вэлэ, толкшо садак нимоганьат ок лий.

Укэ, мынбын комсомольэсэм йонгыш лийэ. Кэрэк могоань капиталист элыштат папазэ ончылно кок корно лийын кэртэш.

Ик корно—закон сэмын ышташ, эркин гына, тыныслык дэн парламентым сайлаш, ала иктаж түрлын влась шкак кидыш пура манын вучаш. Тыгэ каймэ куш намийымым мэ ындэ ужна. Ончэт гын, ты корнын мучашыжэ укэ, ту корно дэн кайэн, папазэ эрэ капиталистлан. крестйан эрэ помэшиклан ышташ кодэш.

Вэс корно уло: тошто законым пудурташ, капиталист кид гыч власьым вийтак шупшыш налаш, тошто кугужа, ныш машинам пудурташ—олмэпыжэ шкэндын, папазын власьым шогалташ, социализмым ышташ. Лач ты корно дэнэ тэвэ мэмнан эл папазэ дэн крестйан-влак кайэн, 1917 ий октябрыштэ власьым шкэ кидышкышт шупшыш налыч.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Молан шэмэр-влаклан власьым крэдал налаш күлэш?
2. Мо туганьэ кугужаныш влась?

Молан рэволүтсийым папазэ вуйлата.

Ала кунам ожнак крестйан-влак умлэн налыныт: кучедалдэгэч помэшик пызырыма гыч утлаш ок лий, маныныт. Ик ойго гына уло: киньэлын крэдалынат ончэныт, бунтымат ыштэныт, помэшик сурт-влакымат йўлатэныт. помэшик-влакым шкэныштымат сакалэныт, тугат папа ик мучашыш гына намийэн: бунтым пызырэныт, крестйан вўр энэр гань йөгэн, каньысыр йал-влак йўлаталтыныт, а помэшик адак крестйан шўйэшак чот шинчаш кодын.

Тэвэ Стэнька Разин нэргэн колында? Колында дыр. Тудын нэргэн мурат пэш шуко луктылтын. Мурыштыжо гына эрэ Стэнька Разинын пэрс кнажнам йоратымыжэ каласалтэш. Ончэт гын, тудын данжэ иктат тудлан лэктын огыл. Тудо крестйан киньэлмашын онжо лийын, тудо куго бунтым вуйлатэн, сандэн Разин нэргэн муро луктылтын.

Разин пәш шуко кучәдалын, шуко олам тудо шкә кидышкыжә налэдән, тугә гынат шкәнжын вуйжым вэлә кучән руалыныт. Бунтым чаманыдә тәмдалыныт.

Тугак Йәмэлян Пугачоват шкә вуйжым пыштән. Тудырат вуйжым Моско олаш палач руалын. Молан? Тудо, казак-влак дән пырля, пәш шуко крәстйаным, пошкырым погән, кугужан Россий коч помәшик сурт-влакым йўлатән, кугужан чиновник-влакым пуштэдән, кугужан армийым кырән ләктын.

Тәвә Пугачовым казнитлымә нәргән ойлымашым колыштса. Ту ойлымаш ту годсо дворән сәрыма гыч налылтын, тувәчын дворән-влакын да тыглай шәм йән-влакын Пугачов пуштмым кузә ончымышт пәш сай койәш.

„Эшафотым ¹⁾ татылымә пычалан войска чакак йыр авырән налын. Войска пронт көргыштө кумда чара, тушко тыглай калык гыч нигомат огыт колто. Дворән дән господа-влакшым иктат огыт чарә, пуртат.

Вашкә онго көргышкө пәш шуко двөрән-влак погынышт — ончәт, ты дворән-влакын шкә чумур тушманыштым сәнгымылан куанымә пайрамышт ганьә койәш.

Эшафот йыр, иктаж коло шажән нарә кутлаштә, сакымә мәнгә-влак шогалталтыныт, кўкшытыныт нил шажән ләч коч ок лий. Мәнгә-влак дэкә тошкалтышымат шогалтәныт.

Казнитлаш йамдылымә йән-влак эшафот воктән ўлно шогат да кийат.

Орава эшафот дэкә мийәнәт ыш шу, Йәмэляным руалтән налын волтән, шагә ўмбака шүдүрәнак кўзыктән түрәшыжә шогалтышт.

Пугачов кужо илымә күрүк тулупым чийән, йалт тўншө ганьак шога.

Сакымә мәнгә-влак воктәнсә тошкалтышкә пушташ судитлымә йән-влакымат шогалтән шуктәныт; нунышт вуйәш мәшакым чийән, шўйыш кандра онгым чыкән шогат.

Войска пронт пәнгәлныжә калык шыпак шога. Калык кизыт ала кугужа Пугачовым утараш приказым пуаманын вуча. Дворән-влакат тудын дәч лўдын шогат. Укә,

¹⁾ Пуштмо вәр.

лудын гына пытарышт, тунамак Пугачов үмбач тулупым, моло үмбал вургэмжым шупшын налын, плахэ үмбақ йорыктэн пыштышт. Приговор тугань ильэ: ончыч тудын кид-йолжо-влакым руалаш, вара ижэ вуйжым руал кудалташ.

Кэнэта вучыдымо лийын кайыш,—палач товарым кўш нёлталыат викак Пугачовын вуйжым руал кудалтыш. Вўр шыжалтэ.

Ты жапыштак моло плахылаштат товар йўк-влак шокталтышт, ты манмэш Пугачовын вуйжым кўртнўо воштыр дэн кэрылын, мэнгэ вуйэш сакышт, руалмэ кид-йолжо дэн вўран капшэ кольсаштэ лийэ.

Кычкырымэ, магырымэ да моло тўрлў йўк калык коклаштэ пэш кугын, вийын шау шоктыш“.

Крестйан киньэлмаш тўлэч ожнат лийэдэн. Тылэч 300 ий ожно киньэлшэ крестйан-влакым шылын курыжшо кул Иван Болотников вуйлатэн. Тудо пэш лўддымў йэн лийын, шкэ үмўрыштыжў шуко ужын-колын улмаш, йот элыштат коштын, тудо ик итальян олаштэ лодкызо-влакын забастовкыштымат ыштэн манын ойлат. Крестйан-влакым Болотников номэшик ваштарэш киньэлаш, мландыштым да чыла крестйан дэч толэн погымо малыштым шупшын налаш ўжын. Укэ, Болотниковат шонымыжым шуктэн кэртын огыл. Паша вэс могырыш савырнэн: тудын вуйлатымэ крестйан бунт почэш Российыштэ пўрвўй Романов кугужалан шинчын, вара тудын тукумжо 300 ий-ышкэн кугужанланэн илэн.

70 ий нарэ ожно, крестйан-влакым утарэна маншыла. нунын дэч мландыштым шупшын налыныт. Ты утарымышт крестйан-влаклан пэшак кэлшэн огыл койэш: тўлэч вара тунамак 25 гўбэрнаштэ крестйан бунт-влак лийэдэныт. Ту бунт-влакат садэ ик мучашан лийыныт: крестйаным кырэн шалатэныт, вўрэш чывылтэныт.

Пашазэ клас кушкын пэнггидэммыжмўнгў, тудо чыла тошто влась ваштарэш кучэдалшэ-влакым вуйлаташ шогалмўнгў,—тунамжым паша йалт вэс мучашан лийэ. 1917 ий окчабрыштэ Россий пашазэ-влак, крестйан-влак дэн пырля да нуным вуйлатэн кайымўнгў, капиталист-влакым сўмўрэн кудалтэн, шкэ власыштым ыштышт.

Кузэ тугэ лийэш? Молан крестйан-влак кучэдалмыштым шкак мучашышкэ, сэнгымашкэ шуктэн огыт кэрт? Молан ты кучэдалмашым пашазэ клас вуйлаташ шогал-мөнгө ижэ тудо сэнгымашкэ шуктыш?

Молан тыгэ лиймым умлышаш вэрч, адыза пашазэ дэн крестйаным тагастарэн ончэна.

Крестйан кэрэт могань нужна лийжэ, тудын садак икэнжын изэ озанлыкшэ уло. Тудо кэрэк вүд дэн киндым вэлэ кочкэш гынат, пашазэ лэч шуко начар ила гынат, тудо шкэ озанлыкэшыжэ кылдалт пижын. Изэ мландэ ластыкшэ дэн изэ пөртнө тудым чот кормыштал кучат. Озанлыкшэ мыскынь изэ гынат, тудым кудалташ чамана. Шуко крестйан „йэн гань лийаш“ пэш шона, пойан пошкыдыжлан кумалмым чарнэн, шкэ тудо молым шкаланжэ кумалыктынэжэ.

Пашазын можо уло вара? Нашам тудо шкэ озанлыкыштыжэ ок ыштэ, йот озанлыкыштэ, пабрикант-капиталистлан ышта. Ыштымыжлаң кэчэ дэн йа тылзэ дэн нашадарым налэш. Нимогань вэрэшат тудо кылдалт пижын огыл. Күлэш гын—чыла кудалтат, вэс вэрэ лэктын кайа. Кэрэк могань кучэдалмаштат тудо крестйан лэч лүддымынрак, тоштынрак шогалтэш. Лүдаш мо, тудын шкэ вийжэ дэч моло нимат укат, молан лүдэш?

Крестйан-влак шала илат. Моннарэ мэмнан элыштэ витьлэ-шүдө пөртан изэ гына йал-влак улыт! Йал-влак коклашгэ кыл пэш начар. А кыл кучыдэ кучэдалаш йөсө. Тачэ ик йал тарванэн лэктэш—тудым кырэн шалатат, эрла вэсэ лэктэш—тудымат кырэн пытарат. Тыгэ шала илымылан лийын крестйан, пэш шуко гынат, ик ойан пэнгыдэ армий лийын ок кэрт.

Пашазэ йалт тугань огыл. Нуно пырлыа илат, пырлыа пашам ыштат. Шуко завогышто ала монар тўжэмлэн пашазэ ышта, а ту завод вэт ик олаштак йа ик посьолкыштак шога. Тыгань пэнгыдэ куго армийым, шала илышэ крестйаным кырэн шалатымэ ганьэ, сэнгаш шуко йөсө.

Крестйаным уло илыныжэ шкэ вэрчшэ гына шогаш туныкта, молылан ок ишаныктэ. Тудо шкэ вүда, шкэ тўрэдэш. Тудо шкэ вэрчшэ гына шонаш тунэмын.

А пашазым ылышыжэ чыла пырлыа ышташ туныкта. Куго пабрикыштэ ик йэнг нимомат ыштэн ок кэрт. Тушто пашам руж ышташ күлэш, пырлыа кэлшэн, чумур корным тошкаш войзэш, укэ гын уло—пабрик шалана.

Капитализм годым пашазэ эрэ озалан тупым пүгүрта, сай ылышым ужын ок кэрт,—тидым тудо умла. Кузэ утлаш вара? Корно иктэ вэлэ—капиталист власьым сүмүрал кудалтэн, нунын дэч пабрик-завотыштым, помэшикшэ дэч мландым шупшын налын, коммунизм обшэствым ышташ пижаш. Вэс сэмын манаш, пашазэ коммунизм ылыш вэрч кучэдалэш, ту ылышыш лэкташ тырша.

Ожныжо шуко крестйан тыгэ шонэн: помэшиклан пижынат, суртшым йүлатэна, мландэ дэн вольыкшым ужашлэна,—моло нимат укэ. Тыгэ ужашлымэ посна крестйан-влаклан ала пойаш полша ильэ гынат, чумур крестйан калыкшэ оссо ганбак йорлын илаш кодэш ильэ.

Тидын үмбач адак тудымат каласыдэ ок лий—пашазэ крестйан лэч тунэмшырак вэт; олаштэ илэн, нуно шинчымашым погэн кэртыныт, адак пабрик пашажат шинчымашым шукарак йодэш.

Тэвэ чыла ты чий дэнэ крестйан калык, кугужан правичэлствэ ваштарэш кучэдалаш лэктын гынат, сэгымэшкэ кучэдалын моштэн огыл. Тудлан вуйлатышэ күлэш улмаш. Ты вулатышыжэ—пашазэ клас—пашам сэгымашкэ шуктэн.

Йужо крестйан рвэзылан молан пашазэ клас рэволүтсий вуйлатымым каласэн цуэтат, тудо өпкэла: мэ, крестйан-влак, пашазэ лэч үлнө шогэна ужат, ышталэш. Укэ, тидэ йара өпкэ, тудо нимоланат ок күл. Вэт крестйан пашазэ лэч вэс түрлын ылымыжлан йалт винамат огыл. Тидэ тудын йолажэ огыл, ойгыжо. Ты ойгыжат тошто ылышын йолажгыч лэктэш: чыла ылышат ожно нимолан йордымө ильэ, крестйаным үлкө волтэн, пичкэмыштэ кучыш.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Крестйан ожно мо вэрч кучэдалын?
2. Молан крестйан-влак помэшик мландым шкэтын шупшын налын кэртын огыт ул?
3. Молан пашазэ-влак рэволүтсий кучэдалмашым вуйлаташ тунялыныт?

Мо туганъэ пролэтэр диктатур.

Пашазэ-влак, чыла шэмэр калык вуйышто лийын, капиталист власьым сүмүрал кудалтат. Умбакыжэ мо лийэш вара? Сынаматлан шкэнан элым налына.

Тушто кузэ ильэ? Капиталист дэн помэшик-влак куштулгынак, крэдалдэгэч ышт чакнэ. Нуно у влась дэн кучэдалаш армийым ыштышт. Кугужан гэньэрал-влак вуйлатымэ ош армий-влакым кизыт нигат мондэн огыл. Нуным кырэн палаташ совет эл ала монар пйышкэн тыршыш.

Йот эл капиталист-влакат совет эл дэкэ кидыштым шуйышт. Совет правичэлствэ нуным пэш лүдыктас. Нуно, шкэ эл пашазэ дэн крестйанышт, ты сай пашам ужын, ту корно дэнак ынышт кайэн колто, манын лүдыч. Тулэч посна адак, Совет правичэлствэ пашазэ дэн крестйан кўсэн гыч тошто кугужан пушашым тўлаш ыш көнө. Тугак тудо йот эл капиталист-влаклан мэмнан элыштэ озаланаш корным ыш пу. Түвө сандэнэ йот эл капиталист-влак мэмнан пашазэ дэн крестйан элна ваптарэш шкэ армийыштым колтышт, адак шкэнан эл ош гвардийланат полшышт.

Умбачынжэ адак, крестйанат чылажак у власьым колышташ ок көнө. Помэшик дэн пабрикант ваптарэш пашазэ уло крестйан дэн пырля кайыш. Чүчкүдынак кулак-влакат помэшик суртым йўлаташ мийышт. Помэшик дэч мландым шушпын налаш нуно ожнак шонэн кийэныт. А мландыжым шушпын налмөнгө, кулакэт-влак рэволүтсейлан туп дэн савырнышт, —рэволүтсейжэ тунам нунылан пижын илыс. Йорло комитэт-влакат кулак кўсэным йастараш тўнгалыч, кулакат рэволүтсей ваптарэш шогальэ, ош гвардийлан полшаш пилэ. Чыланат тэвэ тыгэ лийэдымым шинчат: йалыш ош бандит-влак пурат, кулак-влак нуным киндэ-шөнчал дэнэ ваш лийыт, вара шкэ йал йорло дэн коммунист-влакым ошо кидыш пушташ кучыктэн пуат.

Паша адак кулакыштэ гына огыл. Крестйанын тўн кашакшат —кокла крестйан—пөрвөй ийлаштэ, у влась чоткыдэммэшкэ, тугак лўнга. Ик вэд гыч вэс вэлыш кышкылтэш (садланак тудым кокла маныт), тэвэ у влась вэрч шога, тэвэ туштак икэнжым кулаклан вўдэн нангайаш пуа. Ту нэлэ ийлаштэ

кулак киньэлмаш шуко лийэдыш, ту киньэлмашкэ кокла крестйанат ушнадыш.

Тэвэ чыла ту йёсылыкым сэнгаш, шкэ эл дэн йот эл капиталист дэч аралалташ, кулаклан кокла крестйаным почэшыжэ нангайаш пудымашын,—тудлан түвө пашазэ-влак, капиталистым сүмүрал кудалтымэ почэш, шкэныштын пэнгыдэ власьыштым ыштыдэ огыт кэрт. Тунам пүтүнбэк шэмэрлан энэртышэ, шэмэр интэрэс вэрч шогыло пэнгыдэ кугужанышым ышташ күлэш. Ты влась пролэтар диктатур лийэш. Мутшо тидэ умлаш йёсырак, тудын мо лиймыж нэргэн Лэнин тыгэ сэрэн:

„Диктатур—вийтак пызырэн кучышо, нимогань закон дэн кылдалтымэ влась лийэш. Пролэтариатын рэволүтсийан диктатуржо—пролэтариатын кредал налмэ, буржуазийым вийтак пызырэн кучымо, нимогань закон дэнэ кылдалтымэ власьшэ лийэш“.

Ындэ „пролэтар диктатур“ манмэ мут мо лиймым умлышда? Тудо пашазэ-влакын күртнө ганьэ чоткыдын ыштымэ, тошто закон-влакым ончыдымо власьышт лийэш.

Лэнин тэвэ ты влась вийтак пызырэн куча манэш. Көм?—Буржуазий дэн помещикым. Мэ нуным влась дэка она колто, нунын сайлымэ правашт укэ. Мэмеан законна түрлө йэнгым йалт түрлын онча: пашазэ дэн шэмэр крестйан-влакым ик түрлын, капиталист дэн кулак-влакым вэс түрлын. Пөрвөй-влаклан мэмнан дэнэ чыла вэрэат корно почылтын, а вэсыж-влаклан сайлымэ прават ок пуалт.

Йужо йэнг тыгэ йодын кэртэш: граждан сөй эртэн кайэн, совет влась дэнэ ик ошармийат ок кучэдал,—молян вара ындэ диктатуржо күлэш, пушкүдэмдэш ск күл гын?

Укэ, тугань жап кизыт шуын огыл. Мэмнан эллан кизыт чыла мogyрымат лүдмаш уло, шуко жап кизыт тудо ончыкат лийэш. Мэмнан йырна кизыт капиталист гуйлатымэ эл-влак улыт. Туштат власьым пашазэ-влак шкэ кидышкышт налмэшкэ, мэ тып илен она кэрт, ту эл правичэлствэ-влак эрэ мэмнан ваштарэш сөйым йамдылат вэт. Адак шкэнан эл көргыштат, у эконсмей политикым пуртымөнгө, капиталист-влак шочыч; кулакат ындэ угыч изьыш койам шындыш. Нуныланат совет влась лэш чонэшак ок тол, тудын дэч утлат гын, пэш йыбыртат ильэ.

Сандэнэ түвө, мэмнам йырым-йыр тушман авырэн шогымо годым, шкэнан элыштат тушман йөршэш сэнгалтмэшкэ, күртнью гань чоткыдо влась күлэш, пэигтыдэ пролэтар диктатур күлэш.

Пролэтар диктатур дэнэ крэстйан.

Тыгат лийэш: йужо крэстйанлан пролэтар диктатур нэргэн ойлэн пуэтат, тудо вуйжым рүзап түналэш: „Мо-лан,—манэш,—пролэтарын гына? Мэ, крэстйан-влак, кужо улына мо вара? Укэ, тыштэ ала можо ок йөрө, тыгань кугужаныш мланна ок кэлшэ“, манын шона.

Тыгань крэстйан эн түнжым ок умло: молан пашазэ-влак күчэдалыч, молан шкэ власьыштым ыштышт? Нуно тыгань ылышым, сотсиализмым, ыштэн шуктышаш вэрч власьым налыч: пашазэ дэн крэстйан коклаштэ ойыртыш пытыжэ, кугужаныш власьат күлэш ынжэ лий, маньыч. Шоналтыза, пашазэ дэн крэстйан коклаштэ ойыртышым пытараш—могань гына шэмэр крэстйан тидлан ок көнө? Мэмнан дэнэ пролэтар диктатур гынат, тудын ыштышаш пашазэ чыла түн крэстйан калыкланат пэш күлэш.

Ты крэстйан адак вэс мogyрымат йонгла. Мэмнан кугужанышна пашазэ кугужаныш гынат, тудым вуйлатымаштэ крэстйан укэ манаш ок лий вэт. Ленин тыгэ туныктэн, а колымыж дэч ончыч шүко кана каласэн: **түн крэстйан калык дэк ушэмым кучыдэ пашазэ-влак власьымат кужаш кучэн огыт нэрт.** Моло сэмын лийынат ок кэрт. Эл калыкнан шукыракшэ крэстйан лийэшыс, күзэ пашазэ-влак тудын дэч посна капиталист ваштарэш шогэн кэртыт?

Молан 1917 ий окчэбрыштэ пашазэ-влак сэнгэн кэртыч? Нуно крэстйан дэнэ ушэмым кучэн күчэдалыч. Крэстйанлан тунам мо күлэш ильэ? Сөй крэстйан озанлыкым йалт вүлдарыш, сандэн тудлан мир күлэш пльэ. Тудо адак күзэ гынат мландэ гыч помэшкым поктэн колтынэжэ ильэ вэт. Сандэнэ, пашазэ партый—большевик-влак—крэстйанлан мир дэн мландым пуаш лийат, крэстйан гыч шогымо армпий тудлан полшыш. Армий дэч посна Окчэбрыштэ сэнашат ок лий ильэ.

Граждан сөйыштэ мэ сэнгышна. Ош армийым мэ чыла-пара шалатышна. Ончэт гын, тушман армий изэ огыл ильэ

вэт, совет власьят тунам чоткыдо огыл плъэ. Кузэ мэ сэнгышна вара? Пашазэ-влак тўн крестйан калык дэн ушэм-мым кучэн крэдальыч, сандэн сэнгышна. Ош армий дэн пырльа, крестйан дэч мландым монтэш шупшып налаш помэшик толэш ильэ вэт. Сандэнак крестйан калыкын шу-кыракшэ папазылан ошым сэнгаш полшып.

Кизытат папазэ кугужаныш папазэ дэнэ тўн крестйан калык коклаштэ пэнгыдэ ушэм лийжэ манын тырша. Ты ушэм пэнгыдэ—совет власьят вийан. Пуш кудэмэш гын, совет власьят пушкудэмэш. Тўвö сандэнак папазэ дэн тўн крестйан калыкын эн куго тушманжэ садэ нуным вап-вап сыраташ төчышö-влак лийыт. Нуно йалым ола ваштарэш шогалтынэшт, кутуртат, тўрлö манэшим колтат, тыгэ нуно папазэ дэнэ йал йорлын, кокла крестйан дэн кучымо ушэмыштым кўрылнэшт.

Ты ушэм кўрылмыжö совет власьынат пытымыжэ лийэш ильэ. Вэт лач ты совет власьыштэ папазэ дэн крестйан ушэм койэш. Совет кучэмлаштэ мэмнан дэнэ ик папазэ-влак гына огыт шого. Паша йалт вэсэ: партий кузэ гынат шуқырак крестйаным эл паша виктарымашкэ, вуйлатымашкэ ушаш тырша.

Ончалза тэвэ йал совет-влакым. Йал совет—власьын эн ўлўл кучэмжэ вэт. Кö тушто шого? Чыла ганьак батрак-влак, йорло дэн кокла крестйан-влак. Уйэз дэн округ исполком-влакым налат гын, 1927 ийыштэ кажнэ шўдö члэн гыч тўрлö йэн тынар улмаш: крестйан 36, папазэ 29, служышо 29, моло 6.

Тывэчын мом ужаш лийэш? Шэмэр крестйан-влак—йорло дэн кокла—влась кучымашкэ йатырак ушалтыт. Уйэз дэн округ исполкомлаштэ нуно папазэ лэчат шуқырак улыт. Тэвэ тидэ лачак совет власьна папазэ дэн йорло крестйанын кокла крестйан дэн ушэм кучымо сэмжэ лийым ончыкта.

Эл паша виктарымашкэ крестйан-влак папазэ вуйлатымэ дэн пурат. Моланжэ паллэ. Мэ ындэ, кокла крестйан лўнгэн кэртэш, манын ойлышна. Уло илышыжат тудым рэволўтсий вуйлаташ йамдылэн толын огыл. Тудын пушкудылыкшо дэнэ крестйанынак тушманжэ—помэшик дэн капиталист-влак—пайдаланэн, тудым адак угыч кышкыж шин-

чәш ильэ. Сандэнак крәстйаным эрэ папазэ клас вуйлатэн нангайа: капиталист власьым сүмүрымö годымат түдо вуйлатыш, кизыт папазэ дэн крәстйан ушәмьмат папазэ-влак вуйлатат.

КАЖНЭ 100 ИСПОЛКОМ ЧЛЭН ГЫЧ УЛМАШ:

Крәстйан 36. Папазэ 29. Служышо 29. Моло 6.
1927 ийыштэ уйэз дэн онруг исполкомлаштэ кө шогэн.

Ты вуйлатымылан йалт өшкэлаш ок күл. Вэџ напазэ клас вуйлаташ йөратымыж дэнэ крәстйаным ок вуйлатэ. Ик йэнгым гына налат гын, тугэ шонашат лийэш ильэ, ончэт гын, мэмнан дэнэ папа ик йэнгыштэ огыл, күго калык кашагыштэ, пүтүнь папазэ класыштэ. Папазэ клас йалт вуй лийаш йөратымыж дэнэ ок вуйлатэ, тудын крәстйаным вуйлатымыжэ совет власьым пэнгыдэмдышаш вэрч күлэш. Папазэ-влак элым крәстйан лэч сайрак вуйлатэн монштышо лийыч, уло тошто илышышт нуным тидлан йамдылэн толын.

Тывэч мо лэктэш? Папазэ класын крәстйан дэн ушэм күчэн вуйлатымыжэ совет власьым пэнгыдэмда гын, ты вуйлатымаш крәстйанын шуқыракшылан найдалэ, күлэш. Ты вуйлатымаш ок лий ильэ гын, совет влась кужо үмүран ок лий ильэ, крәстйан шүйыш адак помэшик дэн кулак күзэн шинчэш ильэ.

Коклаштэ папазэ дэн крәстйан ушәмьм мондышо йолташ-влакат лэктыт. Иктыжэ ойла: „крәстйаным пэш ончышаш укэ“, манэш. „Йал ындэ рэволүтсий годым папазэ-влакым шуко кана кудалтэн кодэн, сандэнэ тудлан иша-

наш ок лий“—манэш вэсыжэ, „пашазылан нэлэ жап толэш гын, крестйан тудын дэч савырна, ок полшо“, Тыгэрак троцкист-влак ойлышт. Нунын ик тўн йонгышышт ильэ: нуно Ленинын пашазэ дэн крестйан ушэм нэргэн туныктымыжым, ту ушэм дэч посна совет власьын илэн кэртды-машыжым мондэныт ильэ.

Йалт вэс тўрлын шонымат уло. Йужо йолташ-влак, пашазэ дэн крестйан ушэмым огыт мондо гынат, ты ушэмыштэ пашазэ вуйлатышашым мондат. Тыгань йолташ-влак йал комсомольэс коклаштат улыт. Нуно тыгэрак шонат: пашазэ дэн крестйан-влак кёк кэлшышэ мogyр лийыт, коктынат тёр права дэнэ кэлниат, ты кэлшымаштэ кудыжэ икалажэ шукырак руалтэн налын кэртэн, тудлан сайрак лийэш.

Ты йолташ-влак Ленинын пашазэ дэн крестйан ушэм нэргэн туныктымыжын вэс мogyржым мондат. Тыганьым: ты ушэм тунам гына чоткыдо лийэш, тунам гына ты ушэм совет власьым пэнгыдэмда, кунам тушто пашазэ клас вуйлатышэ лийын, эл паша виктарыманшкэ йорло дэн кокла крестйаным кумдан ушэн шога.

Йал комсомольэс коклаштат тудо гына шкэнжым чынак лэнннъэслан чотлэн кэртэш, кё тэвэ тидым раш умлэн налэш: мэмнан власьна пашазын тўн крестйан калык дэн кучымо ушэмжэ чоткыдо лиймэ годым вэлэ, ту ушэмым пашазэ вуйлатымэ годым вэлэ чоткыдо, пэнгыдэ лийэш.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Молан рэволүтсий почэш чоткыдо влась кўлэш?
2. „Пролэтар диктатур“ мут мо манмэ лийэш?
3. Кузэ крестйан-влак эл вуйлатыманшкэ шога?

ЛУЫМШО КУТУРЫМАШ.

Пролэтар диктатур.

(Мучашыжэ).

Мэмнан вийна—калыкыштэ.

Михаил Иванович Калинин кō лийэш, тэ шинчэда? Кизыт тудо Совет Сотсиалист Рэспублик-влак Ушэм Рүдō Исполничылнэ Комитэтын вуйлатышыжэ. Ындэ тудо 10 ий утла кугужаныш вуйлан шога. Ончэт гын, шкэ тудо Твэр губэрна крэстйан дэнэ Ленинград ола напашэ вэлэ.

Иктаж моло кугужаныштэ пашазэ альэ крэстйан кугужаныш вуйлан шогэн кэртэш мо? Шоныманат огыл, ок кэрт. Тидэ мэмнан дэнэ, Совет элыштэ, вэлэ лийын кэртэш.

Адак ик Михаил Иванович гына огыл вэт. Йырым-йырда ончалза. Тэвэ тэндан исполком вуйлан кō шога? Садэ пашазэ дэн крэстйан-влакак. А моло элыштэ, кэрэк кудыжым нал, капиталист-влак, нунын почэш кошшо-влак вуйлатат.

Ты нэргэн тэ сайынак шоналтэн налза. Кэрэк кудо элыштат пашазэ дэн крэстйан-влак калыкын шуқыракшэ улыт, а капиталист кашакшэ—изэ гына тўшкас. Тывэч мо лэктэш? Мэмнан дэнэ калыкын шуқыракшэ, моло эллаштэ шагалракшэ вуйлата.

Лач тыштэ мэмнан вийна. Совет влась садланак вийан: тудо калыклан эгэрта, калыкын шуқыракшэ вэрч тырша.

Мэмнан элыштына—диктатур. Тылэч ожно мэ тыгэ ойлэнна ильэ: диктатур—вийтак пызырэн кучышо, нимо дэн авыралтдымэ влась. Ындэ тушко тыгэ йэшарэн каласыман: мэмнан диктатурна—калыкын шуқыракшын власьшэ, ты шуқыракэт изэ гына капиталист тўпкам пызырэн куча.

Пашазэ дэн крестйанжым мэмнан власьна ок пызырэ гына огыл, кузэ гынат вуйлатымашкэ шукырак пурташ тырна. Кэрэк кудо пашазэ, кэрэк кудо шэмэр крестйан (эксплоататыр огыл), советыш сайлалтын, тушто пашам ыштэн кэртэн. Тидэ йара права гына огыл, чын права.

Совет власьын лу ий шогымо жапыштыжэ ик РСФСР көргыштө гына ола дэнэ йал совет члэнлан 10 миллион йэнг нарэ шогыш, исполкомлаштыжэ 700 түжэм члэн нарэ ильэ.

Ик мэмнан элыштэ гына пашазэ, крестйан, чыла мо-ло шэмэр шогынымашкэ чумургымо го-дым нунылан эн сай, эн куго пöрт-влак пуалтыт.

Мэмнан дэнэ гына чыла шэмэр-влакын куго сайлымэ правашт уло, а капиталист-влакын укэ.

Капиталист эллаштэ кузэ вара? Нуно пэнш моктанат: мэмнан дэнэ чыла калыкланат эрык уло, кэрэк көат сайлэн, сайлалтын кэртэн, маныт. Тушто пуйто демократий, калык влась. Мэ ындэ могоань калык власьшым ужна, нунын эрык нэргэн мутышт—йара мут вэлэ. Чынжым ончэт гын—тушто буржуазийлан пашазэ дэн крестйаным олталаш вэлэ эрык уло.

Буржуазийан рэспубликыштэ сайлышэ йэнгын могоань праважэ уло? Тэвэ могоаньэ: ала мунар ийлан ик кана тудо йўкым пуат, вара ала мунар ийлан шып лийэш. Тудын ойым нимошат огыт чотло. Тудын сайлымэ йэнжэ парламэнтыштэ мом шона, тудым ышта. Сайлышыжэ нимомат ыштэн ок кэрт. Мэмнан дэнэ туань огыл: сайлышэ-влаклан шкэ дэпутатыштым мөнгэш ўжын налаш, совет гыч лукташ правашт уло. Тэвэ иктажым советыш сайлат, вара пэл ий эртат, ужыт: йалт ок кэлшэ, шонымым ок шукто йа йолагай лийэнш—тудым мөнгэш ўжын, олмэшныжэ вэсым сайлаш лийэш.

Капиталист элыштэ вуйлатымэ кучэмыш сайлымэ йэнг-влак сайлышышт-влак дэч кўй пырдыж дэн ойырлалтмэ ганьэ ойырлалтыт, парламэнтыштэ йара ойлэн шинчат, йылморгажыш савырнат. Капиталист кашак воктэн пэнш ипанлын шогат. Мэмнан дэнэ совет члэн-влак сай-

лышэ калык дэч огыт ойырлалт, пабрыкынтак, заводыштык, йалыштак илат.

Мут кошарташ, мынь тэвэ ик шонго крэстйанын Михаил Иванович Калинин дэн кутурымыж нэргэн ойлымыжым лудын пунэм. Тэвэ ту ойлыман:

Мынь Михаил Иванович дэкэ пурышымат, ойлэм:

— Сай кутурэт, Михаил Иванович!—Кидым пуэм, а тудо маланэм вашэнэм пэлэшта: „Кид пуан ок лий: 20 ырший штрап.“

— Ие тэнгэм пуэм, Михаил Иванович, кидэтымгына пу!—Пуо. Кутурэн шинчышна. Булка дэн чайым йүктыш. Тудо ик булкам кочкэш, мынь кумыт, тудо иктым, мынь кумыт. Михаил Ивановичэм эрэ сила: „Коч-коч—манэш,—шукырак коч“. Тэвэ мо лийэш тудо—ындэ икэ оза улына, манмэт.

Папа булкаштэ огыл. Булка—изэ папа. Папа шонго крэстйанын шижын налмантыжэ: „Мэ ындэ оза улына.“

Мэ ындэ тыгэ кошартэн каласэн кэртына:

Капиталист эллаштэ демократийэт, вуйлаташ эрык манмэт, чынжым ончымо годем, буржуазийн диктатурышкыжо савырнэн. Вэс сэмын манаш, тудо изэгына капиталист тўшкан калыкын шукыракшым—папазым, крэстйаным, чыла шэмэр-влакым—вийтак пызырэн кучымыжо лийэш.

Мэмнан элыштэ диктатуржо пролэтар диктатур лийэш, изэ капиталист тўшкан пызырэн, чыла шэмэр калыкшылан эрыкым, чынак пролэтар демократийым пумо лийэш. Калык дэн пырля лийман, эрээк тудын вэрч тыршыман, эрээк ту калыкым ончылнына шогышо панам шуктышман вэрч ушэн, чумурэн шогыман тэвэ тыштэ совет власын вийжэ.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Тэндан йал совет дэн рикыштэ кө ышта?
2. Демократий манмэ мо лийэш?
3. Совет демократий дэн буржуазий демократий коклаштэ могонь ойыртыш уло?

Совет влась кузэ ышталтын.

Мэмнан власьна кузэ гынат шукырак калыкым эл вуйлатымэ панашкэ ушан манын ышталтын.

Власьын үлүл кучэмжэ—йалыштэ йал совет, олаштэ—ола совет. Тудым чыла сайлышэ-влак сайлат, адак кажнэ совет сайлымэ кампаньэ годымат нуно чылан сайлымашкэ толышт манын тыршэна.

Кажнэ йал районын ужашыжэ лийэш. Районлан влась район совет погынымаш лийэш. Тудо, идалыккан ик кана погынэн, отчот-влакым кылышт налэш, районын озанлык дэп культур ылышыжым кузэ ончык колтан канаша, исполкомым (шуктышо комитэтым) сайла.

Кажнэ район округыш пура. Тыштэ власьлан округ совет погынымаш лийэш, тудо округ исполкомым сайла.

Округ крайын (альэ обласьын) ужашыжэ лийэш. Тышто влась край (альэ облась) совет погынымаш лийэш, тудо шкэ коклаж гыч крайисполкомым (альэ обисполкомым) сайла.

Пытартышэш, край (альэ облась) Россий Сотсиалист Фэдэрацийан Совет Рэспубликыш (РСФСР) пура. Тыштэ Пүтүнь Россий Совет Погынымаш эн күшүл влась лийэш. Тудо шкэ коклаж гыч Пүтүнь Россий Рүдө Исполничылнэ Комитэтым (ВЦИК'ым) сайла, тудыжо шкэ коклаж гыч ВЦИК прэзидиумым сайла.

Посна паша-влакым ыштэн шогаш ВЦИК калык комиссар-влакым шогалта. Чылан нуно пырля РСФСР Калык Комиссар-влак Совет лийыт.

Тыгэ, күчүкын каласымаштэ РСФСР'ыштэ совет влась ышталтэш. Тугак моло совет республиклаштат ышталтэш: Украиныштэ, Белоруссийыштэ да монь. Нуно пырля Сотсиалист Совет Рэспублик-влак Ушэмыш (ССРУ), күчүкын—Совет Ушэмыш ушнат.

Йодышлан вашмут пумо олмэш—шкэндан йалда могань йал советыш, районыш, округыш, обласьыш, рэспубликыш пурым лончылэн налза; тэндан рэспубликда, кундэмда кузэ ужашлалтым ончыза (тыштэ каласымэ сэмын альэ моло сэмын). Шкэ обласьдам (крайым, рэспубликым) картыштэ ончыктыза.

Түрлө натсий шэмэр-влак иктэ-вэсылан тушман улыт мо?

Бндэ тэвэ мэ йбсö пашашкэ шуына. Йужо комсомольэс дэч йодат: мэмнан кугужанышна кузэ манылтэш? Тудо каласа—Россий. Ты вашмут йонгыш вэт. Тошто

кугужан импэрий вэлэ Россий манылтэш. Мэ кизыт гына, луднас: мэмнан элна ССРУ — Сотсиалист Совэт Рэспуб-лик-влак Ушэм манылтэш, манын.

Тушко нил рэспублик дэн кок ушэм (фэдэраци) пура, сандэнэ тудо Ушэм манылтэш. Нуно чылапат кнага мучаштэ картэш корэн ончыкталтыныт.

Тыгань кугужаныш — Окчябр рэволүтсийын ик эн куго крэдал налмыжэ, вэт мэмнан элыштэ кажнэ натсий эрыкан, эл вуйлатымашкэ шкэт-вуйа ушнэн, сотсиализм озанлыкым ышта.

Мэмнан элыштэ шүдö угла натсий уло. Рушат, украинат, бэлорусат, чэркэсат, узбэкат, пошкыртат, марийат, йэврэйат, подлакат, моло түрлө-турлө натсийат шуко. Ожно годым озаланышэ натсий иктэ вэлэ ильэ—руш. Учрæждәнбылаштэ эрæ рушла гына ойлышт, школ-влакат рушын гына ильыч, рушлан кэрæк кунтат чыла моло натсий лэч кугырак права пуалтэш ильэ.

Тэвэ шокшо Узбæкистанысэ узбæкым шоналтыза. Рушла тудо кок мутымат кылдэн ок мошто. Илышыжэ тудын нэлэ ильэ: кö гына кэртэ, чыланат тудым мускулышт. Вуйшийын тудо ок мошто ильэ: пропәнъым рушла сэрыман, а руш йылмым тудо ок шинчэ. Икшувыжымат туныктэн ыш кэрт: руш школышто ойлымым умлыдымöнгö, кузэ туныктэт?

Тыгэ лиймöнгö, ожно руш-огыл шэмэрым кок кана шукырак пызырышт: тудым, кэрæк могань шэмэрым пызырымэ ганьак, шкэ натсий пойанжэ пызырыш (ничкэмыш улмыжлан тушитат чотрак пызыралт илыш), тудын дэн пырля тудо пэш нэлын натсий пызырымашым ужын илыш.

Кугужан правичэлствэ пызыралтшэ натсий үмбач помэшик-влакымат пукшэн ашныш. Тудо тыгэ ышталтэш ильэ: пошкыртын, киргизын, моло натсий шэмэрынат мландыжым, йужгунам вольыкшыमत шупилын налын, кугужан правичэлствэ тудым шкэ кулжо-влаклан—помэшик-лан—пуэда ильэ, йа нунын мландышкышт руш крæстйан-влакым колтэда ильэ (ту руш крæстйан мландат садэ помэшик-ланак пуалтэш ильэ).

Кавказынтэ шуко тигыдэ натсий уло: чэчэн, чэркэс, адыгэй да монь. Нунылан, ик витылэ ий ожно, шкэ йö-

ратымэ вэрыштым кудалтэн, йот элышкэ — Турцийыш йа Пэрсийыш — кайэн, ту йот мландэш колаш вэрэштэн ильэ. Российыш колаш лийын огыл. Кугужан правичэлствэ нуным вийтак поктэн колтэдэн.

Нунын дэч кодшо йоратымэ мландыпкышт түрлө погыш дэн, йозак дэн вүлдарымэ руш крэстйан-влакым кусарат ильэ.

Тыгэ ыштымөнгө, умбакэ мо лиймыжэ паллэ: тошто руш крэстйан-влакат вэрыссэ тошто калыкым огыт йоратэ ильэ, поктэн колтымэ калыкат пэлыч толшо-влакым ужын ок кэрт ильэ.

Ты ик натсий шэмэр-вланын вэс натсий шэмэр-влакым ужын кэртдымыштым кугужан правичэлствэ түрлын ылыжтэн шогыш. Тудо руш шэмэр-влак чыла моло натсийым ынышт йоратэ манын кутурэн ашныш. Түрлө вуйор лүмдылтышым муыч. Тэвэ, руш грузиным воштылын „кнэз“ манмэ лэч молым ыш шинчэ, йэврэйым — „жид“, узбэким — „сарт“, марийым — „чэрэмисин“ маныт ильэ.

Ты пызыралтышэ натсий-влак сыраш, шкэт-вуйа илышым йодан тўнгалыт ильэ гын, тунам кугужан правичэлствэ, уло вийжэ дэн кэржалтын, эрык вэрч кучэдалцэ-влакым лўйкалан, сакалан, ссылкыш колтан тўнгалэн ильэ.

Окчэбр рэволўтсий гына чыла ожно кугужан правичэлствэ пызырэн илымэ натсий-влаклан эрыкым кондыш. Совет влась тыгэ каласыш: кажнэ натсий шкэ кузэ шона, тугань илыш ратым ыштыжэ, нигат вийтлэн ок кэрт; көнэт гын — Совет Ушэмыш пуро, от көнө — ойырлэн кэртат. Тыгань политикылан кбра, мэмнан эл штэ илышэ натсий-влак Сотсиалист Совет Рэспублик-влак Ушэмым ыштышт; ты Ушэмын нэгызшэ тошто ганьэ ваш-ваш ужын кэртдымаш огыл, иктэ-вэсылан чот ишанымаш лийын.

Кажнэ натсийын шэмэржэ, кэрэк бэлорус альэ украин крэстйан лийжэ, кэрэк туркмэн альэ узбэк, марий альэ сўас лийжэ — шкэ иешуважым шкэнжын ава йылмыж дэнэ туныктэн кэртэш. Тудо шкэ кўлэшыж дэнэ советыш мийат, тудын дэнэ шкэ йылмыж дэн ойлат. Кугырак рэспубликыштэ тудо унивэрситэтыштат шкэ йылмыж дэн тунэм кэртэш. Мэмнан Ушэмыштэ тэвэ Бэлорус рэспублик уло.

Рэволүтсий дэч ожно тушто ик куго школат укэ ильэ. Тудо пэш пичкэмыш, кыралтнэ вэл ильэ. Ындэ тушто 4 куго школ, 4 рабфак, 30 тэхникум, тунарак профэсионал школ уло. Шкэнан марийым налына. Ожно мо улмыжым онат ойло: йап-йара ильэ. Кизыт куго школна лийын шуынак огылат, кокла школжо шкаллана кбра йатыр уло: тэхникум гына 8 уло. Шэнгэлан кодшо натсий-влакын озанлыкыштым нолталашат, натсий республик дэн обласьлаштэ промыслэнныс ышташат совет влась пэш куго оксам куча. Тугэ гынат нуно кизыт йол ўмбак шогалын огыт ул. Тэвэ руш писачыл Максим Горький ты годсо арман йалым кузэ сэра:

„Кагга, пэшкыдэ мландэи ойырашат лийдымын, нимогань ратдэгэчэ, шудымо куй дэн оптымо, мурнь-адымэ, тэрзэдымэ, лапка гына пёрт-влак пижын шинчыныт; нуно адэмэ илымэ вэрлан огытат кэлшэ, Моздок ир-олыкышты шорык пэтырымэ вича-влакат тулэч сайрак ышталтыныт. Пэш начар вэрыш, чанга мландэи ты шуйытко, шүлүк арман йал-влак пижын шинчыныт. Нуным ала-мо ончалашат вожылмаш, сай огыл. Вэрын-вэрын кукуруз вуй-влак тонгок шогат, (мондэнам?) шож озым тамга-влак койыт. Коклан пэлэ чийшэ йоча-влак, нэлэ пашаш индыралтнэ шэм вургэман ўдраман-влак тыштэ-тушто койылдат. Ты чара курук-влак коклан йбрьшө вулкан-влак шылын киймэ вэрлаштэ шинчышэ акрэт годсо илэмлаште осал тэлымжым пэнак йүштө дыр. Ты күкшө вэрытэ тэлэ кужын шога, пэш чатлама йүштө-влак лийыт“.

Тыгак тэвэ кизытат илат. Молан вара? Ожно, тошто годым тылэтла нигуш кайаш ок лий ильэ, нуно чын адэмыланат ышт чотлалт. Тэвэ, йэврэйлан ожно илашат чыла вэрэ ок лий ильэ. Кугужан правичелствын тўрлө натсий-влакым ващ-ващ сыратэн илымыжэ кизытат пўтў-ньэк пытэн огыл. Тыгэ, тэвэ ик осал койыш — антисемитизм манмэ (йэврэйым ужын кэртдымэ) кизытат кодын.

КУТУРАШ ЙОДЫШМО.

1. Ожно пзыралтнэ натсий крэстьян-влаклан илаш могань ильэ?

2. Молан түрлө натсий шэмэр-влак коклаштэ ваш-ваш сы-
рэн ылымаш лийын?

3. Окчәбр револүтсий ожно пызыралтшә натсий-влаклан
мом нуэн?

Йэврэйым ужын кэртдымэ нэргэн.

Тэвэ ик кана могань папа лийэ. Белоруссийын „Кра-
сный Окчәбр“ завотыштыжо Барнаш дүман ик үдраман
папазэ пичкэмыш улмаш. Тудо чыла дэчат дүдын, йән
дэч коран коштын. Завотыштат тудым шагал папазэ сай
ончэн.

Ончашыжэ күлэш улман. Молан манат гын, ик му-
нар мастер дэн папазэ-влак тудлан илаш эрыкым нуэн
огыт ул: кырэнит, вургэмжым кушкэдылыныт, вүд дэн чы-
вылтылыныт, түрлынат игылтыныт.

— Тынь жидовко, мэмнан йолташ от ул, лийэш.

Шуко тыгэ игылтыныт. Йужо комсомольэс дэн ком-
мунист-влакат нуным чарэн огыт ул. Папа газетыш шу-
ын. Вара—сут, тыгэ пичкэмыш йэврэй үдраман папазым
игылтшә кулиган-влаклан чотак логалын.

Сут пытымыжэ пытышат, папажэ нытэн огыт. Кал-
ныланна тувэч чот шоналтэн налман: кузэрак ты осалым,
йэврэйым ужын кэртдымашым, альэ, кнага йылмэ дэнэ,
антисемитизм маным йөрнэш нытаран, вожтак шушын
лукташ гын манын. Антисемит, кушто йышт гына, кушто
йүкынак. папазэ дэн крестйанлан ойла:

— Йэврэй—чойа. Йэврэй гыч папазым альэ крестй-
аным муаш йөсө. Нуно чыланат буржуй, вүр йүшө пойан
улыт!

Айдыза лончылэн ончэна, ты мут-влакыштэ иктаж
пырчэ чын уло альэ укэ.

ССР Ушэмыштэ чылажэ йэшгэ мөгэ 2.800 тўж. йэв-
рэй ила, тувэч 400 тўжэмжэ тарлалт ыпта. Йэврэй папа-
зын альэ служышын йэшыжым кокла чот дэнэ 3 йэнлэн
чотлэт гын, пападар окса дэнэ 1.200 тўж. йэврэй ила
лийэш. Ты годым мэмнан элыштэ крестйан папа дэнэ
180 тўж. йэврэй ила; тыгань мландэ папалан иижлэ
йэврэй ий гыч ийын утур шукэмэш. Адак 200 тўжэм
йэврэй-влак тигы дэ рэмэслэник улыт, нуно пэнэ нужнан.

пэлэ шуужэн илат, чўчкўдынак пыкнэ-пыкнэ йэнынытым пукнэн кэртит. Чылажым налат гын, йэныныт дэн кырлыа, мландэ пана дэн да кид паша дэн 1 миллион утла йэврэй ила.

Тўвө ужат кузэ лэктэн: 2.200 тўж. йэврэй-влак моло натсий шэмэр ганьак паша ыштэн ылышэ шэмэр улыт, кодшыжо вэлэ шукуракнэ тигыдэ сатузо да изышыжэ нэпман улыт.

Йэврэй-нэпманым совет влась кэрэк могань моло буржуй ганьак онча. Сайлымэ правам тудлан ок пу, эл вуйлаташ ок колто, тўрдө сэмынат налог дэнэ шыгырэмда. Йэврэй-пашазым альэ крэстйаным манат гын, нуным совет влась руш, украин, бэлорус альэ моло натсий пашазэ дэн крэстйан ганьак эл вуйлатымашкэ шупшэш.

„Манэш“ колтыпэт-влак тидын дэн огыт пунланэ. Нуно угыч упина шонгынытым шыжыктэн лижыт:

— Көн влась дэн илэна? — кычкырат. — Йэврэйын дэн. Комиссар-влак кө улыт? — Йэврэй. ВЦИК'ыпштэ кө шинча? — Йэврэй. Совнаркомышто кө? — Садэ йэврэй-влакак. Армийыпштыжэ укэлыт, кэчвалым тул дэнат от му.

Ончэна, тидыжэ чын-укэ. Тэвэ ССРУ ЦИК'ыпштэ 581 члэн. Тувэч йэврэй улыжат 31 йэнг вэлэ. Калык Комиссар-влак Советыпштэ 15 йэнг, тувэч иктыжэ вэлэ йэврэй? Тэвэ ындэ каласыза — влась йэврэй кидыштэ альэ укэ?

Армийыпштыжэ паша моганьэ вара? Шкэ тэвэ ончыза. Уло элыпштэ тўжэм йэнглан 20 йэврэй чотлалтэш, а армийыпштэ тўжэм йошкармэйслан — 22 йэврэй. Тыгэ, армийыпштэ йэврэй шагал огыл, тийышыж лэч шукурак вэлэ лэктэш.

Укэ, тушитат „манэш“ колтыпно-влак шойаклат!

Молаң нуно шойаклат вара, мо вэрч тыршат, шкэ нуно кө улыт? Кө ты годсо ратым ок кэлыштарэ, кө тоштыш пёртылнэжэ, кө мландэш угыч помэшикым шындэн, завотым пабрикантлан мөкгэш пунэжэ — тэвэ кө улыт нуно. Баршай пашам савырнэн ончалына. Сут палэн налын, раш ончыктэн — игылтнэ-влак чып паназак огыт ул улмаш. Иктыжэ — кулак йэни гыч, токан гына йал гыч пабрикын пурэн, вэсыжэ — кулач дэн родым кучышо лийын.

Совэт влась тушман-влак чыла годымак викак ваптарэш шогалын огыт кэрт. Пашазылан мийэн каласыян: „Совэт власьым пытарышап,“ манын. Тудо тланэт ончыкта, вүйэтымат от му.

Сандэнэ тушманна-влак йыр коштын толашат. „Чу, маньт, мэ түрлө натсий шэмэр-влакым сыратэнат, нунын ушэмышт лушка, мланна вара нуным сэнгап куштулго лийэш. Чуза, маньт нуно, мэ пашазэ дэн крестйан-влакым йэврэй ваптарэш кутуртэна. Шыдынит дэнэ пашазэ дэн крестйан-влак социализм ыштымымат, чыла моло партий дэн совэт влась ончылно шогыпо папшамат мондат,“

Тыгэ лийын, антисемитизм совэт влась тушман-влак-лан гына пайдалэ. Пашазэ дэн крестйанын тушманжэ антисемитизм тулым ылыжта. Сандэнэ умлыдымо пашазэ альэ крестйан, йэн мутым колыптын, йэврэйым вурса гын, тудо шкэ тушманжэ-влак-лан полша.

Тэвэ сандэнак кажнэ комсомольэс, кажнэ рвзэ пашазэ альэ крестйан тыгэ шоныман:

„Шэмэр йэврэй, кажнэ моло натсий шэмэр ганьак, мынын йолташэм, мынын тангэм. Тудын дэн пырлыа мынь социализмым ыштэм, тудын дэн пырлыа мынь совэт влась вэрч он кадыртэн шогалам. Йэврэй буржуйжо, моло натсий буржуй ганьак, руш капиталист альэ марий күлак ганьак,—мынын клас тушманэм, мланэм нунын дэнэ уло вийым пуэн кучэдалаш күлэш.“

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Кө, мо вэрч йэврэйым игылтэш?
2. Могань йэврэй мланна тап, могоныжэ тушман?

Мэмнан тушманна—бүрократ.

Мэмнан элна куго, корно-влак начар, элын посна ужашыж-влак коклаштэ кыл пушкудо. Сандэнэ йужгунам тыгат лийэда: рүдыштө сай дэкрэтым луктыт, тудын дэч пайда куго лийшашан ганьэ. Иктаж Пичнур йалыш мийэн шуэш, дэкрэтым отат палэ. Пайда олмэш зийан вэлэ лийэш.

Молаң тыгэ лийэш? Йужгунам шкэнан учрэждэньна-влакак шонымынам огыт шукто, коклаштэ торэш ыштымат лийэда. Лэнин ты нэргэн чыла лэч шуко шонэн. Тудо тыгэ ойлэн: „Шкэнан йэнна-влакак влась кучыманштэ шинчат, нуно малшнам виґтарат, машинажэ чыла годымак кўлэш вэрыш ок кайэ. Йужгунам йалт вэс мogyрыш пўтўралэш.“

Кө ок шинчэ, кажнына тугань пашам ужын дыр. Тэвэ кулак дэн йорло сутыш контыт. Кулак угыч йорлым пызырэн кийынежэ. Ойлымат ок кўл, совет влась йорло интэрэсым аралыман. Түгэ да, судитлалташ тўнгалытат, йужгунам кулакак ўмбак лэктэш. Тудо тунэмшырак, пуранлэкташ корным муэш, закон дэн кучылт мошта, савдэнэ йорлымат парньа йыр пўтўралэш.

Йужгунам комсомол йачэйкак альэ комсомольэс иктаж пашам кычалэш, кўлэш пунчалмутшым налаш шуко вийым, жапым пытараш вэрэштэн. Ик учрэждэньгыч вэсыш покташ, кагаз почэш кагазым сэрэат, а паша ок тарванэ.

Ик кана тыгань паша лийын. Шонго кува пэнсым кычалын. Пэнсэ налпаныжэ законыштак рап каласалтын улман, чыла кагазшат кўлэш сэмын лийын—учрэждэньыланштэ опса лондэмым кок ий чумэн контын! Пэнсыжымат, мыскынь, вучэн шуктэн огыл—колэн колтэн.

Тэвэ ты паша, илышэ паша олмэш кагаз паша лийэш гын, учрэждэньыштэ шинчышэ-влак калыкын кўлэшыжым ынэшт уж гын, калык йодмым ынэшт кол гын, нуно чын илыш дэч кагаз ора дэн пэчалт шинчыныт гын, мэмнан влась аппаратна шэмэр вэрч ок ыштэ гын,—тидэ тэвэ бўрокрatism манылтэш. Рэволўтсий дэч ончыч уло кугужа власын аппаратшэ бўрокрatismан ильэ. Тудо калык кўлэш вэрч пырчат ыш ойгыро. Ту аппаратым мэ пудуртэн, шкэнан у аппаратнам, йалт у нэгызэш пыштэн ыштышна.

Түгэ гынат мэмнан бўрокрatismна кизыт шуко. Чўчкўдынак йорлын альэ кокла крэстйанын мэмнан ситыдымашналан өпкэлымыштым колат. Молаң түгэ лийэш вара? Совет влась виктарымашкэ пэш шуко пашазэ дэн крэстйан-влак ушалтыт вэт, кувэчын мэмнан влась кучэманштэ бўрокрatism лэктэш вара?

Первой чийжэ—мэмнан культурдымылыкна, вараи кодмына, ыштэн, озаланэн моштыдымына. Мунарат совет аппарат калык дэнэ чотрак ушнэн шога, мунарат тушто пашазэ дэн крэстйан шукурак ышта, тунарат тушто бӯрократизм шагалрак лийэш. Моланжэ паллэ—пашазэ дэн крэстйанэт калык кӯлэшым сайрак умлас. Ту ойгынагына уло: сэдэ культурдымылыкна, тигыдэ крэстйанын шала илымыжэ пашазэ дэн крэстйанын кӯжгö лончыжым совет пашаш ушаш ок пу.

Вэс чийжэ тыштэ—мэмнан учрәждәнбылаштына тошшто чиновник дэн спэц-влак шуко шинчат. Шкэнан спэцна ожно укэ ильэ, кизытат ситэн ок шу; тоштыжым пашаш колташ вэрәштәш. Нуно совет пöлкалашкэ викак кугужан учрәждәнбэ кабиньэт-влак гыч куснэн шинчыч вэт. Шкэнышт дэн пырля нуно тошто койышыштымат, тошто сэмын ышташ тунэммыштымат кондышт. Эй, мом чиновник-влакым гына ойлаш! Мэ учрәждәнбына-влакым эрыкташ тӯналнат, тушто шинчышэ тошто помәшикым, описэрым да политесәйскийымат йатыр муна. Нуно тушто, паша ыштымэ олмәш, пужән вэлэ кийәнныт. Кушто тудо нунын дэч пашазэ дэн крэстйан вэрч ойгырымым вучы-мәт!

Нуно пурән шинчыныт, совет законом илышыш пургышаш улыт. „Законжым кувәк пӯтӯралат, тувәк савырна“, манын тошто сэмын шонатат, эй пӯтӯрат—чӯчкӯдынак пашазэ дэн йорло ваптарәш, кулак вэрч пӯтӯралыт.

Совет влась калыклан энгәртыман, а бӯрократизм калыкым влась дэч корангда вэлэ, сандэнак тудо пәш лӯдмашан. Тэвэ, иктаж крэстйан изэ гына паша дэнэ совет учрәждәнбэ опса лондәм-влакым шуко чүмән коштәшат, мом шона? Тэвэ тудо мом шона: „Могань тидэ мыньын власьэм? Тидэ мыньын огыл, чиновникып власьшэ. Мыньжэ тудың, вэрч молан ойгырәм, шӯвалам вуйышкыжо“. Тӯвö сандэнак бӯрократизм дэнэ кэчэ гыч кэчын пәнгыдың кучәдал кайаш кӯләш.

Күзэ тудым ышташ вара? Эн ончычак, совет-влакым ылыжташ кӯләш, тупко шәмәр-влакым папа ышташ шү-

кырак шупшман, совэтым калык дэкэ лышэмдыман. Кудо совэт шкэ совэт пöрт көргышкыжö гына пурэн шинчын, сайлышэ-влакын йўкыштым ок колышт, чиновникла гына вуйлатэн шога,—тудо начар совэт. Совэтын сэксийкэ-влак тырын (талын) ышташ тўнгалыт гын, шкэ район көргыштышт мо лийын шогымым чыла шэкланэн илат гын,—ту совэт сай, тушто бўрократизмлан мунчаш вэр шыгыррак лийэш.

Совэт ылыжтарымэ лозунг ындэ ала монар ий ожно луктылтын. Викшым каласаш кўлэш—мэ ты корнышто шуко ыптэн кэртна. Сайлымэ кампаньэ-влак йатыр тырын эрташ тўнгальыч. Совэт сайлаш калык ындэ шукырак мийа, совэт-влак шкат вийынак ышташ пижыч, калык дэнэ утларак ушнышт.

Тугэ гынат кизыт тидэ шагалрак. Шуко йал совэт дэн райисполком-влак кизыт тошто сэмын тарванылыт, кагазым гына ончэн шинчат, йэнгым огыт уж. Кажнэ комсомольэслан тыштэ папа уло: ты совэт-влакым ылыжташ кўлэш, сэксий папа-влакым виктарэн колташ да ты сэксийлашкэ шэмэр-влакым шупшаш кўлэш.

Самокритикым кумданрак колтыман, мэмнан учрәждән-ыштэ уло ситыдыман-влак нэргэн кажнэ пашазэ дэн крәстйан кычкырэн ойлыко. **Учрәждәннылашкэ у пашайэн-влакым пуртыман**, тушто калык дэн чоткыдо кылым күчэн шогышо пашазэ дэн крәстйан-влак шукырак лийышт. Чыла дэч ончыч, совэт члэн комсомольэс-влакым талынак, кожмакынак ыштыкташ кўлэн. Тыным совэтын сайлэныт гын, тынь совэт шэмэрын кўлэшыжым ит мондо, эрәак шарнэн шога, чот тыршэ, укэ гын тыным арам сайлэныт лийэш. Бўрократизм дэн күчэдалаштэ ик ишанлэ йөн уло—совэт күчэмлаштэ папа ышташ социализм папа вэрч күчэдал кэртшэ пашазым, батракым, йорло дэн кокла крәстйаным ончык лукташ кўлэш. Ты ончык лукмо йэн-влак бўрократизм ваптарэш эн вийын күчэдалшэ, эн чот ыштышэ пашайэн лийышт. Нунылан адак чыла могырымат сай полшэн шогышт, нунын ўмбакэ сай ончышт. Мэмнан кизыт совэтыштэ ўдраман пәни шагал, тыгэ кодаш ок лий, ўдраманым совэт пашаш тоштынак шогалташ кўлэн.

Вэс пашанажэ — кажнэ бӯрократын пашажым тўжвак луктын шогыман: тудын осал ыштылмыжым волгалтарап кэчып шўдўрэн луктын, варажым шкэпжымат совет учрэждэньэ гыч чумэн лукташ кўлэш. Паша куштулго огыл: йўжгунам бӯрократэт осалжым почпо ваптарэш шкат чот кучэдалаш тўналэш. Тугэ гынат, ик тудлан вэрч пашам кудалтэт гын, лўдшө мэрапг лийат. Паша сайрак кайтэ манын, уло йачэйкэ дэн пикаш кўлэш, бӯрократ-влак нэргэн газэтыш сэрыман, погынымаштэ ойлыман, РКИ'ыш (пашазэ-крэстйан инспэксийыш) вуйым шийман. Уло йачэйкэ дэн пижат гын, бӯрократизм ваптарэп кучэдалаш куштулго лийэш.

Ты пашам сайын шукташ лийжэ манын, шуко йачэйкэ-влак шкэ дэнышт „куштулго имньэшкэ“ отрэдым ыштэныт. Тидэ кэчэ гыч кэчын бӯрократизм дэн кучэдал шогышо комсомол тўшка тугэ манылтэш. Нунын нимогань праваштат укэ, тугэ гынат нуно шуко пылшын-колын, сэркалэн, РКИ'ыш увэртэрэн да монь бӯрократизм ваптарэш кучэдалмаштэ кугын полшэн кэртят.

Тэвэ, „куштулго имньэшкэ“ гыч иктажыжэ копэратив лапкыш мийа. Тэргышэ йэн ганьэ альэ инструктор ганьэ огыл, тыглай тавар налшэ йэн ганьяк мийа. Тугэ гынат, тавар налшыла, тудо сак онча, — ужалышэт-влак тавар налшым сай ончат мо, йонгыш огыт висэ гын да монь манын, варажым, иктаж мом ужо гын, йа копэратив правлэнлан ойла, йа, тудо ок полшо гын, пашазэ-крэстйан инспэксийыш увэртара.

Вэс „куштулго имньэшкэ“ район мландэ пөлкаш пура. Туштат тудо тыглай сомыл дэн пурышо гань гына шогылтэш, тугэ гынат, йыр ончылтын, колышт коштэш, — ала йорло кумулым огыт шукто, ала тудым олталат, ала шорын ончат.

Тыгэ, кэрэк куштат „куштулго имньэшкэ“ бӯрократизм дэн волокит совет учрэждэньым ынкэ коч манын тырша. Олаштэ „куштулго имньэшкэ“ отрэд-влак ындэ йатыр жап ожно ышталтыныт, нуно йатыр шакшым эрыктэныт. Йалыштыжэ кизыт ты паша тўналэш вэлэ, кажнэ йал йачэйкылан „куштулго имньэшкэ“ отрэд ышташ шоналташ жап ындэ шуын.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Молан совет учрәждәннылаштә бӯрократизм уло?
2. Бӯрократизм ваптарәш мо корно дән кучәдалаш?
3. Тәндан йалыштә „куштулго имнәшкә“ тӯшка мом ыштән кәртәш? Кузә ту тӯшкам ышташ?

Кулак дәнә совет.

Бӯрократизм тушманналан полна — йалыштә кулак-лан, олаштә нәпманлан, сандәнак тудо пәш лүдмашан. Тушман-влак огыт малә, нуно эрә иктым шонән кийәт — кузә гынат совет власьым сӯмӯрал кудалташ. Тудым вучән огыт шуат, мәннан пушкудо, алама вәрнам кычалыт, мәннан чәрна дән, йорана дән пайдаланынәшт, совет власьлан ишаным йәмдарынәшт.

— Совет власьым йоршәш шӯкал колтән шкә власьым ышташ йбра ильат, — манын шюга кулак, — тунам ба-тракымат, йорлымат кукырташ лийәш ильә. Вучаш гына кужо. Кө шинча, ты совет власьәт ала үмӯр-үмӯр илаш кодәш. Лучо мынь тудым шкаланәм пүтүрәлаш төчәм. **Кулак чынак тугә ыштыл онча. Путракак тудо йалыштә сайлымә кампаньә годым власьым кидышкыжә налаш чот тырша.**

Совет сайлымә кампаньә кажныжә пәш куго шотан. Михаил Иванович Калинин тыгә манәш: „Мәннан дәнә сайлымә наша нимо дән тагастараш лийдымә куго шотан политикә школ. Сайлымашкә ушышыла, мә пашазым гына огыт, шуко миллионло крәстйан калыкымат у илыш ыштымә пашашкә вийын пижыкташ тыршәна. Түнәштә ик правичәлстват калык коклаштә пашам тыгә кумдан, тыгә кәлгын ок ыштә. Мәннан правичәлствынак калык лонго гыч ләктын, мә калыклан энәртәна, вийна калыкыштә. Мунарат калык политикым сайрак умла, мунарат тудын культурлыкшо кӯиннырак лийәш, тунарат совет влась пәнгыдырак лийәш. Мә адак калыклан әгәртыман гына укә, мә калыкым ончык налгәйәна, калыкым ончык шӯкән, мә шкат вийым, куатым налына. Тәвә сайлымә кампаньә лач калыкым кумдан ушымо, үжмә паша лийәш“.

Ты жапыштә кулакат шкә вийжым пога.

Кулак шкә йәгжым советыш шӯкән пуртән, тудо вара мынын вәрчәм курук ганьә шогыжо, манәш. Ты ойжым шук-

таш кулак шүдүлэн түрлө йөнүм, амалым музш. Тэвэ күзэ ыштат: Краснойар округын шуко районыштыжо совет сайлымэ дэч ончыч кулак-влак кэнэта йорлылан киндым йарак кыраш тўгалыныт. Могань поро лийыныт—оксам огыт нал: пуйто, шкэнан йэнг улыда, айда вэс кана чотлэна.

Ту округынак Балакна районышто кулак Лопатин йошкар обозым ыштэн, колэктив дэн киндэ ужалымым вуйлатэн, изыш МОПР дэн Осоавиахимланат оксам пуэн.

Молан тыгань поро лийыныт? Совет сайлымэ жалдышэмэш улмаш, сандэнэ поро кумулан лийын колтэныт. Понымышт паллэ: мэ совет влась ўмбака сай ончымынам палдыртэна, ик-кок кана нужналан полшэнат, тудо вара мэмнан вэрч жүрук ганьэ шогалэш.

Тудо гына огыл: вэрын-вэрэ кулак совет сайлымашым эртараш иктышкат ушна. Тэвэ Польшошин район Колмогор солаштэ кулак-влак шкэныштын „совет сайлымэ комисыштым“ ыштэныт. „Комисэ“ кулак погынымашым ыштылын, сайлымашлан йамдылалтын. Ты „комисыштэ“ кулак-влак вэрыссэ партйачэйкэ дэн кучэдалмэ йөн нэргэн кангацэныт.

Пужо вэрэ кулак-влак советын сайлымэ комисыжымат шкэ кид йымакышт налыт. Тэвэ Тоцк район Воробйов йал советыштэ сайлымэ комисэ 32 правадэ кодымо йэнлан правам мөнгэщ пуэн, а йорло-влакын кулак ўмбакач вуй-шиймыштым ончэнат огыл. Пошкыдышто Сосноволоньэс йал сайлымэ комисыжэ ик мэр наша ыштышэ крэстйан дэч правам налын, кулак дэн тошто описэр-влаклан пуэн.

Түгэ түвө кулак-влак сайлымэ дэч ончыч тыршат. Сайлымэ шуэшат—крэстйан коклаштэ агитатсым пэш вийын колта. Шкэ тудо пэш шуэн лэктын ойла,—лўдмашаныс. Иктаж кокла крэстйаным альэ йорлым олталэн, окса пуэн луктат гын, сайрак лийэш.

Вара, сайлымэ годым, погынымаштэ садэ йорлыкко лэктэшат, кидым шаралтэн каласа: „Кушто вара кулакда, каласыза? Мынь тудым ом уж“. Альэ тэвэ ик кана йорло тыгэ каласэн: „Улан-влак налогым чыла лэч шуко тўлат. Нунын полшым дэн кугужаныш ила. Күзэ нунылан правам от пу?“ Кумышо вэрэжэ йорло, совет члэн, тыгань

мутым луктын: „Молян мэмнам ойыркалат? Мэ чылан төр улынас? Кугужанышлан йорло ок полшо, улан дэн кокла крәстйан полша.“

Ужат, кулак йўк дән мурышәт-влак кузә колтат. Чыланат иктә вәрч тыршат: йалын йорло дән кокла калыкшым аныртарән, йўкым луктын, вара шижтарыдә шкә кандидатыштым пурташ төчат. Чўчкўдынак шонымыштым шуктат. Сандәнә кулак шоктымо дәнә куштышо совәт вуйлатышә дән члән-влак кизыт йатыр улыт.

Тугә гынат кулак тарванылмә шуко годым шижылтәш. Тунамжым кулак-влак кузә гынат сайлымә погынымашым пурташ төчаш тўнгалыт. Йал сайлымә годым ноным кондат, йа йалым йўктат, погынымаш годым йал йўла да монь манын калыкым кожгатат. Тыгә тўрлө сәмынат кулак-влак совәт власьым шкә вәрчышт ыштыкташ толашат.

Шонымым шуктән ок кәрт гын, ән осал кулакшә йән пуштмо дәчат ок чарнә. Тәвә Амрәтәк-Маки аулышто кулак-влак сайлымә комисә члән комсомольәсым Сугайным пуштыныт. Криворог район Морозов кутырышто сайлымә годым комсомольәс Бондуrow Стапаным чот әмгәтәныт; тудо кулак толашымым „Совәт Нахар“ газәт коч почын шогән улмаш. Тыгань осал паша шуко лийәдымә уло. Шкә йәнжым совәтыш пуртышаш вәрч кулак нимо дәчат ок чакнә.

Тўвө сандәнә кажнә коммунист дән комсомольәс совәтыш кулак ынжә нуру манын, совәтыш батракым, йорлым, коклам гына пурташ тыршыжә. Сайлымә кампаньә годым совәт вәрч пәш чот шогыман. Кулак мэмнан тошкән миймына ваштарәш каршән шогалаш төча. Тудо тугә ышта гын, мланна кузә гынат чыла батрак дән йорлым совәт пашаш ушаш, кокла крәстйаным проләтариат вәлыш савыраш, кулак ваштарәшыжә угыч чотрак тошкән мийаш кўләш.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Молян кулак совәтыш пурән шинчаш төча?
2. Подкулачник кә лийәш?
3. Тәндан йалыштә кодшо совәт сайлымә годым кулак ваштарәш кузә кучәдалыч?

ЛАТИҚЫМШӘ КУТУРЫМАШ.

ВКП — пашазә класын партийжә.

Мәмнан партийна — пашазә-влакын ончыл отрәдышт.

Пашазә түрлө-түрлө лийэш. Рәволүтсий вәрч шогы-шо пашазат уло, күчәдалаш ўнардымыжат уло. Граждан сөй (сар) годем тыгә лийә: пашазын шукыракшә совет власын тушманжә-влак ваштарәш пәш чот кредальә, а коклаштә сәгаш ишаныдымә-влакат ильыч, нүслән коштыч. Ыужо тыгә манәш: паша койышышто (карактырыштә)—йужо тәвә лүддымө йән, а Пәтр лүдшө мәрән. Укә, паша тушто огыл.

Тәвә кок пашазым тангастарыза: Ләнинградысә Путилов завод гыч да Кострома губәрна тәкстил фабрик гыч налза. Иктыжә — изыньәкак заводышто почангәш, тудо үмүржө мучко озалан ыштән, шкә гына огыл, ачажат, йужыжын кочажат тугань лийын. Ты Путилов завод пашазын нигунамат шкәнлыкшә лийын огыл. Тудын нимогань озанлыкшә лийын огыл.

Ындә вәсыжым, тәкстил фабрик пашазым, ончалза. Тудо йал гыч токан гына толын. Йалыштыжә кизыт пөртшө, озанлыкшә, мландыжә уло. Ватыжә ту мландым йа арәндыш пуән ила, йа шкә ыштән куча. Тыгань пашазым мландә шупшыш шога. Тудо оксам нога, йалыш колта, тыгә шона: чу, озанлыкәм нөлтаамат, адак мландәш шинчам.

Тыгань пашазә нәргән чыным ойлат, тудын кок „чонжо“ уло маныт: иктыжә — крәстйанын, эрә тудым мландә дәк, озанлыкшә дәк шупшәш, вәсыжә—пашазын, пашазә калык дәкә чотрак ушнаш шупшәш.

Адак тыгат тангастараш лийәш: иктаж лу тўжәм йән ыштыман куго завод пашазым да лу-коло йәнган изә кус-

тар пабрик пашазым. Пёрвойжэ эрэ калык дэн пырля, чумур, рўж шогалын, колэктив дэн ышташ тунэмын, тудо шкэ вэрч гына ок шоно, уло кашак ылышым сайэмдышаш вэрч кучэдалэш. Пырля паша ыштымыжак тудлан туныктэн—машина пырля кэлшэн ыштымым йодэш. Изэ пабрик пашазыжэ вэс сэмын ышташ тунэмын. Тудын пабрикшат пыкшэ-пыкшэ шула, тудым куго завод нэлаш шога. Тыштэ шуко пашазэ укэ, сандэнэ тудо куго заводтыссо лэч вэс тўсан лийэш.

Адак тушто тўн пашазэ дэнэ токан гына пабрыкыш пурышо пашазэ коклашат куго ойыртын уло. Ик писачыл, шкат оссо пашазэ, ик Лэнинградтыссэ куго заводтышто ужмыжым тыгэ сэра:

„Пашазэ-влакын тўсыштым, шинчаштым, шогылтмыштым тўткынарак ончэтат, кэнэта умлаш тўналат: тидэ у пашазэ-влак улытыс. Тидэ йалт оссо огыт ул. Шукыштын ала молан тўсышт оню, шогылтмышт муньырийла койэш. Заводыш эркын гына, калыштым кок могырыш кышкылт кайат. Чын, тидэ у пашазэ-влак. Ожно тыгэ огыт кошт ильэ. Ожно пашазэ-влак шэмырак ильыч. Нуно тырынарат шогылтыч. Ожно вургэмыштат сылнырак ильэ, йол чийэмышт ваксэ дэн эрыкталтэш ильэ, а нинын йолыштышт лавран, пуракан кэм“.

Ты пашазэ эркын коштэш. Заводым пэш ок йбратэ, тушак чот пижын огыл, паша гыч шылаш төча. Тўвэ сандэнэ, пабрыкыш шуко у пашазэ пурымаштэ, паша дисциплин пушкудо. Тывэчын мо лэктэш? Пашазэ клас шкэнжын рэволўтсий ойан, политикэ шотышто йамдылалтшэ, умлышо улмаштыжэ ожнат ик ганьэ, ик тўсан лийын огыл, кизыт тудо укэ, ончыкат кизыт шуко жапышкэн тудо ок лий. Пашазэ класыштэ пэш рэволўтсийан кашакат уло, вараш кодшат уло. Ик пашазыжэ шкэ власьшэ вэрч, социализм ыштымэ вэрч кузэ кучэдалшашым раш ужэш, а вэсыжэ йалт вэс могырыш шупшэш, чумур кашак интэрэс вэрч шагал шоно, шкэнжым гына шукырак онча. Сынаматлан мўндўрк она кайэ. Тэвэ, рэволўтсийым тўрлө пашазэ-влак кузэ ончышт? Тўрлын. Тыгэ шонышжат

ильэ вэт: „Пашазэ влась гын, айда, пуэт! Кугырак паша-дарым ну, тидымат, тудымат вашкэрак кондо, мланэм барин гань илаш лийжэ! Молым мынь нимомат ом шинчэ; мэмнан власьна гын, мланна лийжэ ласка“ Тыгань паша-зылан,—чу, тынь ындэ оза улат гын, оза эн ончычак шкэ озанлыкшым ончык колташ тыршыманыс,—манмэтым тудо колыштмыжат ок шу ильэ. Пашадарым наша лэктыш нёлтыдэ кугэмдаш ок лий, сандэнэ паша лэктыш нёлтымё сэмын вэлэ эркин-эркин пашадарым кугэмдаш тыршыман—

Пэвр. рэволүт- 1921 ийыштэ 1928 ий мучаш
сийлан 23.600 585.000 йэн. 1.430.000 йэн.
йэн.

Мэмнан партийна кузэ нушкэш.

тидым ту пашазэ умлаш ок төчө ильэ. Ту пашазэ тачсэ кэчым гына шонэн, эрлалык вэрч ок тыршэ ильэ. Уло пашазэ клас интэрэслан, уло эл интэрэслан тудо куго пушэнгэ вуй гыч шүвалэш вэлэ.

Пашазэ клас тыгэ шонэн ок кэрт. Тудо оза ганьэ шоныман. Тудо шуко крэстйан калык дэн нырлыа сотсиализмым ышта, тудо шкэ вэрчшэ гына шонэн ок кэрт, крэстйан калыкат сотсиализм ыштымашкэ ушныжо манын тыршыман. Пашазэ крэстйан ан йал озанлыкым уэмдэн ышташ, ушэмлаш полшыман. Тудо тачсылык киндэ шултыш вэрч гына шонэн ок кэрт, шкэ элжын ончыкылыкшо вэрч шоныжо. Тудо озанлыкым чоткыдэмдаш, вийагдаш тыршыжэ, кочкын пытараш ынжэ төчө. Тудо шкэ элжым

гына огыл, ССР Ушэм дэч умбакыракат ончыжо; моло эллаштэ пашазэ дэн шэмэр калык кизыт буржуазий кид йымалнэ пызыралт пла,—сандэнэ Совет Ушэм пашазэ нуным утарышаш вэрч, уло тўнхамбалнэ пашазэ сэнгышаш вэрч тыршыжэ.

Чын тудо, вараш кодшо пашазэ-влак пашазэ клас кайшаш корным раш огыт уж гын, тудлан нуно винамат огыт ул. Нуным илышышт тугань ыштэн, а тудлан нуно винамат улыт мо? Укэ, тидэ нунын йолашт огыл, ойгышт. Тугэ гынат, нунын йолашт укэ гынат, Совет эл вуйлатымэ пашам нунын кидыш пуаш ок лийыс; рэволўтсий дэч ончычшо—шэмэр калык кучэдалмашым нунын кидыш пуаш ок лий. Пашазэ класлан корным вараш кодшо пашазэ огыл, умлышо кашакшэ ончыктэн шогыман.

Тўвö сандэнэ, чыла пашазэ калыкымат ончыко вўдэн нантайаш, кугужа, помэшик, капиталист ваштарэш кучэдалаш, сэнтымöнгö социализм ыштымым вуйлаташ, эн умлышо, ончыл пашазэ-влак — пашазэ класын авангардшэ манмэ—коммунист партийыш ушнат.

Уло пашазэ клас йалт ик тўсан лийэш ильэ гын, чылан ик йэн ганьэ ыштат ильэ гын, тунам коммунист партийжат ок кўл ильэ. Тунам пашазэ-влак чылан пырльа шэмэр калык кучэдалмым вуйлатат ильэ. Ончэт гын, тудо кизыт укэ, пашазэ каклаштэ кизыт вараш кодшо кашак-влакат улыт, тушко йöрыдымö йэн-влакат вэрэштыт, сандэнэ коммунист партий вэлэ—пролётариа-тын ончыл ушэмжэ — ты кучэдалмым вуйлатэн кэртэш.

Тыгэ лийын, коммунист партий пашазэ класын уло шэмэр калыкым утарышаш вэрч кучэдалмэ корным раш ужшо, эн умлышо ужашыжэ лийэш. Партийын тўн ыштышаш пашажэ—тичмаш социализм обшэствым ыштэн шукташ, кэрэк могань пызырымашымат йöршэш пытараш, чыла шэмэр калыкым утараш.

Ты пашам налат гын, тудо ик пашазылан гына кэлша манаш ок лий вэт. Тудо шуко крестьянланат чонэш толэш,—нунат шкэ вийыштым ту паша шукташ пунэшт. Адак тудо йужо интэлигэнтланат кэлша,—нунат коммунист партий ыштан тыршымэ пашам раш ужын, пашазэ клас сэнгыдэ ок код манын ишанэн, тудын вэрч кучэдал-

маштэ полшынэшт. Тўвб сандэнэ коммунист партийышкэ, пашазэ класын ончыл ушэмышкыжэ, пашазэ гына огыл, шуко крэстйан дэн интэлигэнт-влакат шушшылтыт. Партий шкэ кўргышкыжэ нунымат эн сайжым гына ойыркалэн пурта. Тудо шкэ кўргыштыжэ пашазэ шуқырак лийжэ манын тырша.

Тылэч ожно ойлымым мэ вуйыш чот пыштынна гын, партийын молан тыгэ ыштымыжэ мланна раш лийшашан. Партий рэволўтсий вэрч эн чот кучэдалаш йамдылалтшэ класын умлышо ончыл ужашыжэ лийэш. Тудлан чоткыдо лийаш кўлэш. Тудлан вэрч партийыштэ шуқыракшым пэнтгыдэ, тапталтшэ пашазэ-влак лийман. Пашазэ-влак гына шэмэр калыкын эн лўддымб, мучашыш шумэшкак кучэдалаш йамдын шогышо ужашыжэ улытыс. Нуно гына, шэмэр калыкым вуйлатэн, сэнгымашкэ шуктэн кэртыт.

Сўрэтыштэ мэмнан коммунист партийна кузэ кушмо ончыкталтын.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Молан пашазэ коклаштэ вараш кодшо кашак-влак улыт?
2. Коммунист партий мо лийэш?
3. Могань крэстйаным коммунист партийыш пурташ лийэш?
5. Молан партийыштэ шуқыракшэ пашазэ лийман?

Партий дэнэ шэмэр калык.

„Тэ, коммунист-влак, мом ыштэн кэртыда? Кушто тэ вийым муыда? Кушто тудо талада сэнгэн кэртмаш? Мунарын улыда? Улыжат миллионат пэлэ. Мэмнан элыштэ шўдб витьлэ миллион йэнг ила вэт. Тудым ончымаштэ коммунист-влак мунарак улыт? Изэ кормыж вэлэ! Ты изэ кашак дэнэ тўнхам савырынэда, сотсиализмым ыштынэда? Эй, арам толашэда, лийдымаш! Тыгань изэ кашак дэнэ куго элым молэмдэн ышта и, шуко миллион крэстйан озанлыкым сотсиализм корныш пурташ ок лий. Кисат тэнгызым йўлатэм манын моктанэн!“.

Тэ тыгань мутым колында? Колында дыр. Чўчкўдынак колаш лийэш. Тыгэрак ойлышо шонгым альэ кулак вэлыш мурышым йатыр ваш лийат. Коммунист-влак вий шуты-

дымо пашалан пижыныт, нимат ок шоч, воштылмашыш вэлэ лэктыт, маныт.

Мутышт чын мо? Коммунист-влак коммунизмом шкэ кидышт дэн гына ышташ пижыт гын, ту мут чын лийэш ильэ. Тугэ огыл шол, ты пашам шкэт гына ышташ лийдымыжым коммунист-влак пэш сай умлат. Лэнин шуко кана тыгэ ойлен:

„Ик коммунист-влакын гына кидышт дэнэ сотсиализм обшэствым ыштэн шукташ ок лий. Тудлан вэрч партийын ончык лукмо пашаж йыр миллионлэн шэмэр калыкым ушаш кўлэш, тудым сотсиализм вэрч, уло озанлыкым сотсиализм корно дэн молэмдэн ыштышаш вэрч тарватыман“.

Партий кэрэк кунамат тыгак ыштэн толын. Кугужам да помэшик дэн капиталист-влакым сўмўрымö годым коммунист-влак тудлан шкэтын гына кайышт мо? Укэ. Нуно пашазэ-влакым ушэныт, крэстйан-влакым кучэдалаш ўжыныт, тыгэ миллионлэн шэмэр калыкым тарватэнытат, тунам ижэ совет влась лийын шинчын.

Вара граждан сөй тўнгальэ. Мэ ты сөйыштö сэнгышна, молан? Коммунист-влак йалт лўддэ, вуй нуэн пронтлаштэ крэдалмылан мо? Укэ, ик коммунист-влак вий дэн гына сэнгаш ок лий ильэ. Коммунист-влак ту крэдалмашым вуйлатышт, калыкым ончыч вўдэн кайышт, тугэ гынат партий ош армий-влак вапгарэни миллионлэн калыкым киньэлтышат, тунам ижэ, тудын дэн гына сэнгэн кэртылтэ.

Кизыт ындэ мэ сотсиализм ыштымэ жапыштэ илена. Эл ончылно куго, йөсö папа-влак шөгат. Калык озанлыкнам вапкэнрак ончык колташ кўлэш. Йалын тўсшым молэмдаш кўлэш—крэстйан-влакым машина дэн да у сэмьн мландэ ыштымэ колэктивыш ушаш, пичкэмышлыкым сэнгаш кўлэш. Ты паша-влакым коммунист партий шкэтын сэнгэн кэртэш мо? Укэ. Шкэтын сэнгаш төча мо вара? Тудат укэ. Ты паша-влакым, шкэнан пашана манын умлэн, миллионлэн шэмэр-влак ышташ пижыт гын, тунам гына нуным коммунист партий шуктэн кэртэш.

Партий кэрэк мөганы пашалан пижэш гынат, тудым шукташ миллионлэн калыкым тарвата. Партий пашазэ

клас интэрэсым гына ок аралэ. Тудо уло эл шэмэр калык илышым сайэмдаш тырша. Тудлан вэрчынак уло шэмэр-влакым озанлык уэмдаш ушынэжэ.

Сандэнак ик партий паша умлышо йэнгым гына коммунист манап ок лий,—тудо шагал. Ты паша йыр коммунист шэмэр-влакым ушэн монгыжо, ты пашам пашазэ дэн крэстйан-влаклан умландарэн кэртшэ, ты пашам шукташат шэмэр-влак дэн пырлыа кид кэргалтэн иижшэ.

Түвө сандэнак партий эрзак шэмэр калык дэнэ кылдалт шогыжо. Тудо шэмэр-влак дэч күй пырдыж дэн авыралт ынжэ шич. Укэ гын тудо илэн ок кэрт. Тудо шэмэр калык ойым, вучымым, ишанымым, йодмым колышт илыжэ. Ты пашажым, шэмэр-влак дэн кыл кучымым, түрлө ушэм-влак шуктэн шогат.

Пашазэ, крэстйан, йошкармэйс депутат совет-влак партийым эн шуко шэмэр калык дэнэ ушэн шогат.

Профсоюз-влак уло эл пашазэ-влакым ганбак иктыш ушат. Нунын коч партий пашазэ калык дэн кылдалт шога.

Ўдрамаш пашазэ дэн крэстйан дэлэгат погынымаш-влак—партийым шуко миллион ўдрамаш калык дэнэ ушэн шогат.

Чыла ты ушэм-влак коч, адак моло түрлө ушэм кочат партий уло шэмэр калык дэнэ ушнэн пла. Ту ушэмлаштэ ыштышэ коммунист-влак ушышо йэнг улыт. Ту коммунист-влак кузэ кучэдалаш йамдын шогышаным, чоткыдо дисциплин кучышашым, сай ыштымашым молылан ончыктышо лийышт.

Партийлан ты мэр ушэмлаштэ пашам ышташ пэш күлэш. Тудо түвэч шкэ рәтшым тэмэн шогас. Ты ушэмлаштэ паша ыштэн, озанлык, совет, профсоюз, ўдрамаш паша вуйлатышэ-влак ончэн-кушталтыт. Ты ушэм-влак коммунизмлан тунэмме школ улыт, тушто кэрэк кудо партийдымэ пашазэ альэ крэстйанат, пөрийнат, ўдрамашат коммунизм пашам умлаш тунэмыт, сотсиализмым ышат.

Калык дэн кыл кучыдымо коммунист иктат лийман огыл. Пытартын ийлаштэ шуко коммунист-влакын шакшэ, осал пашапшт түжвак лугтылто; нуно йуыт, курваланат, кугужаныш оксам шалатат, шэмэр-влакын шкэ власышшт-

лап ишанымынтым лүшкыдэмдат. Тыгань паша олаштэ шуко лийэда, шуко йал ушэмат вараш ок код. Йужо влась кучымаш шогалтымэ коммунист, батрак дэн йорло интэрэсым аралышаш олмэш, йўэш, коштэш, кулак дэнэ кылым куча, а шэмэр калыкым монда, тудын дэч пэчалт шинчэш.

Лудорвай нашам чыланат колында дыр. Ты папа тыганьэ: Одо обласьын кум йалыштыжэ (иктыжэ Лудорвай лўман) кулак-влак ала монар шўдө крестйаным розгылэныт. Паша мландэ гыч лэктын. Мландэ ниллэ вич ий годсэк ужакплалтын огыл улмаш. Лудорвай йал йорло-влак мландэ төрлаш йўкым луктынытат, кулак-влак нуным, пэчэ алама манын амалым муын, розгылэн налыныт. Вэрыссэ власьшэ тидын дэн кучэдалмэ огыл, кулак-влакым тулдыл вэлэ шогэн.

Лудорвай пашаштат, молыштат иктэ рап койын: тушто коммунист дэн комсомольэс-влак шэмэр калык дэн кылым кучэн огыт ул. Калык илыш дэн илышаш олмэш, калык коклаштэ ыштышаш олмэш, коммунист дэн комсомольэс-влак шкэ кашакышт дэн гына илэныт, калык дэч ойырлэныт. Ты ойырлымышт дэнэ шўйаш тўнгальныт — йўмаш дэн взяткэ налмаш да монь кайэн, а тувэч вара викак кулак вэрч шогашат мўндўр огылыс.

Партий кўргыштө тыганьэ, калык дэч ойырлышо, коммунист-влак йатыр улыт. Мэмнан партияна вуйлатышэ партий, тугэ лиймўнгө, тудын дэкэ тўрлө шўкшакат пижэш: карйэрист, бўрократ, калык вэрч огыл, никэ вэрчышт гына шонышо-влак. Нуно партий кўргым шўклат, пашазэ дэн крестйанын партийлан ишанымыжым лүшкыдэмдат. Сандэнэ тўвө партий жап гыч жапын шкэ кўргыжым эрыкта, чыла бўрократ лийшым, кулак дэн ушнышым, шэмэр интэрэс мондышым луктын кышка. Тэнийат тугань эрыктымаш кайа.

Коммунист партий кумло ий ила. Ты кумло ий жапыштэ ик тудо гына шэмэр калыкын кучэдалшаш корныжым вик ончыктэн шогэн, тудо гына ту кучэдалмашым сэннымашкэ шуктэн, тудо гына чыла пашаштыжат шэмэр калык вэрч тырша. Тудланак шэмэр калык партийлан ишана. Партийыш тўрлө шўкшак пижэш гын, тудын дэч

шкак эрнаш тѳча—тидым пашазэ-влак шинчат. Тидэ нун партилан ишанымыштым пэнгыдэмда вэлэ.

Партий адак чыла шэмэр-влакым вуйлата манын, тудо нун чыла йодмышт вэрчат шогыжо манаш йалт ок лий. Мэ кизыт мом йодаш лийшашым, мом ок лийжым чыла пашазак рап ок умло, манын тўналтыштэ палэн нална вэт. Тугэ лиймѳнгѳ, крестїан тулэчат угла рап ок умло.

Тэвэ ик крестїан тўшка йодаш тўналэш: „Мланна ни-могань йал озанлык налогат ок кўл“ Йужгунам тидэ чынак шокта. Партий ты йодмым колыштэш гын, прап лийэш ильэ мо? Укэ. Тыгэ тудо кулакым вэлэ чоткыдэмда ильэ. Партий вэс корно дэн кайа: тудо уло крестїан озанлыкын ик кумышо ужаныжым йал озанлык налог дэч утарэн—йорлым утарэн, кулак кашакшылан налогом посна ойырэн (индивидуальнэ шот дэн) кугын пышта. Кокла крестїанжылан йал оз. налог тўлымаштэ пытартыш закон тўрлѳ у куштулгым пуа.

Альэ тэвэ, йужо пашазэ-влак, паabrik-завот ышташ полшышаш вэрч, тыгэ йодышт: „Айдыза паabrik таварлан акым кўзыктэна. Крестїан тунам таварлан шэргырак тўлаш тўналэш, кугужанышын оксажэ шукэмэш, у паabrik-влакым вашкэрак ыштэн шуктэна“. Тидат шонэн луктылтын огыл. Троцкист-влакын тугань ойышт ильэ. Нуно иктым гына ушыш ышт нал: тыгэ ыштэн пѳрвѳйрак кугужанышын оксажэ шукурак лийэш ильэ да, тудын олмэш крестїанын пашазэ класлан ишанымыжэ пыташ тўналэш ильэ. Нунын ушэмышт дэн гына совэт влась шога вэт. Ты ушэмым лшкыдэмдэ, власьат лўнгаш тўналэш. Сандэнэ, партий пашазэ кашак йодмым шукта гын, прап лийэш ильэ мо? Ойлымат ок кўл, укэ. Пэш куго йонгыш лийэш ильэ.

Укэ, посна шэмэр кашак-влакын чыла йодмыштым шукташ ок лий. Партий пашазэ-влакын почыштышт шўдўрнэн кайыман огыл, нуным вуйлатэн кайыман. Партий кэрэк могань пашазэ дэн крестїан кашак йодмым шукташ тўналэш ильэ гын, тудо вуйлатышэ партий гыч поч ушэмыш савырна ильэ. Тунам вара тудо рэволўтсийым вуйлатэн кайышэ ончыл ушэм ок лий?

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Молан коммунистан калык дэн ушнэн шогымо кўлэш?
2. Коммунист партий шэмэр-влакым сотсиализм ыштышаш вэрч кузэ ончэн-кушта?
3. Партий шэмэр-влакын могонь йодмышт вэрч шогыман?
4. Молан партий эрыктымаш кўлэш?

Кок пронтышто кучэдалмаш.

Мэмнан партийна дэнэ пашазэ клас элыштэ иктэ гына огыт ул. Нунын йырышт шуко миллионло крестйан калык уло; тудат ик ганьэ огыл, пэнгьдэ огыл, пролэтариат дэн буржуазий коклаштэ тайнышт кэртэш. Мунарат эл илыш рат пэнгьдэ, пашазэ класын власьшэ чоткыдо, тунарат крестйан партий дэн пашазэ класлан чотрак ишана. Мөнгэшла, корныштына лийшэ кэрэк могонь йёсылыкат крестйаным утларак тайныштара.

Пашазэ клас ты йыржэ улош крестйан калык дэнэ тўжэмлэ шўртё дэн кылдалт шога. Шуко пашазэ крестйан дэн кыл кучымым кўрлын огыл, ола дэнэ йал коклаштэ тайныштэш. Йал гыч олашкэ тўрлё корно дэнат крестйан кумул шүэш, пашазэ коклашкэ пура, чўчкўдынак посна пашазэ-влакым тайныштара. Йужгунам адак пашазын улшаж гыч йалт кулак мутымак колат.

Пашазэ класыштэ тайныштмаш лийэ гын, коммунист партий члэн-влакынат партийын вик корныж гыч тайнымышт лийын колта. Тыгэ, тигыдын тавар ыштышэ, йёсылык дэч лўдшё, пашазэ дэнэ буржуазий коклаштэ тайныштшэ йэнг дэч, шэнгэлан кодшо пашазэ коч, партийшкат йёрдымё ой пура.

Ойлымат ок кўл, партий сотсиализм илыш вэрч кучэдалмаштэ сэнгынэжэ гын, ты тайыл-влак дэнэ пэш чот кучэдалман. Укэ гын тудо шкэнжым вик корно гыч корандаш пуа. Сандэнак большевик-влак вик Лэнин корно гыч тайнымым, корангым нигузат огыт чытэ, тудын дэнэ огыт кэлшэ.

Йужо поро йэнгэт лэктэшат, тыгат шона: „Молан тэ, коммунист-влак, шкэ коклаштыда чэнгэсэда? Эплын гына, тыныслык дэн илыза. Тэндан коклаштэ могонь кэлшыдымаш: тыглай Иван Иванович дэнэ Иван Никифорович

вэлэ вурсэдалыныт, партийын ик вуйлатышыжэ вэс вуйлатышэ дэн сырэн кудалтэныт. Тэвэ ты закон дэнэ ылышт ильэ: шкэ илэ, вэсыланат илаш пу. Иктажын посна ойжо уло гыц, тэк ту ой дэнэ коштино. Кэлшыдымаш уло манын, тудым ылыжташ йалт ок кўл, чыташ кўлэш“. Кэрэк могоань примирэньэсат тугэрак ойла.

Партий кўргыштат тыгэ „тыныслык дэн, порылык дэн илаш“ шонышо йэн-влак улыт. Шукыракшым тыгань мут вэс могоыр гыч шокта. Тыгэ ойлэн, партийым пушкудэмдынэшт, тудын тайыл-влак дэн кучэдалмыжым чарынэшт, партий корно ваштарэш кайшэ ойлан шарлаш эрык лийжэ манын тыршат.

Тўвө тудыжлан партий нигунамат кўнэн ок кэрт. Тудо пурла тайыл-влак дэнэ, нунылан кэлшымэ дэнат пэш чот кучэдалэш. Партийлан кок тўн тайыл дэнэ кучэдалаш вэрэштэш.

Пўрвойжо — шкэнжым „шола“ маншэ тайыл. Ты тайылыштэ кизыт партийна гыч лукмо троцкист-влак шогат ильэ. Троцкист-влак совет влась тушманын, капиталистын вийжым утыж дэн кугэш ужыт. Нуно мэмнан элыштэ угыч канитализм лийын кэртшашым вэлэ ужыт, а социализм ыштымаштэ ончык кайымынам огыт уж. Троцкизм мэмнан элыштына социализмым ыштэн шукташ лиймыланат ок ишанэ. Купшто тудо социализм: кокла крэстйан мэмнан почэш ок кайэ, тудын дэн ушэмым кучаш ишан укэ, тудо мэмнам кудалта вэт! — манэш. Лучо крэстйаным чотрак тэмдалшаш, тудын дэч оксам шукырак кўрын, ту окса дэнэ эл индустрийандымэ пашам вашкэрак ончык колтышаш.

Тыгэ маншэ троцкизм партийыштына сэнга ильэ гыц, мо лийэш пльэ? Мо лийшаш наллэ, пашазэ клас крэстйан дэч ойырла ильэ, у ту ойырлымыжо пролэтар диктатурым пытарыдэ ок код ильэ.

Сандэнак партий троцкизм ваштарэш пэш чот кучэдалшэ, шкэ ойышт вэрч шогышо троцкист-влакым партий гычат луктын кышкыш, социализм ыштымэ паша ваштарэш кайышэ ойлан шарлаш эрыкым ыш пу. Троцкизм шкэнжын чын тўсшым вашкэ ончыктыш. Пэш рэволўтсийан ганьэ мут-влакым кышкылт тўнгалын, троцкист-влак

совет влась ваштарэш забастовко ышташ ўжын пытарышт. Вара сәмын троцкизм партийын тайылжә гына огыл, йалт контррәволүтсий ушәм лийын шинчә.

Троцкист-влак партий ваштарэш тўрлө сәмынат шодлып кучәдалыч. Ту нәргән ик оссо троцкист, тыглай рәдовой чләнжә огыл, Днәпропәтровскысесо троцкист комитэтын чләнжә, тыгә сәра:

„Мланәм, троцкистлан, тәхникә пашам пуыч, вәс сәмын манаш, шолыт документ-влакым шүкәмдән шаркалаш пуыч.

Мланәм Днәпропәтровск завотлаштә пашам колташ кўштышт. Агитатсә колтымо годым тўн пашана пашазә класын вуйлатымаш гыч корандалмыжым умландарымаштә ильә, пашазә коклашкә тыгань лозунгым пуртыман ильә:

„Партий тигыдә буржуазий крәстйан ушәмыш савырнән“... Йалыштыжә мынь крәстйан коклаштә троцкизмлан шүмәшкышым ончыман ильым.

Ийунь гыч тўнгалын, Днәпропәтровскышто округ көргылан шолып комитэт ышталтә. Тудыжо викак совет влась ваштарэш кучәдалаш пижә. Ты пашалан индустриализатсә зайомлан сэралташ тўналмә годым вишак пижман ильә. Комитэт зайомлан сэралтмә ваштарэш агитатсым колташ кўштыш.

Партий ваштарэш кучәдалмаштә мә забастовко ыштымә дэчат ышна чарнә.

Пәтровский лүмәш ыштымә завотышто ик троцкист забастовыклан йамдылалтә, тудым шолып комитэт шинчән шогыш. Комитэт адак Окчәбрын 11-мишә ийжым пайрамлымаш кўрылжә манын пәш йамдылалтә“.

Ту сәрышыштак пашазә-влакын троцкизмым кузә ваш лиймышт каласалтын:

„Москосо рүдө партий ваштарэш, совет влась ваштарэш ләкташ приказым пуо, ты пашам кузә гына лийәш, тугә ыштыман, маньә. Тыгә ыштымышт дәнә троцкист оппозицсий он-влак олталалтышә пашазә-коммунист-влакын шинчаптым почыч. Чылан, кө гына партий дән совет влась ваштарэш кучәдалмаштә пәш мўндўркак ыш пуо, троцкист он-влак дәч корангыч. Троцкист пашалан контррәволүтсионьәр-влак пәш куанышт. Днәпропәтровск

паabrik дэн завод папашэ-влак, моло ола папашэ-влакат троцкист-влакын сэркалымэ ластыкыштым раш умлышт, тыгэ контррэволүтсий йөн дэн кучэдалмэ ваштарэш шогалыч“.

1928 ий 28-29 декабрыштэ Днэпронэтровск заводлаштэ троцкист ластык-влак койычат, папашэ-влак пэш чот чактарышт. Кёлан гына мэ ластыкым пуна, чылан ганьак мэмнам вурсышт. Контррэволүтсионьэр-влак гына куанышт“.

Шкэ вара Троцкий куш шуо? Совет влась ваштарэш забастовко ыштылаш ўжмыжлан тудым йот элыш луктын колтыштат, тудо совет влась ваштарэш буржуй газет-влакэш сэркалалаш тўнгалы. Ты сэрыш-влаклан буржуазий тудлан пэш куанэн ала монар лу тўжэм тэнгэлэн оксам тўлыш. Кузэ от тўлө! Тудо вэт могонь сойузникым, оссо рэволүтсионьэрым, муо. Тывэч ындэ пэш раш койэш — адэмэ совет эл дэн кучэдалшэ газет-влакэш сэркалымөнтө, — тудо пэш ўлкө волышо йэн лийэш. Тылэтла ўлкө волашат оклий. Тэвэ Лэнин партий ваштарэш кучэдалаш киньэлшэ йэнгын корныжо.

Вэс тайылжэ — пурла тайыл, тудын дэн кизыт партий кучэдалэш. Тудо мэмнан тушманнан вийжым ок ўж, утыж дэн изэмдэн чотла. Тудо капитализм угыч лийын кэртшашым ок умло — мэ партий корным йонгыш колтэна гын, совет власьын 12-мшо ий илымыжымат ок ончо, капитализм угыч лийын кэртэш. Сандэнэ пурлаш тайнышэ-влак капитализм вий дэнэ чот огыт кучэдал. — Молан тэ индустрийандымэ пашам тунар ончык поктэда? — манын нуно йодыт. — Эркынак, эплынак кайаш сайрак дыр вэт? Молан тэ кулакым тунар тэмдэда? — йодыт нуно, — мэ кулак озандык гыч олалан киндым налынас? Молан тэ колхоз дэн сөвхоз ышташ тунар шуко оксам пытарэда? Ты оксам посна озандыклан (кэрэк тудо чоткыдо лийжэ) полшаш кудалташ сайрак ок лий мо? — Тыгэ пурлаш тайнышэ-влак ойлат.

Пурла-влакын тўн йонгышышт тыганьэ: нуно кулак озандык сотсиализмыш кушкын нурэн шинчын кэртэш маныт.

„Мэ кулак озанлык-влакым эркын-эркын, оланрак кооператив коч социализм корныш пуртэнат сэнгэна“ — тыгэ пурла-влак шонат.

Ты шонемаш куго йонмыш. Кулак социализмыш тыныслык дэн кушкын пурэн ок кэрт: тудо социализм ыштымэ пашалан орышыла торэш шога. Тудо киндэ йамдылымашым пужа, пашазэ дэнэ тунг крестйан калыкым иктэ-вэсэ дэч ойырынэжэ, йэнг пуштмо дэчат ок чакрэ. Кулакым тыныслык дэн сэнгымэ дэн огыл, кулак ваштарэш чот кучэдалын вэлэ йал социализмыш шуын кэртэш.

Мэмнан партийыштына пурла тайыл сэнга гын, молыйын шинчэш ильэ? Тунам элыштына капитализм вийангэш ильэ, йалыштэ кулак, олаштэ нэпман вуйым нёлталэш ильэ, нуно пашазэ дэн крестйаным влась дэч корандаш тунгалыт ильэ. Пурла тайыл сэнгымбөгө, элыштына угыч капитализм лийын кэртшаш вийангэш ильэ.

Погынымаштэ ты тайыл-влак нэргэн ойлэтат, тыгэ йодыт: кудыжо осалрак вара? Тыгань йодышлан вашмут пуаш йбсө. Паллэ, коктытшат осал. Коктытшат пашазэ вий изэмдымашкэ, капитализм вийанмашкэ нанггайат.

Вэс турлынрак йодат гын, тэвэ тыгэ: кизыт кудо тайылжэ дэнэ чотрак кучэдалаш кұлэш, большевик тулым кувэкэ колтыман? — тунам каласаш куштулгырак. Тудлан пэнгыдын, раш каласаш кұлэш: ты гоным партийлан пурлакшым пурла мogyр гыч лүдмаш уло, утларакшым пурла тайыл дэнэ чотрак кучэдалман; чын тудо, троцкизм дэн кучэдалмымат чарныман огыл.

Молан кизыт утларакшым пурла тайыл дэн кучэдалмэ кұлэш? Пөрвойак тудлан: троцкизм ындэ йатырак почын ончыкталтын. Партий дэн комсомол троцкизмын йонгышыжым ала монар ийшкэн умландарышт, троцкизмын чын тусшым пашазэ дэн крестйан-влаклан ончыктэн шогышт. Ты ийлаштэ троцкизмын вийжэ йалт курльө. Троцкизм ваштарэш кугын кучэдалылтэ, тудо арам ыш лий.

Пурла тайыл нэргэн тудым ойлаш кизыт ок лий. Тудын дэч лүдмаш улыжым кизыт чыланак огыт умло. Тыныслык дэн, кучэдалдэгэч илаш шонымо шуко йэнгын уло. Тувө сандэнэ, пурла тайылын лүдмашанжым чыланат троцкизм ганбак раш умлэн налмэшикэ, пурла тайыл вашта-

рәш кучәдалмаш партийын пөрвой ыштышаш папажә лийәш.

Вәс могырым, пурла тайыл тәвә адак молан ты гоным пәш лүдмашан: тушто кулакын, нәпманын да совәт влась вәлыш лийдымә спәциалистын шонымыжо, вучымыжо койәш. Ты тўшка-влак кизыт совәт власьын тәмдымыжым шижытыс. Партийын XV погынымаштыжә кулак ваштарәш вийынрак тошкән мийаш лозунг луктылто. Кулаклан турташ вәрәштәш, а тудо ош кәчыштә шкә вәржым ынәж йомдарә. Тудо кучәдаләш, пролэтариатым авырынәжә, тўрлө корно дәнәт сотсиализм тошкән мийымым чарынәжә.

Пашазә класыштыжә, мәмнан партийыштынат тыгань йәнг-влак улыт: кулакын совәт влась тәмдымылан кычкырымыжым тўнг крәстйан калык йўкәш ужыт. Нуно вара кулак ваштарәш тошкән мийымым лүшкыдәмдынәшт, мәмнан йалым сотсиализм корно дәнә моләмдымә пашанам ольанрак колтынәшт. Ты йәнг-влак партийын тўнг папашыштән кайымыжым пулаштарат. Тўвө сандәнә пурла ой вәшгарәш кучәдалмаш — пөрвой ыштышаш папаш лийәш.

Пытартышнәш тәвә адак тудым каласаш күләш: пурла влак партий көргәш шкә посна тўшкаштым ыштынәшт, партий көргыштө шкә корнышт вәрч кучәдалнәшт. Тугань тўшкашт кизытсә партий вуйлатымаш ваштарәш кучәдалжә маныт, тудын нәргән шойакым шаркалыжә, тудым пушкүдәмдаш төчыжө манын тыршат. Ожно партий көргәш лийшә тўшка-влакат ты корным тошкыдә кодын огыт ул. Паллә, партийат нуным чаманән огыл. Тудо шкә көргыжым пушкүдәмдаш, шүбташ эрыкым пуән ок кәрт. Сандәнак партий пурла-влакынат шкә тўшка ышташ төчымыштым ок чытә, нуным ок чаманә.

Сандәнак мәмнан партийнан куго сәкрәтаржә Сталин йолт. тыгә каласән, ту мут пәш чын:

„Ыштышаш папаш тыштә: шолә троцкист лүдмаш дән кучәдалмым лүшкыдәмдыдә, пурла тайыл дәнә чотрак кучәдалаш күләш, партийлан ты тайыл дәч улшо лүдмаш троцкизм дәч улшо лүдмаш ганьак раш лийжә манын тўрлө сәмынат тыршыман“.

Тудо кажнэ коммунистлан, кажнэ комсомольэслан раш лийжэ: шкэ почэшэт шэмэр-влакым моштэн нангайышаш вэрч, вик корно гыч корандымаш вэрч, тунэмаш кўлэш, Лэнин туныктым умлэн налаш, кучэдалмаштэ вик корным умлаш кўлэш. Кажнэ коммунист дэн комсомольэслан рэволүтсий теорийым — лэнинизмым — кидынғалаш кўлэш.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Партийыш йбрдымө кумул кувэч пура?
2. Молаи троцкизм контрэволүгсий ушэм лийын?
3. Мо пашаштэ троцкист-влак партий дэн кэлшэн огыт ул?
4. Пурлаш тайнышэ-влак мо вэрч тыршат?
5. Молаи кизыт пура тайыл лўдмашан?

Дисциплин.

Тэ вэнык дэн воштыр нэргэн тошто ойлымашым шинчэда, укэ? Ода шинчэ гын, тэвэ колыштеа.

Ик шонго кугуза эргыж-влакым уш-акыллан туныкташ тўнғалын. Кидэшышт вэныкым кучыктэн. „Тэвэ,— манэш,— тидым тугыза.“ Ик эргыжэ тўнғалэш — тугэн ок кэрт. Вэсыжэ пўгўрта — вэнык ок туг. Кумышо тугыштэш, пэныштыл толаша — тудат нимом ыштэн ок кэрт. Тунам ачапгт вэныкым налэшат, пидышым рудэн шалата, вара воштыр-влакым иктын-иктын тугышт кышка. „Эй,— маныт эргэ-влак,— тыгэ мээт кэртына!“ — „Кэртыда улдэ мо,— манэш ачапгт,— кэрэк кбат кэртэш. Воштыр-влакым иктын изэ йочат тугышт кэртэш, пырля пидат гын — патырат сэнгэн ок кэрт“.

Ойлымаш ала моак огыл, тугэ гынат пырля ыштымаштэ вий лиймым куштулгын гына умландарэн пуа. Коммунист-влакым налат гынат,— туганьяк. Посна коммунист — патыр огыл Ик йэн гына мом ыштэн кэртэш? Чыла коммунист-влакым пырля налат гын,— пэш куго вий уло элымат молэмдынэжэ.

Пырля лиймбөггө, ышташат пырля кўлэш. Посна-посна ыштэн толкым от му. Пырля ыштышаш годым, иктэ иктым, вэсэ вэсым ышта гын — пайда ок лий. Мэмнан партийнан вийжэ чыла ик йэн ганьэ ыштымаштыжэ, кажнэ посна коммунист чумур ойым колыштэш, дисциплиным куча.

Чумур ой кажнэ посна йэнган закон лийэш гын, тудо ты законом йалт каршыдэ колыштэш гын, шагалрак йэн шу-кыракын ойым колыштэш гын,—тугань рат лач дисциплин манылтэш.

Мэмнан партийышкына шкэ воля дэн пурат. Нигө-мат тушко вийтак (өкым) огыт пурто. Партий пашазым, батракым, йорлым шкэ көргышкыжө үжэш гына, вийтак ок шуш. Пурымэт шуэш гын пуро, ок шу—пөртыштө шин-чэ. Ик кана пурышыч гын, тунам вара тудым колышт, тудын пунчалмутшым шукто, тудын күштымө сэмын ып-тэм гынат йөра, огым гынат йөра манын ончэт гын, вашкэ партий опса вэс мogyрыштат лийат.

Викшым каласаш күлэш — дисциплин тудо пэшак ку-мулло арвэр огыл. Йужо йэнган тудо ората ганьат чучэш: шүйыштө кэча, а утлаш нигузат ок лий. Путуракшым рвэ-зэ коммунист-влаккан да крестйан кокла гыч лэкишэ-влак-кан түгэ чучэш.

Тошто коммунистым, поднолыникым дисциплин дэн от лүдыктө. Тудо дисциплиным ожно шолып кучэдалмаштэ чот кучаш тунэмын. Тунам пэш мыжыкланаш лийын огыл. Пылышым сак кучыман улман, партий комитэт күшты-мым пэш вашкэн, рашт шуктыман улман. Укэ гын, шкэн-дым пэш вашкэ кугужан политсыйлан кончыктэн, шкат тұрман вэрэштат, йолташэт-влакымат пыжыктэн кэртат улман.

Пашазэ-коммунистланат дисциплин лүдмашан огыл. Завот ылышак, машина воктэн шогылтмак тудым моло дэн пырля кэлшэн ышташ туныкта. Тудо чыла пашантыжат шушылалт шога, дисциплиным кучыдэ ок кэрт. Тудо шкэтын нимомат ыштэн ок кэрт, чыла завод колэктив дэн ыштымаштэ вэлэ вий —тидым пашазэ раш умла.

Дисциплин кучаш рвэзэ коммунист-влаккан тунэман күлэш. Нунылан дисциплин кучаш күлэшыжым сайын ум-лэн налман. Партийлан дисциплинэт шүлаш йуж күлмө ганьак күлэш, вэт партийын тушманжэ шуко, тушман-влак дэн пэш чот кучэдалаш вэрэштэш. Кучэдалмаштэ дисци-лин дэч посна сэгалтат.

Кажныдат шкэ үмбалныда сынэн ончэнда дыр: тла-нэт партий альэ комсомол иктаж сомылым ышташ күшта,

а тынын тудым ыштымэт ок шу. Иа тудо тланэт ок кэл-
нэ, йа жапэт укэ, йа йара коштмэт шуэнш. Тунам комсо-
мольэсын альэ коммунистын кок кумулжо кучэдалаш тў-
нгалэш: партий кўштымымат шукташ кўлэш, дисциплинан
лиймат шуэнш, вэс могырым — шкэ вэрчэтат шонынэт. **Кө**
партийым, пашазэ клас интэрэсым шкэнжын кумулжо лэч, шкэ
интэрэсшэ лэч, шкэ шонымыж лэч кугэш ужэш, тудо гына
чынак Ленин коммунистлан чотлалт кэртэш.

Тэвэ тланда сынамат: мэ, йалыштэ коммунист дэн
комсомольэс-влак колэктив озанлык ышташ шкэ пашант
дэн ончыктэн шогышо лийышт, манына. Нунылан, чыла
лэч ончыч, шкэ озанлыкыштым ушэмлымэ корныш пур-
таш да вара молымат тушко шупшаш кўлэш. Тугэ да,
чыла коммунист дэн комсомольэсынак ты чумур ойым
колыштымыжо ок шу. Тудо чўчкўдынак колхоз вэрч, ком-
мун вэрч агитатэсым колташ кона да, шкэ туш пураш ок
көнө. Мэмнан тэвэ шўдө тўжэм нарэ комсомольэс сурт оза
уло, тувэч шукужо кизыт озанлыкым шкэтын посна куча.
Тидэ садэ шкэ интэрэсыштым, шонымыштым кизыт чумур
интэрэс лэч кугэшн ужшо-влак улыт. Тугань коммунист-
влакат улыт.

Чўчкўдынак адак йалыссэ коммунист альэ комсомоль-
эс рэлигий чотышто партий дисциплиным шудурта, партий
корно гыч корангэш. Мэмнан коклаштэ йумылан ишанышэ
йэнжэ укат дыр. Тугэ ильат, чўчкўдынак йужо коммунист
альэ комсомольэс ольан гына, шолышрак, йэнг ынжэ уж
манын, чэркэш мэнчайалтэш, азам чокындара, отыш мийа
альэ моло тўрлө вэра йўлам шукта. Тудо тыгэрак шона:
„Эй, мынын чэркыш мийэм дэнэ партий могань зий-
аным ужэш, мланэмжэ пёртыштө тыныслырак лийэш, ўд-
рамаш вурсэдалмэ дэн магырымэ йўкым ом кол“.

Тидэ сай коммунист? Нимоланат ок йөрө. Лўдшө мэ-
ранг, йэшыштыжэ йумылан ишанымэ ок кўл манын
изышат чакныдэ, эрээк умландарэн илышаш олмэш, тудо
эн куштулго корно дэнэ кайэн.

Ик жап комсомолын Рўдө Комитэтшэ тыгань сэршышым
шуко налэдэн: „Минь — комсомольэс, ындэ йатыр ийышкэп
чыла кўштымө пашам сайын шуктэн шогышым. Ындэ ва-
тан лийаш жап шуо, ватэ дэч посна озанлык шалана, тугэ

гынат ик үдүрат чэркәш мэйчайалтдә марлан ок тол. Мом ышташ: йа комсомол гыч ләктын, чэркәш мәнчайалташ, йа тәк озанлык шаланыжә? Кагашым пуза“.

Ты рвэзылан тә могоань кагашым пуэда ильэ? Мә тудлан пәнгыдә комсомольэс лийаш, мучашыш шумәш чот шогаш, ырымлан ишаныдымашын, тудын кўлдымыжым умландараш кагашым пуэна. Ындә Рүдө Комитәт тугань сэрышым утур-утур шагал наләш. Чын тудо, партий дәч шылын, шолып шкэныштыным ыштышә коммунист дән комсомольэс-влак кизытат улыт. Тугә гынат, ындә рәлигий пашаштә чот шогаш тунәмшыжә тулөч йатыр шуко лийын.

Ик кана мынь тыгань паша нәргән лудым: иладипә ўдрамаш пашазә партийыш пураш йодын сәрән. Кәнәта йачәйкә погынымаштә тудын эргыжә ләктын шогаләшат, вәштарәш ойла. Тыгә манәш: „Авам чыла могоырымат сайат, йумылан гына ишана, иконом ок кудалтә, а Владимир Ильич колымөнгө чэркыш кайышат, тудын вәрч кумалын“. Тидә чын мо, манын тудын дәч йодыт. „Чын,— манәш,— мынь, шонго йәң, тудлан тунәмынам, Владимир Ильичлан куштулгырак лийжә ильэ манын шонышым“.

Тә кузә шонәда — тудын эргыжлан аважым партийыш пуртыммо вәштарәш шогалаш кўләш ильэ мо? Мутат укә, тудо пәш сай ыштән. Тудо чыркынән огыл, чот шогән. Сандәнак вара паша сай мучашан лийын: ик жап әртәнәт, аважә шкак икон-влакым луктын кышкән.

Рәлигий паша — ик паша гына. Коммунист дән комсомольэслан чот шогынаш паша молат уло, пәш шуко. Чылантыжат мучашыш шумәшкак пәнгыдә, дисциплинан коммунист лийаш кўләш.

Партий көргыштө ўчашыман каймә гоным диссиплиным путрабак чот кучаш кўләш. Ўчашыман эл вуйлатыпә куго партийыштә лийәш вәт. Пәш шуко, куго паша-влакым ончал, шукташ возәш вәт. Нуным шукташ коммунист-влак түрлө йөным, түрлө ойым пуат. Сандәнак партийыштына ўчаш-влак лийәдат. Ўчаш манын, ўчашашат түрлын лийәш, мучашышкат түрлын шуаш лийәш.

Владимир Ильич илымә гоным партийыштә тыгань рәт лийын: кәрәк могоань ўчашышат партий көргө дөмократий шот дәнә колтыман.

Партий көргө демократий — тудо тыгань рāt: чыла партий вуйлатымэ кучэм-влак сайлэн шындалтыт, ту жап-ыштак үлүл кучэмжэ кўшүл кучэмым йалт каршыдэ (тупуй лийдэ) колыштман; партий комитэт-влаклан партий калык дэнэ ушнэн, тудлан отчотым пуэн шогыман.

Партий көргө демократий адак тыгань рātат лийэш: ўчашымэ годым кажнэ коммунист шкэ шонымыжым, шкэ ойжым вишак каласкалэн кэртэш (паллэ, ту ойжо партий програмлан торэш ок лий гын вэлэ). Түгэ да, партий көргө ўчалш годым кок правилым кучаш кўлэш.

Пөрвөйжө: ўчашымэ паша нэргэн партий пунчалмут лукмэшкэ вэлэ ўчашаш лийэш, умбакыжэ ок лий, а ту мартэнжэ кэрэк монарэ ўчашэ, йўкэт оралгымэш кычкырэ. Пунчал лийэ гын, тудын дэн көнэт гынат, укэ гынат — колыштдэ от кэрт. Тунам вара тыныын шкэ ойэтлан вэр укэ.

Партий көргө ўчаш годым кучышаш вэс правилжэ: кажнэ коммунист шкэ ойжым вэлэ ойла, иктаж могань посна ойырлэн шогышо тўшкан шонымыжым ок ойло. Ожно тыгат лийэдэн: партий корно дэн кэлшыдымэ коммунист-влак, посна тўшкам ыштэн, партий көргыштө шкэ ойышт вэрч кучэдалаш төчылыныт. Ты коммунист-влак мэмнан пролэтар дисциплиннам пудыртэныт.

Тыгань тўшкам (фраксийым) партий пэш чот куча. Кузэ от кучо! Партийна иктаж лу тўшкалан ойырлэн, кажныжэ шкэ ойжым, шкэ корныжым кучэн, ту ой вэрч партий көргыштө кучэдалаш тўналэш ильэ гын, мо лийэш ильэ? Тидэ партий огыл, пучумуш лийэш ильэ. Тыгань партийым кө колыштэш ильэ, кө тудын почэш кайа ильэ? Нигат укэ! Партий тунам элым вуйлатэн ок кэрт ильэ, тўшка-влак посна лийын, йатыр тигыдэ партийышкэ савырнат ильэ, тыгэ вара пролэтар диктатурат кошарга ильэ.

Кажнэ Пўтўнь Ушэм көргө погынымаш (сйэзд) ончылан Рүдө Комитэт, уло партийлан кангашэн налаш, эл вуйлатымэ дэнэ партий көргө илыш нэргэн тўн паша-влакым луктэш. Ты паша-влак нэргэн уло партий кангашыман. Кажнэ коммунист ту кангашымышкэ ушныман. Чот канга-

шыман, посна түшка гына ынжэ лий. Погынымаш лий-мөнгө, тудо шкэ пэнгыдэ мутшым каласа, вара пүтүнь партий, ўчалпыдэ, кид кэргалтэн, погынымаш пунчалмү-тым ылышыш пурташ пижман.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Партийлан дисциплин молан күлэш?
2. Коммунистын дисциплинжэ мошто лийман?
3. Кузэ партий көргыштө коммунист шкэ ойжым дуктын каласэн кэртэш?

ЛАТКОКЫМШО КУТУРЫМАШ.

Комсомол нэргэн.

Комсомолыш тўналтыш ошкылжо.

Россий папазэ дэнэ крестйан рвэзын кугужам сүмүрымэшикэ шкэнжын посна ушэмжэ укэ ильэ. Ту жап пэнш нэлэ ильэ. Кизытсэ комсомольэс гыч тудым шарнышэ укат дыр. Кугужам сүмүрымө годым шукына шкэ нэржымат үштын ок кэрт ильэ вэт.

Йужгунам папазэ дэн крестйан илышыжлан өпкэла: тидат начар, тудат ок йөрө, манэш. А тэ шэмэр-влакын ожно да кизыт кузэ илымыштым тагастарэн ончыза. Ты годсо илыш, пожалэ, рай ганьат чучэш.

Мэ пойаным, кулакым, помэшикым, пабрикантым она ойло. Нунылан, чын, кизыт илаш аламарак. Папазэ дэн крестйаным (йорло дэн коклам) налыч гын, ожно пэнш йөсө ильэ. Тўвө тудым нигунамат мондыман огыл.

Крестйан рвэзыжлан тунам илаш моганьырак ильэ? Түлэтла алама лийынат ок кэрт, манаш күлэш. Изыньэкак папаш куқыргаш тўналалтын. Сэрышлап уло крестйан рвэзын пэлыжат тунэм кэртын огыл, тудат пэнгыдырак озанлыканы йэн икшувовэлэ тунэмын. Молыжо пичкэмыштэ, абэвэмап палыдэ, эрэ түрлө нэлэ папашыштэн индыралтын, үмүр мучкылан сэдэ сокыр лийын илаш кодын.

Рвэээ вуйэш гына шуэш, нэкрутлан шогалдэ ок лий. Таза канкылан улат гын, салдатлан кайэт. Армийыш тунам, кизыт ганьэ ийат пэлылан огыл, нил ийлан налыт ильэ. Кугужан казармаштэ пўйым пудуртылыч, муштроватлышт, иктаж йонгылышыштымылан розгылатат ильэ, ожныжо строй коч колтэныт, йужгунам адак шкэ ганьэтак папашым альэ крестйаным лўйыктат ильэ.

Нил ий эртымөнгө пөртыл толат, посна ылышэ йэн улат гын, озанлыкэт шаланэн пытэн тудо. Кушто тудо ик үдрамашлан, үмбачынжэ адак кидыштэ аза дэнэ чыла вэрэ шуаш! Сандэнэ пөртылатат, адак кичкалтат, күсын наладэт, кумалат; ылышэтлан өпкэлаш тўнгалат гын, туштак урэдник: шонго-влаклан розгылаш күшта альэ сутыш пуа. Жапда лийэш гын, руш писачыл Григоровичын „Антон Горэмыка“ ойлымашыжым лудса. Тушто тошто годым крестйанын нэлэ ылышыж нэргэн чыла лончылэн каласалтын.

Пашазэ рвэзыжэ олаштэ кузэ илэн? Сайрак мо? Укэ, сайжэ лийын огыл. Пашазэ рвэзат изыньэкак пашаш кичкалтын. Адак тунамсэ пабрик пашам кизытсэ дэнэ от тангастарыс. Кэчэш 10 час утла ышташ вэрэштын. Мастер-влак рвэзым ышташ туныктымо лэч шукужо кырэныт, игылтыныт, кабакыш аракалан куршталыктэныт. Пашадарым сокыр икыр манмым пуэныт, изыш йонгыш лийыч —штрап, йа пабрик гычат лэктын возат улмаш. Пашазэ рвэзылан иктэ гына сайрак лийын манаш лийэш: олаштэ тудо сэрэшлан вашкэрак тунэм кэртын. Адак пашазэ-влак кэрэк кунамат рўж ышташ, иктэ-вэсэ вэрч курукла шогаш альэ, ты годым манмыла, мастер, пабрикант да кугужа влась ваштарэш колэктыв дэн, иктыш ушнэн күчэдалаш тунэмыныт.

Тыгэ лиймөнгө, эн очычак пашазэ рвэзэ тарванымылан өрман огыл. Пэвраль рэволўтсий почэш, пашазэ рвэзылан ушнаш изыш гына эрык лийат, рвэзэ ушэм-влак йўр почэш понго шочаш тўнгалмэ гань лэкташ тўнгалыч. Ончыч нуно олаштэ почылтыч, вара йалышкат пурышт. Нуно түрлө сэмын лўмдалтыт ильэ. Ик вэрыштэ „Паша дэн Волгыдо,“ вэс вэрэ—„Майак,“ кумышо вэрэ—„Кумышо интэрнатсионал рвэзэ ушэм.“

Буржуазий рвэзэ ушэмын лўдмашанлыкшым вашкэ шижэ. Тудо рвэзэ йэнгын шокшо, тоштшо, рэволўтсийан улмыжым шинчыш. Тугань рвэзэ-влак тудлан тыныслыкым огыт ну ильэ. Ту тыныслык вэрч буржуазий пэш тыршыш, кугужам сўмўрымөнгө, тудо иктым гына шоныш: кузэ гынат пудуранышэ пашазэ дэн крестйан калыкым лыпландараш. Сандэнэ буржуазий вэлыш шогышо йэн-влак

рвэээ ушэм-влакым шкэ кидыш налаш төчаш тўнгалыч. Нуно рвэээ калыклан тыгэ ойлэн пижыч: „Тланда тунэмаш күлэш, илалшэ пашазэ-влак тэк кредалышт, вўрым йоктарышт, а тэ тунэмаш гына тыршыза. „Паша“ вуйлатышэ Шэвцов, шкэ буржуй партийыштэ шогышо, тугак сэркалыш: „Буржуазийым умбакыжым сэнгышаш вэрч тэк мэмнан ачана-влак тыршышт, а рвэээ калыклан, эн ончычак, тунэмаш күлэш.“

Шэвцовэт, тудын дэн нырльа уло буржуазийат, рвэээ калыкым рэволўтсий кучэдалмаш дэч корандэн туныктышашым шоныш. Рвэээ калыкшэ йалт вэс тўрлын шоныш: тудо урэмышкэ, кучэдалмашкэ гына лэкташ төчыш. Тунэммыжэ, тудо тунэмаш пэш тыршышат, кучэдалманэш гына тунэмаш тыршыш, моло сэмын огыл. Тудо ачашт дэнэ изашт-влак дэн нырльа 1917 нй окчэбрыштэ влась налашпэтэ лийаш тўчыш. Тыгэ рвэээ ушэм-влак шкэ пўрвой погынымаштышт, 1918 ий 29 окчэбрыштэ, шкэныштым „Рвэээ коммунист ушэм“ манын лўмдэн, большэвик партий програм почэш кайаш лийыч.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Рэволўтсий дэч ожно пашазэ-крэстьян рвэээ илыш могоань улмаш?

2. Молан цэвраль рэволўтсий лэч вара буржуазий рвэээ ушэмым вуйлаташ төчэн?

Комсомолын пашажэ могоаньэ.

Комсомол молан ышталтын вара? Тудын ончылно могоань паша-влак шогат?

Комсомол коммунист партнй ыштымымак, уло пашазэ клас шонымымак ышташ тырша. Ты шонымо—соцализм обшэствым ышташ. Молым нимомат тудо ок шоно. Тугэ лийдэат ок кэрт. Рвэээ калыкын ыштымыжэ, кучэдалмыжэ уло пашазэ клас кучэдалмэ дэч носна ойырлэн ок шого, тудо пашазэ клас кучэдалмашын ужашыжэ вэлэ лийэш.

Комсомолын ыштышаш пашажым мланна Владимир Ильич Лэннин пэш рашт ончыктыш. Тудо комсомолын III погынымаштыжэ тыгэ лэктын ойлыш: „Рвэээ калык коммунизмлан тунэмман, тэвэ тудын ыштышаш пашажэ.“

Чуза, кузэ тугэ?—манын йодаш лийэш. Шэвцоват тувё рвэээ калыклаг тунэмаш ойым нуэныс. Тудын сэрымэ дэн Лэнин ойлымо коклаштэ могань ойыртыш уло вара?

Ойыртыш иэш куго. Түрлынат тунэмаш лийэш вэт. Шэвцов могань тунэмаш нэргэн ойлэн? Тудын тэмлымэ тунэмашыжэ нашазэ дэн крэстйанлан ок кұл. Тудо вэт кузэ ойлэн: урэмыштэ тэк пушко мүгүрыжэ, тэк тушто күчэдалышт, мэмнан пашана тушто укэ, мэмнан пёртна мучашыштэ, мэ кизыт рвэээ, ужаргэ улына, мланца тунэмаш күлэш, тунэм шумөнтө, мээт вара шкэнам ончыктэн кэртина дыр.

Тыгань тунэмаш—олталатмэ вэлэ. Ожно эрэ олталышт. Ожно кнагаштэ калык ылышым ойлымо годым эрэ шойак гына ойлалтэш ильэ. Тэ тэвэ тошто школышто мэмнан элнан историйжым (топшо ылышыжым) кузэ туныктэныт, тудым ода шинчэ дыр. Тунам пашазэ дэн крэстйанын нэлэ ылышыжым, нунын күчэдалмыштым, индыралтмыштым ышт туныкто, нэлэ ылыш гыч утлышаш корным ышт ончыкто.

Кугужа-влакын ылышышт нэргэн туныктышт, кузэ нуно поро лийыныт, кузэ сайым ыштылыныт, йот калык-влакым сэнгэныт, кузэ нуным колышташ—тэвэ кнагаштэ мо гына сэралтэш ильэ. Тувё сандэнак ожно годым эрэ кугужан начальникшым колышташ, бунтым монь ыштылаш огыл, эрэ шуйым гына пүгүрташ туныктышт. Тыгань тунэмашкэ буржуазийат рвэээ ушэм-влакым шушо.

Лэнин комсомол погынымаштэ йалт тыгань тунэмаш нэргэн ойлэн огыл. Тудо ылыш дэнэ, пашазэ дэн крэстйан паша ыштымэ дэн күчэдалмэ дэнэ кылдалт шогышо тунэмаш нэргэн ойлэн.

„Комсомольэс, — манын тудо, — тошто школын чыла чын шинчымаш пумыжым палаш, налаш тыршыжэ, тугэ гынат кнага үмбалнэ гына шинчаш ок кұл, шкэ вийэтым, шкэ шинчымашпэтым пашазэ дэн крэстйан пашалан, у ылыш ыштымэ пашалан пуман.“ Тэвэ тыгань тунэмашпэт, рвэээ калыклан паша ышташыжэ шинчымашым пумаш, йыргэ ылышым умлэн, ту ылышым шкэ кид дэнэ күчэн молэмдаш туныктымашпэт рвэээ калыкым Лэнинла ончэн-куштымаш манылтэш.

Тыгань корно дэнэ сотсиализм обшэствым ыштышэ-влак ончэн кушталтыт. Ты кнагаштэ ындэ шуко кана, пашазэ дэн тўн крэстїан калык сотсиализмым ышта, манын каласалтэ. Сотсиализмым пинчымаш дэч, моштымаш дэч, тунэмаш дэч посна ышташ ок лий. Сандэнэ ту шинчымашым кидэш налаш—тўвö түшто комсомолын ыштышани пашажэ.

Илыш дэч ойырлэн тунэмашыжэ нимоланат ок йөрö. Комсомольэс элыштэ ышталтшэ куго паша дэн ушнэн тунэмэш. Тудо кажнэ кэчын партий дэн совет власьлан ончылнышт шогышо паша ышташ полшэн тунэмэш.

Тэвэ ик мунар сипр: комсомолын 10 нїжэ тэммылан түрлö совет кучэмлашкэ сайлалтшэ комсомольэс 100.000 йэн чотлалтэ, копэратсий правлэн дэнэ рэвиз комисылаштэ 9.500, профсоюз активыштэ 130.000 йэн. Ты сипр-влак комсомолын кузэ наша ыштымыжым да тунэммыжым пэш раш ончыктат.

Ик чэрык миллион утла комсомольэс совет, профсоюз, копэратсий пашаштэ ышта. Тэвэ ты йэн-влак кизыт тунэмын да ту жапыштак куго мэр паша ыштэн шогышо-влак сотсиализм ышташ сай йамдылалтыт. Нунын тунэмышт кнага ўмбалнэ гына огыл, чыла напазын паша дэн ушнэн шога. Тыгань тунэмашкэ Ленинат ўжö.

Ындэ тыгэ йодына: комсомол рвэзэ калыкым ончэн-куштымо ушэм лийэш, тудын пашажэ тунэмаштэ гына, манын кэртына мо? Укэ, ок лий. Тудо, чын, рвэзым ончэн-куштымо ушэм, ўмбачынжэ адак пашазэ класын политикэ ушэмжат лийэш, тудо пашазэ кучэдалмаштат пэш чот тырша.

Тугэ лиймöнгö, комсомол коммунист партнї вуйлатымэ дэн гына пашазэ класын пэнгыдэ политикэ ушэмжэ лийын кэртэш. Партий—пашазэ класын ончыл ужашыжэ, тудын вуйлэмжэ. Тудо пашазэ калыкын түрлö-түрлö ушэмжым вуйлата. Комсомолжэ пэш шуко пашазэ дэн крэстїан рвэзэ калыкым партий дэн ушэн шога.

Ты пашам комсомол кузэ шукта? Эн ончычак каласаш күлэш: камандылымэ дэн огыл. Комсомол шкэ тыршымыж дэн, пашаштэ ончыктэн шогымыж дэн, эрэ ончылно лийаш тöчымыж дэн рвэзэ калыкым партий почэш кайаш туныкта. Тудлан Ленин туныктэн. Тудо тыгэ манын:

„Коммунизм обществым милльонло калык ышта. Нунын коклашгэ тэ пөрвөйжө лийза. Кэрэк кудо рвэзат, кэрэк кудо рвэээ үдүрат тугань лийман. Ты коммунизм ышты-машкэ уло пашазэ дэн крэстйан рвэээ калыкым ушыдэ ты коммунизм обществым ыштэн ода шукто...

Рвэээ коммунист ушэм эн чот ыштышэ түшка лийжэ, тудо кэрэк кудо пашаштат полшыжо, тўнгалтышым ыштэн шогыжо.

Комсомол туныктымо пашазын кумулжылан огэшат кэлшэ, тудын туныктымыжлан пашазэ кэнэтак ала огэшат ишанэ, а комсомольэс-влакын пашашт гыч кэрэк кудо пашазат, тидэ чынак мланэм ишанлэ корным ончыктышно йэн улыт маш, манын шоныжо,—рвэээ коммунист ушэм-лан түвө тугань лийман.“

Тэвэ кузэ комсомольэс шкэ пашажым порын, Лэнинла шуктэн шогыман—сынаматым ончэна.

Комсомольэс Буланов 1921 ий мучашэш фронт гыч шкэнжын Бэлян йалышкыжэ (Йүдвэл Кавказ) пүртылын. Тунам шужэн ий ильэ, родо-шочшыжо ала куш кайэн пытэн, пөртишө йүлэн.

Мом ышташ? Комсомольэс Буланов колхозым почаш лийэш. Тудо йал гыч лэгтын кайат, посна ластыкыш мийэн шинчэш. Варарак тудын дэкэ 8 батрак дэнэ шагал мландан крэстйан ушна. Кугужаныш нунын колхозыштлан мландым пүчкын пуа. Колхоз ышташ нижит.

Моло крэстйан-влак нуным воштылыт. „Нимат мийэн ок лэк, йаргак-влак садэ йаргакэшак кодыт,“ манын кулак-влак игылтыт.

Вич ий эрта. Ты вич ий жапыштэ ты изэ кашакэт озанлыкым ү сэмын ыштэн шогэн. Ий гыч ийын тудо сайэмын. Киндэ шочдымат чарэн кэргын огыл. Пашам чылан рүж кэлшэн кыртмэн ыштэныт. Кодио нй Буланов кэнэта олаш кайнат йалт öрыктарэн: трактырым кондэн. Трактырым йал озанлык кооператив коч вучымэнш налын. Трактыр дэн паша куштулгынак кайэн. Тудлан кулак-влак чотрак вэлэ сырэнит.

Озанлык кушмо сэмын колэктив йэшат кушкын. Ки-зыт ындэ 25 озанлыкымат упэн. Кок паровой кырмэ ма-

пинажэ, паровой вакпыжэ (ожно кулак кидыштэ уло), 10 ўшкүж дэн 3 имньыжэ уло.

Кодшо ий колэктив шкаланжэ школымат ыштэн. Кизыт ындэ чылан колэктивлан көранэн илат. Пураш шонышат шуко лийын.

Комсомольэс Буланов ыштымэ паша лач Лэнин туньк-тымэ паша лийэш. Тудо крэстйан озанлык-влакым пырльа мландэ паша ышташ колэктивыш ушэн. Колэтивыштыжат тудо эн ончылно, эн сай, эн дисциплинан папашэ лийын. Тэвэ тидэ Лэнинла ыштыман лийэш.

Вэс сынаматым налына. Ончыч тудым каласаш күлэш: мэмнан элналан кизыт чойын пэш күлэш, тудо ок ситэ. Чойын шуко лийэш гын вэлэ мэ йал озанлык машиннам, моло машиннамат шукурак луктын кэртына. Ончэт гын, пэш шуко чойын луктын сүмүрымапштэ, сарай дэн амбарлапштэ, паб-рик оралтыштэ арам кийа, пыта. Комсомол кычкыральэ: „Метал пудургышым погыза, совет паб-рик-влак тудын дэнэ машиннам ыштат.“ Маньычат, пашалан нижыч. Арам кийышэ чойын түжэм путлэн совет домнашкэ пураш түнгальэ. Чын, чойын снтыдымым тыгэ гына от пытарэ, чойын оссо ганьак ок ситэ, тугэ гынат рвээ-влак изыш гынат совет эллан полшат.

Тэвэ адак имапштэ комсомолын школлан полшымо суб-ботникшым ушэнтарыза. Ик комсомол йачэйкат тунам школлан польш пудэ ыш код, манаш лийэш. Тидэ лач ком-мунистла папа ыштымашым ончыкта.

Пашаштэ эн ончылно, эн дисциплинан, эн умлышо, эн паша йöратышэ лийэш,—тэвэ Лэнин комсомолын члэнжэ лий-маш мо манмэ лийэш.

Тыгэ ыштэн, ыштымэ дэн пырльа чот тунэмын, ком-сомольэс гыч чынак большевик ончэн-кушталтэш.

Партийын нил шүдö түжэм нарэ члэнжэ—партийын чэрыкшэ—комсомол көргэш йамдылалт эртэн, изышыжэ кизытат тушто шога.

Тыгэ лийын, комсомол партийлан нок пашам ышта. Тудо, пöрвöйак, партийым шэмэр рвэээ калык дэн уша, рвэзым партий паша шукташ иктыш уша, варажым, шкэ көргэшыжэ партийыш пуртышаш калыкым йамдыла.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Ленин рвээ калыкым кузэ тунэмаш туныктэн?
2. Комсомольэс могонь лийман?
3. Кузэ комсомол партийыш пургышаш йэн-влакым йамдыла?

Комсомол—пролэтар ушэм.

Тыгэ, ындэ мэ шинчэна: комсомолын пашажэ—социализм ыштышэ йэн-влакым йамдылыманшэ, ту жапыштак адак большевик партий авырыманшым шэмэр рвээ коклашкэ пуртыманшэ да шкэ көргөшыжэ коммунист-влаклан вашталтышым йамдылыманшэ. Тыгэ лиймөнгө, комсомол пролэтар ушэм, коммунист ушэм лийэш манаш күлэш. Тудо уло вийжэ дэнэ пашазэ класлан эксплуататыр-влакым сэнгаш полша, а сэнгымөнгө—совет влась дэнэ социализм ыштымэ пашам вийангдаш полша.

Сандэнак комсомолым коммунист партий вуйлата. Тудо—пашазэ класын вуйлэмжэ, эн умлышо, ончыл ужашыжэ. Садлан тудо чыла пашазэ ушэмымат виктарэн, корно ончыктэн шога.

Тылэч оссо кутурымаш-влак гыч тэ шинчэда: ССР Ушэмышэ пашазэ класлан эксплуататыр-влакым сэнгаш да социализм ышташ полшымо ушэм-влак шуко улыт. Ты корно дэнэ партийат, совет-влакат, профсоюз-влакат, комсомолат чылан тыршат. Кузэ тугэ вара нунын коклашэ тыш-туш шаланыманш укэ? Кузэ нуно чылан кэлшэн ыштат, иктыжат йонлыш корныш ок пурэн кайэ? Ты ушэм-влак чыланат шкэ пашаштым Ленин коммунист партий ончыктымэ дэнэ ыштат, садлан танг тошкал кайат. Чылаштынат вуйыштыт коммунист партий корным ончыктэн шога.

Комсомолынат корныжо вик лийжэ манат гын, тудлан партийын пэнгыдын вуйлатымыжэ күлэш. Партий рвээ калыкым ок ончо гын, ок вуйлатэ гын, эрээк полшэн ок шого гыи,—кө шинча, ала ала момат ыштэн пытарэна ильэ! Мэмнан кидышэ партийын оссэк кугын тунэм толмыжат, шинчымашыжат, рэволүтсийэш тапталтмыжат укэс.

Вик, чын корно дэн кайшаш вэрч, комсомол коммунист програм почэш ышта, тудын вуйлатымыжым колыштэш,—тидэ

тарватэн кэртдымаш пэнтгыдэ. Партий вуйлатымаш—комсомолын кучалт шогымо ик тўн нэгызшэ.

Папазэ клас шкэ кучэдалмаштыжэ мо вэрч тырша, мондэн ода ул? Тўн шонымыжо—власым кидыш шупшын налаш, тудым пэнтгыдэмдаш да сотспализм общэствым ыштымаш; а сотспализм общэстыштэ иккэ-вэсым пызырымэ ок лий, чылан лийыт, класдан ойырлэн шогы-маш йалт ныта.

Тыгань ылышыжым ышташ ик папазэ-влаклан гына кўлэш мо вара? Укэ. Тудо чыла шэмэр-влаклан кўлэш. Папазыжэ тидым моло лэч сайрак вэлэ умла, тудо сотспализм вэрч кучэдалаш сайрак вэлэ йамдылалтын. Тыглай тудо йорло крэстйанат, кокла крэстйанат иктэ-вэсым пызырымаш пытыжэ, чыланат тёр лийышт манын вуча. Тидэ эксилоататыр-влаклан вэлэ—буржуйлан, кулаклан да монь—ок кўл.

Тўвө сандэнэ, комсомолын шуктынамаш папажэ шэмэр крэстйанынат шунымыж дэнэ иктэш толмөнгө, тушко папазэ дэн батрак гына огыл, йорло дэн кокла крэстйан-влакат пурталтыт. Кө шкэнжым мэр папаштэ ончыктэн, кө, йорло дэн пырля лийыш, кулак ваштарэш чот кайа, кө шкэ озанлыкшым копэратсий корныш пурта,—тугань йэнг кокла крэстйан гычат комсомолыш налылтэш.

Тыгэ, комсомолым шуктынамаш папа гыч ончэт гын, тудо пролетар ушэм лийэш, а тушто кө шогымыжым налат гын—тудо папазэ-крэстйан ушэм лийэш. Тидэ тэвэ тыгань сипр-влак гыч койэш:

Комсомолын лу ийжэ тэммылан (1928 пй) тушто 2 мил-льон нарэ члэн чотлалтэ. Кө улыт нуно,—сўрэтыштэ ончыза.

Комсомолын тўн кашакшэ—папазэ дэн крэстйан. Тиды-жынат, тудыжынат ужашышт ик ганьыракак.

Йужгүнам тыгат лийэш. Иктаж крэстйан комсомольэс каласа: „Тэвэ мэмнанат, папазынат чотшо ик ганьэ. Молан вара ушэмым папазэ рвэзэ вуйлатыман? Мэ шукурак улына, мланнак, крэстйанлан, ушэм вуйлаташ пуза.“

Паллэ, тыгань комсомольэс молан ушэмыш пуремы-жым мондэн. Тудо вэт комсомолыш сотспализм общэствым ышташ тўнэмшэ йэнг лийаш пурэн. Тудо комсомолышто шкэнжым вэс сэмын туныктынэжэ, шкэ озанлыкэшыжэ,

шкэ мландэ ластыкэшыжэ пижын илаш понымыжым пыта-
рынэжэ. Крэстйаным уло илышыжэ шкэ вэрч гына шонаш
туныктэн, а комсомолыш пурышо крэстйан рвэзэ тугань
ынэж лий. Ик манап, тудо комсомолыш колэктивист лийаш
пурэн, а тыгань лийшаш вэрч, пашазэ клас вуйлатымэ дэн
ышташ, илаш күлэш: пашазэ клас вэлэ эн тоштшо, эн рэ-
волүтсийан клас. Крэстйан ты мартэ кучэдалмаштыжат

1928 ИЙЫШТЭ 100 КОМСОМОЛЭС ГЫЧ УЛМАШ:

Крэстйан — 45. Пашазэ — 44. Служышо — 11.
ВЛКСМ-ыштэ кө шога.

пашазэ клас вуйлатымэ дэн вэлэ сэнгэн, манын мэ ындэ
тылэч ожно палэн нална вэт. Тудым комсомол шотышто
ончэна гын, туштат вуйлатымаш пашазэ ужашыжын кидыш-
тэ лийман манап күлэш.

Тидэ мо лийэш вара? Тидэ ушэмын комитэтлапкыжэ
йорло дэн эн сай кокла крэстйан-влакым сайлыман огыл
лийэш мо, эрэ пашазым гына шындыман лийэш мо? Укэ,
йалт тугэ огыл. Йорло крэстйан-влакым вуйлатымэ вэрыш,
комитэтыш, йачэйкэ бүрөшкө кузэ гынат шуқырак сайлэн,
нуным куго пашайэн ышташ төчыман. Тидэ тугак ышталтэш.

1928 ийыштэ комсомолын губэрна дэн округ комитэтлап-
тыжэ шүдө члэн пашазэ дэн батрак 55, крэстйан 25 лий-
ын. Тыгэ лиймөнгө, вуйлатымэ пашашкэ ушэм йорло
крэстйан дэнэ изыш кокла крэстйанымат шогалта. Тугэ гынат
түнг паша тыганьэ: вуйлатымаштэ шуқыракшым пашазэ-ком-
сомольэс-влак лийман; куно пабрикэш йамдлалтыныт, дис-
циплинан улыт, вуйлаташ ўнарышт уло, комсомолышто пар-
тий корным шуктэн кучэн кэртыт.

Паша адак комитэтыш көм сайлымаштэ гына огыл.
Кажнэ йачэйкэ чыла пашаштыжат пролэтар пашазэ корным

кучыжо, йот корныш мунчалтэн ынжэ коранг, кулак дэн бүржуй интэрэс вэрч шогаш ынжэ тўнчал.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Комсомолым молап партий вуйлатыман?
2. Молап комсомол, тушто крестйан рвэзэ шуко гынат, пролетар ушэм лийэш?
3. Молап комсомол вуйлатымэ пашашкэ пашазэ рвэзэ-влакым луктын шогалта?

Тушман—шкэ пёртыштына.

Айдыза шоналтэн ончэна—чыла пашана сай кайа мо, кажнэ йал йачэйкыштэ чын корным тошкат мо? Ты по-тышто паша сай кайа манаш тоштно шагал лэктэш дыр. Паша чылт тугань огыл, йужгунам йал йачэйкэ чын корно гыч ёрдыжыш мунчалтэн вола; чўчкўдынак тудо, шкэ шиждэ-гэчэ, эркын-эркын пашазэ клас тушманын—попын, кулакын, сэхтантын—модышыжо лийын шинчэш. Тидлан сынаматым шуко ончыкташ лийэш.

Эн ончычак, комсомолышто кён шогымым ончаш кўлэш. Корно тыштэ тыгань лийман: ушэмыш чыла батракым пурташ тыршэ, йорло крестйаным кумдан пурто, кокла крестйан гыч эн сайжым, раш налэн налмым гына ойы-рэн пурто. Кокла крестйан гыч кё мэр пашам чот ышта, кё социализм паша вэрч кучэдалэш, кё шкэ озанлыкшым посна огыл, колэктыв дэн кучаш тырша, кё кулак дэнэ тудын поч нулышыж ваптарэш кучэдалэш, тудым гына комсомолыш пурто. Кулак поч нулышылан ушэм онсам пэш чот чўч, пурэн ынышт кэрт.

Ты корно кузэ кучалтым палэн налап, ушэмын Рўдё Комитэтшэ 300 йал йачэйкым тэкшырэн (шымлэн) нальэ. Мо койын вара? Ты йачэйкыштэ чўчкўдынак кокла крестйан шкэнжым йорлылан чотла, а кокла крестйан тўс дэнэ тушко кулакат пурэн шинчын.

Ты йачэйкылапшэ 4,1% нарэ кулак лийын, пэлэ утлажэ—кокла крестйан, тувэч шукужо пэнгыдыракак лийын.

Ты ончэн лэкманш мом ончыкта? Эн ончычак тудо ушэмыш пурышо кулак дэнэ нойан-влак нэргэн шоналташ

күлөш манэш. Нуно мэмнан дэнэ иктат лийман огыт ул. Ончэт гын, нуно иктынат огыл, йатыр пурэн шинчыныт.

Варажым, йал йачэйкылаштэ шукыракным кокла крэ-
стйан шогымо койэнш. Тыгэ лийман огыл, комсомолын йа-
лыштэ тўн ужашыжэ батрак дэнэ йорло крэстйан лийанш күлөш.

1918 ий—22.000 йэн. 1920 ий—482.000 йэн. 1928 ий—2.070.000 йэн.

Комсомол нузэ нушнэш.

Чын, 300 йачэйкэ тудо пўтўнь ушэм огыл. Пўтўнь ушэмым ончалат ильэ гын, корным тынарак кадыртымэ ок кой ильэ дыр. Тўгэ гынат ты ончэн лэкмашат шуко йачэйкын кугынак йонлыш корно дэнэ каймыжэ уло манэш.

Тэвэ, йужо комсомол йачэйкэ-влак могонь члэным ногэ-
ныт, ончыза.

Смолэн губэрна Саввин йачэйкыштэ кок суртан оза комсомольэс кокла крэстйанлан чотлалтын, чынжым гын, ты коклат-влак оссо помэшик эргэ лийыныт, кажныжын 3 имнэ, 3 ушкал, 2 сөсна, 8 шорык, шуко йал озанлык машина лийын.

Ту губэрнаанак Рогнэдэ йачэйкыштэ ўрадник эргэ бат-
раклан чотлалтын, 2 имным, 1 ушкалым, 5 вўй тигыдэ
вольыкым кучэн.

Бурэт рэспублик Зуганай йачэйкыштэ комсомольэс
Болдашын 39 вўй пашазэ вольыкшо, 14 лўштымө ушкалжэ,

323 вуй моло волькшо, а комсомольэс Базаровын 31 вуй пашазэ волькшо, 8 ушкалжэ, 426 вуй моло волькшо лийын.

Ужат, комсомольэсэт-влак! Молан нуно ушэмыш пурэныт? Шкэ кулак чурыйыштым, осал пашапштым комсомол билэт дэнэ пэтыраш, власьым шкэ кидыш налаш, совет годымат кугужа годсо ганьак плаш вэлэ пурэныт.

Тыгань „комсомольэс-влак,“ кулак-влак дэн шырля лийын, крэстйаным пызырэн илэныт, тудлан ты кодшо кок пийыштэ шукышт сутышкат вэрэштыныт. Тидым ужын, йорлыжо йачэйкэ дэч коран шогэн. Тэвэ ту нэргэн ик үдүр-батракин сэрымыжэ:

„Оссо Вэков волысын (Саратов губ., Сэрдоб у.) Нарышкин йалыштэ комсомол йачэйкыш йорло лүм дэнэ Гордэйэвам пуртэныт. Тудо кулак-авантюристын, контр-револүтсионьэрын үдүржэ. Ачажэ—оссо киндэ погышо, кирсан олаштэ кок пёртым күчэн.

Тидлан „Комсомольскайя Правда“ газэт коч вашмутым вучэм. Вашмутым „Мүндүрк ужшо“ лүмэни пуза, үкэ гыш, Гордэйэван йырым-йыржэ кулак-влак улыт, нуно үчым ыштат. Мланэм үч ыштымыштлан ом лүд, тудланак клас күчэдалмаш кайа вэт,—йэшлан үч ыштымышт лүдмашан. Йа тулым чыкат, йа пзамым пуштыт. Изамым ындэ ик кана, нуным тэргымыжлан, ваштарэш шогымыжлан, пушташ төчышт. Тылэтла чыташ ол лий. Паша лийжэ манын, чыла сэкрэт дэн ыштэт, а нуно, чорт-влак, йужын аламалыкшэ дэнэ, чыла шинчэн налыт.“

Тышгэ вэт паша кулак үдүр комсомолыш пурымаштэ гына огыл. Тудо лийын кэртэн. Паша тушто: батракэт комсомолыш пурышо кулакын үч ыштымыж дэч лүдэш. Тыгань паша шуко лийэда. **Кулак, комсомолыш вэрэшт-мөнгө, тушто шкэ шонымыжым шукташ тўналэш.**

„Бурят-Монгол рэспублик Туй йалыштэ йачэйкэ уло, —манын ик йорло сэра.—Тудым кулак Сандор Роман эргэ ыштэн. Кок ий нарэ йачэйкын сэкрэтаржыланат шогын. Ты жапыштэ тудо йачэйкыш чыла кулак дэн улан эргэ-влакым пуртыш, а йорло йачэйкыштэ 2-3 йэн вэлэ.“

Иркутск округ Чэромухов олаштэ кодшо киндэ йамдылымэ кампаньэ годым комсомольэс Николайэв погыны-

маштэ тыгэрак лэктын ойлэн: „Совет влась крэстйаным пызыра, 107 стацйа дэнэ мэ крэстйаным пайокэш кодэна, крэстйан кэчэ гыч кэчыш утур сыра.“

Нигат тудым чактарэн огыл. Тудо вэлэ мо, кодшо пижым садэ Николайэвымак йачэйкэ сэкрэтарлан шын-дэныт. Тыгэ лиймөнгө, ты крэстйан вэрч ойгырышэт шкэ йэнжэ-влак дэн авыралт шинчынат, комсомол йачэйкат кулак отрэдыш вэлэ савырнэн.

Йачэйкыш йалт йөрдымө йэн-влак пурэныт: 5 поп үдүрым да 2 помэшик эргым налыныт.

Кубаньын Тихорэцкайа станитсаптыжэ комсомол йачэйкэ уло. Тушто имапштэ 70 йэн шогэн. Йачэйкын сэкрэт-таржылан онн описэр Павлов эргым сайлэныт. Павлов ты манмэш шкэ йэнжэ-влак дэн авыралт шинчын. Комсомол билэтым кулак, поп, сатузо эргэ-влак налыныт. Йачэйкын клас чурийжат молэмын. Уло йачэйкэ кулак-влак дэн тату (кэлшэн) илэн. Тудо кулак-влаклан, шкэ сэмынжэ, шэф лийын. Тыгэ лиймөнгө, чыла батрак-влак йачэйкэ гыч лэктыныт. 1928 ий мучашэш йачэйкыштэ улыжат 28 йэн вэлэ кодын.

„Ты йачэйкыштэ мэ мом ыштэна, тушто мэмнан озá эргына-влак шинчатат,“ маныныт батрак-влак. „Нунын годым нимомат вик каласан ок лий.“

„Дэкабрыштэ мэмнан йалыштэ (Камэнск округ) совет сайлыманш лийэ,—манын ик комсомольэс сэра.—Йорло погы-нымашптэ правадэ кодшо-влак нэргэн канашышт. Ик Мосин лүман кулакым ойлышт. Чыла нужна-влак тудым права гыч лукташ манын ойлышт. Ик комсомольэс кулакым ара-лаш лэктэ:

— „Молан тудым права гыч лукташ,—маньэ тудо,—машинаж вэрч? Пашам йөратымыж вэрч? Укэ, тидэ йон-лыш лийэш!“

Вара ты пашам комсомол райком ончаш тўнгалынат, тэвэ мом палэн налын: Мосин комсомольэсэтым ала монар тэнгэш тарлэн улмаш. Тэвэ могонь комсомольэс—комсомол билэтшым, шкэнжымат чэрвоньэслан ужалэн“.

Кулак шкэтын гына ок тарваныл, тудо йолташыж-влак дэн пырля комсомолыш пура. Йорло дэн батракшэ, тидым ужэшат, ушэм дэч корангэш. Рвззз батрак гыч комсомолыш

чыла батракын пыкшэ-пыкшэ гына ик луымышо ужашыжэ пура. Молажо комсомол авырымаш дэч пэлнэ шога. Йачэйкэ кӱргыштат вуйлатымэ пашашкэ йорло дэн батрак кокла крестйан лэч шагалрак, начаррак ончык луктылтэш.

Молан кулак дэнэ тудын поч нулышыж-влак комсомолыш пурумым раш умлэн налаш кӱлэнш. Нунылан тидэ влась дэкэ лышэмаш, тудым авыраш ик йӱнжӱ лийэш. Кулак пойынэжэ, шэмэр вӱрым йӱнэжэ, а влась тудын ты корныштыжо авырэн шога. Сандэнэ тудо власьым кидышкыжэ погэн налнэжэ. Ты шонымыжым тӱрлӱ йӱн дэнат шуктынэжэ. Ик йӱнжӱ комсомолыш пураш тӱчымӱ лийэш. Мэмнан ушэмнам йалыштэ кугэш ужыт, мэмнан ушэмна йалыштэ партий дэнэ совет влась пашам шуктэн шога,—сандэнэ кулак шкэ эргыжым да йолташыж-влакым комсомолыш колта. Ала тыштэ йыч-калта, манэш.

Комсомолыштат, партий ганьяк, мэмнан пашанам йонлыш улышо-влак улыт.

Тугань йолташ-влак кулак игым комсомолыш налаш ойым пуат:

„Мэ нуным вэс сэмын ончэн-куштэна, нуно мэмнан дэн пырля сотсализмым ышташ тӱнгалыт,“ малдат. Ты ой молан кэлша? Пурла оппозиционер-влакын „кулак сотсализмын кушкын нурэн кертэш“ манмышт дэн иктэш тӱлэш.

Тэ ындэ комсомолыш нурышо кулакын мом ыштылмыжым ужда. Укэ, кулак дэнэ моло тушман игым комсомол дэч мӱндӱрнырак кучыман, комсомолыш пуртыман огыл.

Тӱвӱ сандэнэ йал йачэйкэ-влакым, эрээк вик пролэтар корным кучышт, тувэч лэктыш ынышт саташэ, кулак кидыш ынышт вэрэшт, манын ончэн шогыман. Йорло дэн батрак-лан нэнгыдын энэртыман, комсомолыш эн ончычак нуным шушын шогыман. Варажым, ушэмышкэ йал озанлык пашазэ дэнэ колхозышто шогышо крестйан-влакым шушман. Кажнэ ушэмыш нурышо кокла крестйаным пашаштэ сынэн ончыман. Кокла крестйан лӱм дэнэ кулак шылын шинчын огыл гын манын ончыман. Кокла лӱм крестйан гыч мэр пашаштэ чот тыршышым, колэктивистым, озанлыкшым конэратсий корныш пуртышым, молымат ты корно дэнак кайаш ӱжшым

вэлэ пуртыман. Кулак дэн подкулачник-влак дэч эрнаш күлэш (тидлан вэрчынак кызит эрыктымаш кайа.)

Кажнэ йал йачэйкыштэ тудын йорло дэнэ батрак ужапыжэ вуйлатэн кэртшэ.

Чыла напашитат йорло дэнэ батрак интэрэсым пэнгтыдын аралаш күлэш. Кокла крестйан-влакым кулак вапштарэш кучэдалаш да йалым колэктив корно дэнэ уэмдыпаш вэрч ушыман.

Түвө тудо үшэмнан йал йачэйкыштыжэ чын пролэтар корным кучымо лийэш.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Йалыштэ комсомолыш кэм пуртыман?
2. Молян кулак комсомолыш пура?
3. Молян комсомол швэ вьргышкыжэ батрабым, йорлым, кокла крестйаным тўрлө сэмьин пурта?
4. Тэндан йачэйкыда пролэтар корным кузэ куча?

ЛАТКУМЫШО КУТУРЫМАШ.

Тўнхамбал рэволўтсий корно.

Мэмнан элыштэ кажнэ йалыштэ 1 Май пайрам ыштал-тэш. Коммунист, комсомольэс, пионьэр, крэстйан—чыланат погынатат, дэмонстратсым ыштит альэ митингыш погынат. Ту митингыштэ уло тўнхамбал пашазэ калык буржуй-влак дэн нунын правичэлствыштит вапштарэш кучэдалмэ нэргэн, кузэ мэмнан дэнэ тудо шкэ пролетар власьшым ыштымэ нэргэн док-ладым колыштит. 1 Май кэчым пашазэ-влак уло тўнхамштэ пайрамлат. Нунат дэмонстратсыш лэктыт, капиталист-влак-лан шкэ вийыштым ончыклат.

1929 пй 1 Май кэчын Бэрлиныштат, Гэрманын рўдө олаштыжэ, пашазэ-влак урэмыш лэктын дэмонстратсэ ыш-таш лийынит. Правичэлствэ нунылан запрэтым ыштэн. Пашазэ-влак тудым колыштын огыт улат, политесий нуным урэм гыч вийтак покташ, дўйкалаш тўнгалын. Шуко калы-кым эмгэтэн (сусуртэн), 30 йэнг утла пуштын.

Тыганьак паша ик Гэрманыштэ гына огыл, моло элла-штат лийын: Австрийыштэ, Английыштэ, Франсийыштэ, Польшышто, Румыныштэ, моло вэрэат. Кушто гына паша-зэ-влак шкэ вэрчыштит кучэдалаш ушнаш тўнгалынит, тушто чыла вэрэат ту сэмын лийэдэн.

Ты кнага мучаштэ картэ уло, тудым ончалза тэвэ. Тушан Совэт эл сўрэтлалтын. Тудын йыржэ моло эл дэч ойырышо корэш уло. Тидэ — гранитса. Ту гранитса вэс могырышто помэшик дэн капиталист озаланымэ эл-влак кийат. Тушто чыла пабрик, завог, эн сай мландэ мэмнан ожно Российэссэ ганьэ, оза кидыштэ кучалтэш. Правичэлст-ват садэ капиталист дэн помэшик кидыштак, нунын интэ-рэсым аралэн шога.

Йот эллаштэ пашазэ дэн крестйан-влак кизыт капиталист дэн помэшикым сэнгэн, нунын дэч пабрик-завотым, мландым шушшын налын, пролэтар диктатурым ыштэн кэртын огыт ул.

Кучэдалмыжэ ындэ шукэртсэк кучэдалыт. Шуко кана пычал кучэнат киньэлмаш лийэдэн, вүр-вузык крэдалыныт.

1871 ийыштэ Парижыштэ, Прансийын рүдө олаштыжэ, пашазэ-влак власьым шкэ кидыш шушшын налын, шкэ диктатурыштым ышташ төчэныт. Парпжыштэ влась 72 кэчышкэн пашазэ кидыштэ шогэн. Капиталист-влак лэш шыдэштын, осалын пижынытат, Париж пашазэ-влакым пызыралыныт, 45.000 йэнгым кучэн, 30.000 йэнгым лүйкалэн пытарэныт.

Империалист сөй почэш, Россияшты пролэтар рэволүтсей лиймөнгө, пашазэ дэн крестйан-влак шуко элыштэ рэволүтсейым ыштышт, капиталист дэн помэшикым сүмүралаш төчышт.

Тэвэ 1918 ий йанварыштэ Финляндийыштэ пашазэ рэволүтсей лийэ; 1918 пй ноябрыштэ Гэрман дэн Австрий рэволүтсей ту эллаштэ кугужа-влакым луктын кудалтыш, 1919 ий мартыштэ Вэнгрий пашазэ-влак совет власьым ыштэныт ильэ, 1920 ий сэнчэбрыштэ Италий пашазэ-влак пабрик дэн заводым оза кид гыч шушшын налэдалш тўнгалыныт ильэ. 1921 ий мартыштэ Гэрман пашазэ киньэлмаш лийын ильэ.

Тывэч мэ ужына: чыла элыштат пашазэ-влак, мэмнан эл пашазэ дэн крестйан-влакын кугужа, помэшик, капиталист кашакым сүмүраш кучэдалмэ ганбак, шкэ капиталистышт ваштарэш кучэдалыт, правичелствыштым сүмүралаш тыршат.

Уло тўнья пашазэ-влакын шукташ шонымышт иктэ—уло тўньаштэ шкэ власьыштым, пролэтар диктатурым ышташ, озанлык пашам у сэмын колташ, уло тўньамбалнэ сотсиализмым ышташ.

Ты мартэ кизыт капиталист озаланымым ик элыштэ вэлэ—ССР Ушэмыштэ—сэнгаш лийын.

Тидлан вэрч мэмнан элыштэ пашазэ дэнэ крестйан-влаклан шуко кучэдалаш вэрэштэ, шуко сай-сай йэн-влак тўрмаш пытышт, сакалалтыч, рэволүтсей дэн граждэн сөй

годым крэдал колышт. Тугэ йөсө ильэ гынат, ССР Ушэ-мыштэ пролэтар диктатур илаш кодо, кизыт ий гыч ийын чоткыдэм шога. Элыштына мэ сотсиализмым ыштэна.

Моло элыштыжэ папазэ-влак власьым шупшыи налын кэртын огыт ул, альэ кучэн ышт кэрт.

Кузэ тугэ вара? Моло эллаштэ папазат шукурак, рэ-волүтсей кучэдалмашат тушто ожнырак тўналын, тугэ гынат папазэ-влак тушто сэнэн кэртын огыт ул! Молан тугэ?

Кэрэк могань изэ паша лийжэ, тудым шукташ тунэм шогымо күлэш. Рэволүтсей папаштыжэ тудо тулэчат чот күлэш.

Париж Коммун, пролэтар диктатур ышташ төчышыла, шуко йонгышым ыштэн, сандэнак пытэн. Тидым ужын, мэмнан онна-влак, Маркс дэн Ленин, Париж Коммун папаш пэш сайын тунэмыныт; нуно ту йонгыш-влакым угыч ыштынаш огыл манын тыршэныт. Чын, 1917 ий окчэбрыш-так большэвик Париж коммунар-влакын йонгышыштым ыштэн огыт ул.

Россий папазэ-влакат власьым ик канаштак шкэ кидышкышт налын огыт ул. 1905 ий рэволүтсей, 1917 ий-ыссэ Пэвраль рэволүтсей күлэш лийын, вара ижэ окчэбрыш-ыштэ мэ власьым налын моштэнна.

Париж Коммун кок тылызэ утларак вэлэ плэн гынат, шукуылан туныктэн. Ту туныктымыжо мланна окчэбрыш-тэ найдам нуо. Мэмнан папазэ кугужанышна ындэ 12 ий ила, сандэнэ тудо пэшак шукуылан туныктыш. Моло эл коммунар-влак тудым чылажымат ушыш налыт гын, мэмнан дэн лийшэ изэ йонгышнамаат огыт ыштэ.

Кузэ вара, йот эллаштэ рэволүтсей папаш ожнак тўна-лын маннас. Ты мартэ туссо папазэ дэн крэстйан-влак нимоланат тунэмын огыт ул мо вара? Альэ изэ капиталист кашакым сўмўралаш вийышт ок ситэ?

Папаш капиталистыш-тэ гына огыл. Папаш тушто гына лийэш ильэ гын, капиталист-влакым шуко элыштэ ала ку-намак сўмўрал кудалтат ильэ. Ойго тэвэ тыштэ: капиталист-влакын вийан полпышышт уло, тидэ — сотсиал-дэмократ (мэньшэвик) партий-влак, нуно ты мартат шуко папазым авырэн шогат.

Мэмнан пашазэ дэн крэстйан-влак мәншэвикын кө улмыжым пәш шинчат. Мәншэвик-влак, түрлө гәнэрал-влак дәп кәлшән, совет власьым сүмүралаш төчышт вәт, тидым көат ок шинчә? Ты йәң-влак, шкәныштым пашазэ партий улына маньн, коммунист пашазэ-влакым лүйкалыштыс—тидымат кө ок шинчә гын. Нуно 1917 ий пәвраль гыч окчәбр мартә 8 тылызә озаланән шкәныштым палыктышт. Граждан сөй гонымжо чурийыштым рашак почыч. Тунамжым уло шәмәр калык мәншэвикын көн вәрч шогымыжым умлыш.

Моло элыштә мәншэвик-влак йалт мэмнан ләч сай огыт ул. Нунат, Россий мәншэвик-влак ганьак, капиталист озаланымә вәрч күчәдалыт. Ойыртышышт тушто гына: нуно мэмнан мәншэвик-влак ганьак виш огыт толашә. А пашазэ-влак тарванышт гын, капиталист ваптарәш тошкән мийаш тўғалыч гын—тунамжым сотспал-дәмократ (мәншэвик-влак) капиталист вәрч вишак шогалыт.

1929 ий 1 Май дәмонстратсә гоным политесий папазэ-влакым Цәргибәль күштымө дәнә лүйкалыш. Цәргибәльжә — политесий начальник—сотспал-дәмократ партияын чләнжә. Сотспал-дәмократ партия вүйлатышә-влакат Цәргибәль пашазым лүйкалалш шжәш маньн пәш шинчәныт, ту лүйкалымым чарән огыт ул.

Тугә гынат сотспал-дәмократ-влак тыгә вишак капиталист вәрч шогымыштым ончыкташ огыт төчө. Нуно кизыт чынак пашазэ вәлыштә, пашазэ класым аралән шогәна маньн ончыкташ төчат. Сандәнә ты мәншэвик партия-влакын йүжышт, Английссә ганьә, шкәныштым „пашазэ“ партия маньн лүмдат.

Капиталист әл сотспал-дәмократ партияыштә папазэ-влакат шуко улыт.

Тыгә, пашазэ-влак папазэ ваптарәшак күчәдалын, шкә тупманыштым — капиталист-влакым аралат лийәш. Күзә тугә, ала мо умлаш ок лий, — манәш йүжә йолташ. Ончәт гын, пашазэ түрлө лийәш улмаш.

Пашазын изә кашакшә куго ұста-влак (сай тунәмшә) улыт—мастар, папазым ончышо да монь. Шукыракшә—шагал тунәмшә альә йалт тунәмдымә улыт. Капиталист элыштә куго ұста пашазэ-влак молыж ләч шуко сай илат. Нуно

пападарым моло лэч шуко кугын налыт. Нунын йочаштым туныкташ лўмын посна школым ыштат, тушто туганьяк мастер-влакым йамдылат. Капиталист-влак нунылан пэнсий кассым ыштат, вара тувэч капиталист ончылно сайыш лэксэ пашазэ-влак шонтэммөнгө пэнсым налын кийат. Ты куго уста пашазэ-влак уто оксапштым капиталист прэд-приятийыш пыштат, тыгэ лиймөнгө, нуно ты прэдприятий тавышым шукарак налжэ манын тыршат. Капиталист тавышым пэш кугын налэш гын, тудо тувэч иктаж ужашыжым куго уста пашазэ-влаклан, альэ, вэс сэмын манаш, пашазэ класын күшүл пачашыжлан пуа. Капиталист нунылан йа пападарым кугэмда, йа пөлэкэш пуа. Тыгэ пуэн капиталист ок вүлнө, а пайдам шуко муэш: пашазэ класын күшүл пачашыжым шкэ вэлышкыжэ савыра. Ты күшүл пачаш вара забастовко годым альэ рэволүтсий кучэдалмаш годым оза ваштарэш моло пашазэ ганьэ чот кучэдал ок кэрт. Ужат, күзэ капиталист-влак папазым иктэ вэсэ ваштарэш шогалтэн моштат. Сай пападар налшэ пашазылан рэволүтсий ок кўл.

Тугэ да, сотенал-дэмократ партийыштэ изэ уста пашазэ-влакат шуко улыт вэт. Күзэ тугэ вара?

Сотенал-дэмократ партий-влак ниллэ ий утла да монь илат. Йужо папазын ачажат, кочажат ты партийын члэнжэ лийын. Тудо ындэ ты партий папазым арала манын шонаш тунэмын. Чынжымат 1914 ийысэ сар мартэ папазын нимогань моло партийжэ лийын огыл.

Сотенал-дэмократ-влак пашазэ калыкым рэволүтсий дэч, вүр йоктарымэ дэч поснак сотеализмыш намийэн шуктынэшт. Нуно Совэт эл ўмбак ончыктат: тудо сотеализм ыштымашкэ пэш шуко йөсым чытэй, шүжэн, кылмэн, вүр йоктарэн шуыц, манын ойлат.

Нуно тыгэ маныт: ончык кайшэ капиталист эллаштэ кугужаныш наша, күртнө корно, прэдприятий вуйлатымашкэ сотеал-дэмократ-влак шукарак пурат гын, тушто нимогань йөсылык уждэак сотеализм лийын кэртэш, маныт.

Пашазэ-влак забастовкым ыштат гын, тудым сотеал-дэмократ-влак эрэ шкэ кидышкышт налаш тыршат. Нуно папазын паша вэрч шогымо нэргэн пэш кычкырат, а ынтай жап толэшат—папазым ужалат: пашазэ лўм дэнэ капита-

листлан пайдала договорым ыштат. Тыгэ пэш шуко лийэда. Тэвэ Лодзь олаштэ (Польшо) куышо пашазэ забастовко годым, Гэрманын Рур обласыштыжэ мэталист забастовко годым, Английыштэ 1927 ийын уло пашазэ забастовко годым тугэ лийэ, моло элыштат тугэ лийэдымэ пэш шуко уло.

Тэвэ ты сотсиал-дэмократ-влак куго уста пашазым гына огыл, шагал түнэмшэ пашазымат шкэ энгэрэшышт кучат. Капиталист пашазын тушманжэ манмым кэрэк кудо пашазат умла, а сотсиал-дэмократын кө улмыжым умлаш шуко йёсё. Мэньшэвик пашазэ вэрч шогышын койын то-ватлэнат пытара,—кузэ тудлан от ишанэ? Шуко пашазэ кизыт сотсиал-дэмократлан ишана.

Сандэнэ йот эллаштэ коммунист партий-влаклан сотсиал-дэмократ-влак дэнэ пэш чот кучэдалаш вэрэштэш. Уло пашазэ класлан ты партийын чын көргыжым почын ончыкташ күлэш. Пашазэ класын йатыр ужашыжак сотсиал-дэмократын кө улмыжым ок умло гын, ту мартэнэ Касвэлыштэ пролэтар рэволүтсийлан сэгаш йёсё лийэш.

Чын тудо, гэрман сотсиал-дэмократ Цэргибэль пашазэ-влакым лүйкала гын, а политсэйский-влаклан, ынышт лүд манын, коньйакым йүкта гын, пашазэ-влак сотсиал-дэмократын кө улмыжым пэш вашкэ умлэн палыт. Тугэ да, чыла сотсиал-дэмократак капиталистым Цэргибэль ганьэ виш ок аралэ.

Сотсиал-дэмократ коклаштэ тыгань түшка уло: мут дэнэ тудо пашазым лүйкалымэ ваштарэш шога, а пашаж дэнэ ту лүйкалымылан полша. 1927 ийын Вэна олаштэ (Австрий) власым „шола“ сотсиал-дэмократ-влак кучышт. Тунам ик фашист-влак пашазым пүштмылан судитлалтыч. Сүтшо нуным утарышат, пашазэ-влак ту сүт пунчалмэ ваштарэш шогальыч. „Шола“ сотсиал-дэмократ-влак нуным пурла Цэргибэль ганьак лүйкалышт. Ты сотсиал-дэмократ түшка шкэнжым „шола“ манын лүмда, вэс сэмын манаш, моло сотсиал-дэмократ лэч рэволүтсийанрак койэш. Ончэт гын, ты түшкан моло лэч ойыртышыжо мутышто вэлэ. Ты түшка пашазэ-влакым шкэ почэшыжэ Цэргибэль лэч устан-рак нангайа, пашазылан тудын чын көргыжым палэн налаш йёсырак. Ты түшка моло лэч утларак лүдмашан. Сандэнэ чыла

моло эл коммунист партий-влаклан путракным ты шола мәншэвик тўшка дәнэ кучэдалаш вэрэштэш.

Бндэ паллэ, пашазэ класын йатыр куго ужашыжэ мәншэвик почэш кайымөнгө, мәншэвикшэ капиталист вэрч шогымөнгө, кушто тудо пашазэ-влаклан сэнгышэ рэволүтсийым ышташ улмаш? Бндэ палпа молэмаш тўнгалын, пашазэ-влак, мәншэвикын кө улмыжым умлэн, коммунист вэлыш лэкташ тўнгалыныт. Тыгэ лийын, йот эллаштэ ты мартэ рэволүтсий-влак пызыралтыч гын, тыштэ эн куго чийжэ мәншэвик-влакын ужалымаштышт лийэ.

Моло эллаштэ коммунист партий-влак 1919 ийыштэ вэлэ лэкташ тўнгалыч. Нунылан чынак пашазэ клас вэрч шогымыштым ончыкташ йатыр жап кўлын.

Бндэ кошартэн каласэна: пашазым сотсиал-дэмократ-влак ужалымылан лийын, пашазэ-влакын рэволүтсий кучэдалмаштэ тунэммышт укэлан лийын, нунын мэмнан элыссэ ганьэ чоткыдо коммунист партийышт укэлан лийын—түвө тудлан тү мартэ моло эллаштэ пашазэ-влак капиталист дэн помэшик-влакым сўмүрэн кэртын огыт ул.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Молаи моло эллаштэ ты мартэат капиталист-влак озаланат?
2. Сотсиал-дэмократ-влак кё улыт?
3. Молаи моло эллаштэ шуко пашазэ-влак ты мартат сотсиал-дэмократлан ишанат?

Насвэл пашазэ-влакын капитализм ваштарэш кучэдалмышт.

Сөй дэн рэволүтсий-влак дэч вара чыла Йэвропо эллаштат озанлык пэш кугын пудургэн ильэ. Чойын, вурсе, машина да моло тавар ыштымаш кугын изэмэ. Окса акшым йомдарь ш. Ик мут дэн манаш, чыла ты эллаштат илыш мэмнан ганьак пулургэн ильэ.

Бндыжым, сөй пытымэ дэч варассэ ийлаштэ, капиталист-влакат шкэ озанлыкыштым йол ўмбак шогалтэн кэртыч. Нунат ындэ шкэ фабрик-завотлаштышт түрлө машина дәнэ таварым сөй дэч оссо нарак альэ утларакат ыштэн луктыт.

Капиталист озанлык йол ўмбак шогалын, фабрик дэн заводлаштэ тавар шуқырак ышталтэш, нунылан таварлык

илэ арвэр шуқырак күлэш, капиталист-влак тавышым утур шуқырак налыт—нунылан ты оксам оборотыш колташ күлэш. Чыла тидэ капиталист-влакым шкэ дэчышт моло элыш покта, моло эллаштэ илэ арвэрым налаш күлэш, тушко йамдэ таварым ужалаш күлэш, капиталым пайдалэ прэдриятыйыш пышташ күлэш. Монарат капиталист пойа, тунарат тудо тавышым шуқырак налнэжэ вэт. Тидлан вэрч капиталист кугужаныш-влак коклаштэ кучэдалмаш кайа. Тидлан вэрчыпак 1914 ийыссэ сөйат лийэ. Тидлан вэрчын куго капиталист эл-влак коклаштэ угыч пэш куго сөй лийэш. Тидлан вэрчын нунын коклаштэ кизытак түрлө вэрэ изэ кучэдалмаш-влак лийэдат.

Капиталист озанлык йол үмбак шогалын, түгэ гынат тудо адак сөй ончылно, илыш пудургымо ончылно шого.

Моло эллаштэ пабрик-завот-влак кизыт чылан пэн шап пашам ыштат гынат, пашазэ илыш пэш нэлэ.

Тэвэ. Голландий гыч ик рвэзэ пашазын сэрымыжым колыштса:

„1918 пйын Голландийыштэ йужо профэссий пашазэ-влаклан 8 часан паша кэчэ ышталтын ильэ. Ту кандаш часан паша кэчым кугужаныш дэн ола вуйлатымаш учрэждэньэ службышо-влак, мэталист-влак, сурт-оралтэ ыштышэ-влак, морак-влак налыч. Түгэ гынат, Голландий правичэлствэ ындэ оссэк пэлэ закон-влакым луктын тунэмын. Тудо 8 часан паша кэчым пашазэ класын күшүл пачапыжлан вэлэ пуо, а үлүл пашазыж-влак тудым йалт ышт уж.

1918 ий дэч вара буржуазий уло пумыжымат мөнгэш налаш тунгальэ. Үндэ 1928 ий дэч вара, сотсиал-демократ-влакын ужалымыштан көра, Голландийыштэ 8 часан паша кэчэ йалт укэ.

Пашазэ илыш утур-утур нэлэмэш. Пашадэ коштно пэн шукаат, капиталист-влак нимомат огыт ончо, паша кэчым эрэ күжэмдат да күжэмдат. Кизыт ындэ промышлэннысыштэ шуқыракшым 10 да 12 час пашам ыштат.

Илыш шүчко. Пашазэ клас пүтүннэк капиталист кидыш пүрэн кайэн. Тачэ оза пашазым тарла, эрлак

поктэн луктын колга. Пашазын нимогань праважат укэ. Тэвэ „поро“ Голландийыштэ илыш рат могоаньэ.

Пашаштэ улно пашазыжлан пэш куго йозакым тўлаш вэрэштэш. Голландий правичелствэ дэнэ королэвым кучаш пэш куго окса кўлэшыс. Голландий королэвэ (ўдрамаш кугука) идалыклан жалованьым 1.200.000 гульдэным налэш (гульдэн—80 ыр нарэ), тудын марийжэ—300.000 гульдэным, аважа—500.000 гульдэным, ўдўржэ—наслэдница—500.000 гульдэным.

Кажнэ 4 ий шогышо министр колымэшкыжэ идалыклан 5.000 гульдэным налын ила.

Чыла ты куго оксам шэмэр калык пуэн шогыман а Голландийыштэ калык улыжат 7.000.000 йэнг вэлэ вэт.

Ты куго окса дэн тагастараш, тэвэ Голландий пашазын налмыжэ: арньаштэ тудо улыжат 20—30 гульдэн пашадарым налэш. А плыш пэш шэргэ. Ик пачэрлан гына пашазэ арньалан $4\frac{1}{2}$ — $8\frac{1}{2}$ гульдэным альэ түлэч шэргынаракат тўла“.

Капиталист-влак шкэ промышлэннысыштым машина пуртымо дэн огыл, шукыракшым пашазым пызырымэ дэнэ сайэмдэныт. Куго йэнг олмэш пашашкэ утур-утур пээ рвэзым шогалтат—тудлан шагалрак тўлаш вэрэштэшыс. Тэвэ ик Англий промышлэннысыштэ гына 14 ийаш гыч 16 ийаш мартэ рвээ $2\frac{1}{2}$ миллион йэнг пашам ышта, а Гэрманыштэ— $3\frac{1}{2}$ миллион. Пашадар кизыт пэш шагал капиталист элыштэ сөй дэч оссо йотын шуын, а киндэ, мануфактур, моло эн кўлэш арвэр ты годым оссо лэч йатыр шэргэ. Паша кэчэ утур-утур шуйна. Налог ий гыч ийын күгэмэш.

Пашашкэ йочам пуртымо дэнэ, паша кэчым шуйымо дэнэ, пабрик дэн заводэш у машинам пындымэ дэнэ капиталист-влак шүко пашазым луктын кышкат. Сандэнэ пашадымэ калык ий гыч ийып шүкэмэш. Ты годым уло тўнбаштэ 15 миллион нарэ йэнг пашадэгэч коштэш, а йэшышт дэнэ нуно 60 миллионыш шуыт. Амэрик дэн Англий ганьэ пойан элыштат пашадымэ калык ала монар миллионлэн чотлалтэш.

Сандэнэ папазэ калыкат капиталист ваптарэш утур чотрак кучэдалэш. Пабрик дэн завод-влакыштэ коммунист партий йачэйкэ-влак почылтыт, нуно сотсиал-дэмократ-влакым тўжвак луктыт, оза ваптарэш забастовкым тарватат, папшадар кугэмдаш да папам куштулэмдаш тэргэн йодыт. Ончалза газэтыш—кажнэ кэчын тэ ала монар элыштэ капиталист ваптарэш куго забастовко лийэдымым ужыда.

Рэволүтсионьэр напшазым пократ, пуштэдат, тўрмаш шўшкыт. 1929 ий 1 йанварлан капиталист эллаштэ рэволүтсий папа вэрч шинчышэ 47 тўжэм йэнг лийын.

Папазэ-влак ты кучэдалмаштэ утур тоштшо лийыт, коммунист ончыктымэ корно дэн кайшашым утур рашрак умлат.

Бэрлиныштэ 1 Май кэчын папшазым лўйкалымэ ганьыжэ папазэ класлан кё тугань сотсиал-дэмократым, тудын папшазылан полшэн кэртмыжым пэш раш ончыкта.

Монарат папазэ шукырак киньэлэш, тунарат капиталист папшазым чотрак тэмда.

Ты кучэдалмаштэ капиталистлан политсий дэн войска полща манна. Чыла законат капиталист вэлыш ышталтын. Капиталистым сут, чэркэ, школ, пўтўнь кугужаныш арала. Ындэ тидат шагал лийын.

Папшазым нызыраш капиталист-влак ындэ пэш куго-ушэм-влакымат ыштат. Тидэ—фашист ушэм. Ты ушэмыштэ шэмэр-влакат шогат, папазэ-влакат улыт, нуным капиталист-влак йа пичкэмыш улмыштлан кёра олталат, йа оксам да сай папам пуэн шкэ вэлышкышт савырат—нуным оксала налыт. Ты фашист ушэм влак сёй папшалан тунэмыт, нуно рэволүтсий ваптарэш кучэдалаш кучалтыт. Фашист-влак рэволүтсионьэр папазэ-влаклан пнжыт, кырат, коммунист партий комптэт-влакым шалатат. Нуно капиталистын рэволүтсий ваптарэш кучэдалмэ куралжэ улыт.

Ты годым ындэ сотсиал-дэмократ-влакат фашист дэч мўндўрк кайэн огыт ул. Тэвэ Цэргибэлынын папшазым лўйкалымыжым ушэпштарыза. Токан Магдэбург олаштэ герман сотсиал-дэмократ-влакын ногынымашышт лийын. Тушко кё мийэн улмаш? Тушто политсий начальник-влак, министр-влак, моло куго чиновник-влак—ик манаш, чыла капита-

листлан ужалалтшэ, пашазым пызыраш полшышо сотсиал-дэмократ-влак лийыныт.

Сотсиал-дэмократ-влак Гэрман правичелствыштэ министр олмо-влакым налын шинчат, капиталист интэрэс аралаш у сөйлан йамдылалтыт. Токан нуно гэрман флотлан у броньэносым (сөй карапым) ышташ тўнгалыч, тудлан казна гыч пэш куго оксам пуыч, а ту жапыштак милльонлэн пашадымэ калык куго нужнаштэ ила.

Пашазэ клас капиталистым сэнгэн кэртшэ манат гын, тудын шукыракшэ коммунист почэш каймэ кўлэш. Коммунист партий-влак пашазэ-влаклан мом ыштышапым пэш чот умландарэн плат. Нуно пашазэ илыш куштулэмдышаш вэрч впйын кучэдалыт, тўрлө пашазэ ушэмлаштэ—проф-сойузышто, завод комитэтыштэ да монь—пашам ыштэн, сотсиал-дэмократ-влакым чараш луктыт.

Тыгэ коммунист-влак уло пашазэ калыкым капиталист ваштарэш киньэлташ тыршат, тудлан вэрч пашазым иктыш ушыненшт.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Моло эл пашазын илышыжэ могоньэ?
2. Молап ты годым пашазэ дэнэ капиталист коклаштэ кучэдалманш виийан шога?

Йал йорло—пролэтар рэволўтсийыштэ пашазын сойузникшэ.

Мэмнан элыштэ Окчябр рэволўтсий годым капиталист ваштарэш пашазэ гына огыл, крэстйанат лэктэ.

Йужо йэнг-влак йот эл крэстйан ўйак-мўйак вла манын шонат. Ончэт гын, ик Гэрманыштэ гына йорло крэстйан 4 милльон йэнг нарэ чотлалтэш. Йорло дэн кокла крэстйан кидыштэ мландэ пэшак шагал. Тэвэ, мут гыч, Франсийын Аль округыштыжо 40 тўжэм йэнгын улыжат 2 тўжэм гэктар мландышт уло. Коло озалан 1 гэктар толэш. Тэвэ ты мландэ дэнэ йэшымат пукшо, йозакымат тўлө. Йозакшэ тушто изэ огыл, йорло дэн кокла крэстйан дэч утларак шуко кўрыт. Гэрманыштэ помэшик дэн капиталист-влак тыгань законом луктыныт: кён мландэ шагалрак, тудо гэктар гыч йозакым шукырак тўла. Тыгэ эн куго йозакым нужна шэ-

мэр тўла, а кулак дэн помэшик шагал тўла. Франсийыш-тыжэ йозакым тўрза (окна) гыч чотлат, сандэнэ тушто йужо крэстйан тўрзадымэ омашыштэ ила.

Йот элыштэ крэстйаным адэмыланат огыт чотло. Тэвэ ик кана Румыныштэ тыгань сомыл лийын. Румын корольын үдүржө автомобиль дэн кошташ лэктын. Кожлаштэ коштышыла, тудо пийжым йомдарэп. Пийжэ ик йал воктэн йомын манын каласэныт. Политсей ты йалыш дүбр-шатр мийэнат казырак пийым луктын пуаш тэргэн йодэш. Лүдшө крэстйан-влак нимогань пийымат колын огыт ул, сандэнэ „луктын пүэнат“ кэртын огыт ул. Политсей чыла илалинэ крэстйаным нагайкэ дэп лушшэн пытарэн, варажым чыла калыкым пасуш поктэн луктын, вэлэнышт вольыкымат лугташ күштэн огыл, йалэш нил могырым тул м пыжыктэн. Тэвэ крэстйан тыгань райыштэ илэ!

Йорло крэстйан шкэ мландыжым ыштэн ок кэрт. Ий гыч ийын йатыр тугань крэстйан олашкэ, фабрик дэн заводын пашам кычал кайа. Олаштэ йорлэт пашам ок му, сандэнэ тэвэ Амэрик гань поян элыштат, ик шултүш киндыдэ кодын, шүжэн колаш вэрэштэш. Кокла крэстйан илышат сайак огыл. Кокла крэстйан кулакыш лэкташ ишанэн ила. Укэ, пэш шагалжэ тугэ күш күза. Капитализм годым шүдө кокла крэстйан гыч ала күзэ иктыжэ кулакыш лэктэш дыр моло 99 йэнжэ эркин-эркин үлкө вола, йорлэштэш, вара фабрик-заводын вэрэнтэш альэ ола үрэм покшэлан шүжэн колаш кодэш.

Түвө сандэнэ моло эл коммунист-влакат пашазылан полшаш крэстйаным, эн ончычак йорлыжым, ушаш тыршат. Молан? Капитализм вийанмэ тушто эн ончычак йорлылан логалэш. Йорло крэстйан пролэтар рэволүтсей дэнэ нимомат ок йомдарэ, муын вэлэ кэртэш. Сандэнэ йот эл коммунист партий-влак йорло крэстйанымат пролэтар рэволүтсейлан йамдылат. Тыгэ лийын, пролэтар рэволүтсейыштэ пашазэ клас дэн пырлыа йал йорлат лийэш. Кокла крэстйанжэ дэнэ паша вэсэ. Кокла крэстйан кажнэ кэчын шүдылэн, түжэмлэн шкэ гапыжак кокла крэстйан пытымым үжэш гынат, тудо садак тыгэ шона: ала мынь йорлыш ом вэрэшт, ала мыньын рыскалэм лийэш, ала мынь „адэмыш“ лэкташ, манэш.

Сандэнэ йот эллаштэ коммунист партий-влак кокла крестйанлан тудын капитализм- годсо илышыж нэргэн да пролэтар рэволүтсий дэч мом налын кэртшамыж нэргэн пэш чот умландараш тыршат.

Коммунист-влакын тыршымышт дэнэ ындэ йужо кокла крестйан-влакым пролэтарнатын да йорло крестйанын сой-узникшэ ышташ лийын. Чын, шинчам пэтырыман огыл, пролэтар рэволүтсий годым кокла крестйанын йужо ужа-шыжэ викак пролэтариат дэкэ ок ушно. Тудо ончычын „пролэтар диктатуржо сайрак альэ капиталист озаланымэ найдалырак“ манын шонаш тўнгалэш. Вара сэмын тудо пашазэ клас дэкэ ушна гынат, тўгэ тайнышт шогымо жапшэ ончыч лийдэ ок код.

Кулакшым ойлымат ок кўл, кэрэк коат раш ужэш: пролэтар рэволүтсий — кулаклан шўгар, сандэнэ кулак про-лэтар рэволүтсийын куго тушманжэ. Тўгэ лиймөнгө, ком-мунист-влаклан кулакым эрэк чарашкэ луктын шогэн, тудын ваштарэшжэ йорло дэн кокла крестйаным кутур-таш кўлэш.

КУТУРАШ ИОДЫШТМО.

1. Капиталист эллаштэ крестйан илыш могоань?
2. Коммунист-влак Касвэл крестйан-влаклан могоань полышым нут?

Эрвэл пызыралтшэ калык-влакын кучэдалмышт.

Пролэтарын буржуазий ваштарэни кучэдалмаштыжэ адак ик куго сойузникшэ уло, тидэ — пызыралтшэ эл (колоний) пашазэ дэн крестйан-влак. Тыгань эл — Индий, Китай, Пэрсий, Марокко да монь. Лэнин 1920 ийыштэ „мландэ ўмбал калыкын 70% нарыжэ пызыралтшэ калык-влак лийыт“ манын четлэн.

Капиталистлан икэ элыштыжэ налмэ тавыш шагал чучэш. Тудо икэ капиталжым эрэ кугэмдаш төча. Тудлан вэрч капиталист-влак кузэ гынат шукурак элым икэ кид йымакышт налаш тыршат. Тугань пойан эл пэш шуко уло вэт. Тэвэ, мут гыч, Китайыштэ уло тўнья мландэ шўй за-пасын $\frac{1}{4}$ (чэрыкшэ) уло, тушто хлопок шуко шочэш. Китайыштэ 400 млдльон калык ила, тушто шулдо пашазэ пэш шуко лэктэш. Сандэнэ капиталист-влак Китай вэрч

эрэ ваш-ваш кучэдал илат. Колоний калык-влак киньэлаш тўнгалыч гын, тунамжым капиталист эл-влак пәш вашкә иктыш ушнат. Тэвә Куго Китай рэволүтсий киньэalmэ годым чыла капиталист эл-влак Китай шәмәр-влак ваштарәш лийыч. Китай помәшик дән да буржуазий дән кәлшән, Китай рэволүтсийым пызыралыч.

Пызыралтшә эллаштә шәмәр-влак кок пачаш шыгырым ужыт: нуным шкә эл помәшик дән капиталист-влакат, моло эл капиталист-влакат пызырат. Кок пачаш пызыралтмылан лийын, колоний эллаштә шәмәр илыш кок пачаш нәлә.

Пашазә-влак тушто суткалан 12 час гыч 16 час мартә ыштат. Пашадарым куго йәнг кәчәш 15—20 ырым, а йоча 5—8 ырым паләш. Йоча-влак куго йәнг нарак ыштат. Ты капитал кул-влакын пörтышт үкә, нуно омашыштә вәлә илат, тудат паша ыштымә вәр дәч ала монар километр öрдыжыштө лийәш. 16 час паша ыштымөнгө, садә омаш дәк шумәш кайаш монар жап күләш, а 2—3 час малымөнгө, адак пашаш курыжман. Тыгань илышлан лийын, колоний пашазын үмүржө, кокла чот дәнә, 30 ий ләч кужо ок лий. Капиталист-влак тудлан, тыгә индыралт ыштымыжлан, пашадарым пичрик вәлә пуа. Сандәнә чүчкүдынак йа ик колонийыштә, йа вәсыштә киньэalmаш лийәда.

Крәстйан илышат колонийыштә пашазын ләч тамлак огыл. Сынаматлан садә Китайымак налына. Китайыштә пәл крәстйан калык мландым арәндыш налын ила. Пәл крәстйан калык ик му гыч коло му кумдык пакча дән гына ила (му— $\frac{1}{16}$ гәктар). Чәрык крәстйан калык 20 му гыч 40 му мартә вәлә мландә ластыкым куча. Ты крәстйанымат кокла кидыш от чыкә. Тыгә, Китай крәстйанын $\frac{3}{4}$ (кум чәрыкшә) йөрло лийәш. Паллә, тынар мландә дәнә Китай крәстйан эрә шужән ила. Китайыштә мландыжак шагал манаш ок лий; рэволүтсий лийәш гын, тушташ, Российыштә Окчәбр почәш лиймә ганьяк, мландә ләктәш.

Моло колонийыштат крәстйан илыш туганьяк. Ик мунар ий ожно Йава отрошто (тудо Голландий кидыштә) шужән ий лийат, уло округ көргө калык колән пытымә вәр-влакат лийыч. Ава-влак икшувыштымат кочкаш ужаләдәнәт, тунар нәлә илыш лийын улман.

Колоний калык-влак шуко кана киньэлэдэныт (востань-ым ыштэныт), кэрэк кунамжат нуным садак пызырэныт. Кизытат востаньэ шуко лийэда. Капиталист-влак колоний калык киньэлмым эрэ Совет Ушэм коммунист үмбаке кудалтат. Иктым нуно мондат: колонийыштэ пызырэн илымышт чонаным гына огыл, колышымат киньэлтэн кэртэш.

Колонийыштэ.

Колоний калык-влаклан ик вэл гыч вэлэ полыш лийын кэртэш. Ты полшышо—Коминтэрн вуйлатымэ пашазэ клас лийэш. Йот эллаштэ чыла коммунист партий-влакат шкэ эл пашазыштым пызыралтшэ колоний калык-влаклан полшаш үжыт. Полшыдэ мо, капиталист-влакын колоний калыкым пызырэн плымышт пашазэ класлан нимогань найдамат ок пуыс. Сандэнэ көм гына капиталист пызыра, чылаланат ик пронтыш шогалыш кучэдалман. Тудлан вэрч колоний кучышо эл пашазэ-влак шкэ правичэлтвышт дэч тэргэн йоддэ огыт кэрт: колоний гыч войскам мөнгэш үжын кондаш; тидын дэн пырля, колонийыш рэволүтсней пызыраш колтымo войскалан сөй куралым (сар тарманым)

ынышт колто. Ик шэмэр йэнгат колонийышкэ капиталистым аралаш мпйыман огыл.

Йужо колонийыштэ шкэныштынат коммунист партийышт уло. Нуно колоний шэмэр-влакым, пызырышэ эл пролэтар дэнэ ушнэн, буржуазий вантарэш күчэдалаш ұжыт.

Колоний калык-влакын күчэдалмышт капиталист эл куатым изэмда, тыгэ ту капиталист элыштэ рэволүтсийым вийангдаш полша. Колонийыштэ рэволүтсей сэнга гын, капиталист эллаштит пролэтар рэволүтсей ваншкэрак шуэш.

Капиталист-влакын колонийыштэ пойымышт нэргэн Владимир Ильич тыгэ ойлэн: „Сөй дэч ожно күм эн пойан эл-влак — Англий, Прансий, Гэрман — моле докотым чотлыдэ йот элыш капитал дукмышт дэн гына идалькыштэ 8—10 миллиард франк¹⁾ докотым налыт манын чотлэныт“. Капиталист-влак чыла ты оксамак шкэ күлэпыштылан огыт кучылт. Йатыржэ сөйлан күралым йамдылаш кайа. Адак шкэ элыштат, колонийлаштит рэволүтсей пызыраш йамдылымэ отрэд-влакым кучаш кайа.

Ты окса нэргэн Лэнин тыгэ сэра: „Паллэ, ты куго окса гыч иктаж коч пэл миллиардным пашазэ он-влаклан, пашазэ аристократ-влаклан түрлө сэмын ужалалтмыштылан кудалташ лийэш“. Колоний эллаштэ рэволүтсей сэнга гын, капиталист эллаштэ кризисе лийэш, а тудо вара пролэтар рэволүтсейым лышэмда. Кизыт капиталист-влак дэч потачкэ налшэ куго уста пашазэ-влак тунам нунын дэч корангыт. Социал-демократ-влакат тунам Касвэлыштэ рэволүтсей күчэдалмашым шэлын, пушкүдэмдэн огыт кэрт.

Түвө сандэнэ коммунист-влак колоний эллаштэ рэволүтсей күчэдалмашлан, колоний калык киньэлмашлан полшэн шогат.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Могань эл колоний манылтэш?
2. Колонийыштэ пашазэ дэн крэстйан-влак күзэ илат?
3. Мола коммунист-влак колонийыштэ рэволүтсей күчэдалмашлан полшат?

¹⁾ Франк сөй дэч ожно $37\frac{1}{2}$ ыр ильэ. Тыгэ, капиталист-влакын докотышт $3—3\frac{3}{4}$ миллиард сөй дэч оссо тэнгэ лийын.

Коминтэрн дэнэ КИМ.

Пролэтар рэволүтсий шижтарыдэ толын ок пэрэ, тидым тэ ындэ ужда. Тудо пэш кужаш йамдылалтэш, чумуралтэш. Тудлан вэрчак чыла эл коммунист-влаккланат напшам кэлшэн, рүж ышташ күлэш, түрлө вэлын шуншкэдыман огыл.

Коммунист-влакын папаштым уло туньямбалнэ вуйлатышаш вэрч Коммунист Интэрнатионал—уло тунья коммунист ушэм ышталтын.

Коминтэрн 1919 ийыштэ Лэнин ой дэнэ ышталтын. Коммунист Интэрнатионал уло туньямбал большевик-коммунист партий лийэш. Посна эл коммунист партий-влак Коминтэрнын ужашыжэ, альэ, йот элла каласаш, сэксийжэ улыт.

Чыла эл коммунист-влак ончылнат, посна элыштат пырля ончышаш куго паша-влак лэктын шогат. Ту паша нэргэн кангашаш чыла эл коммунист партий колтымо йэн-влак погынымашкэ чумургат; ту туньямбал погынымаш йот эл йылмэ дэнэ конгрэс манылтэш. Тыгань конгрэс, Коминтэрн устав ойлымыла, 2 ийлан ик кана погына.

Конгрэсыштэ эн куго рэволүтсий паша-влак опчалтыт. Коминтэрнын пытартыш, кудымшо, конгрэсшэ тыгань паша-влакым ончыш: 1) Коминтэрн програм, 2) импэриалист сөй лийшаш ваштарэш күчэдалмэ йөн-влак нэргэн, 3) колоний дэнэ пэлэколоний эллаштэ рэволүтсий күчэдалмаш нэргэн, молат. Ты паша-влакым ончэн, конгрэс пунчалмутым луктэш гын, ту пунчалмутым чыла эл коммунист-влак шуктыдэ огыт кэрт. Кө ты нунчалмут шуктымо дэч коранаш төча, тудым Коминтэрн гыч луктын кэртыт. Коминтэрныштэ тыгань пэнгыдэ дисциплин дэч посна ок лий, укэ гын коммунист-влак уло тунья капиталист ваштарэш ик йэн гань шогал огыт кэрт. Тунам капиталист-влак нуным вашкэ иктын-иктын пызыралыт.

Конгрэс Коминтэрн Исполкомым сайла. Коминтэрн Исполком ик конгрэс гыч вэсыж мартэ, 2 ийышкэн, уло туньямбал коммунист-влакын эн куго күчэмышт лийэш. Коминтэрн Исполкомынат, күчүкын ИККИ'ын, пунчалмутшым, Коминтэрн конгрэсын ганьак, чыла коммунист-влакклан шуктэн шогыман.

Кэрэк кудо эл коммунист партият Коминтэрн конгрэсынат, Исполкомжынат чыла пунчалмутшым колыштдэ ок кэрт. Коммунист-влаклан чылан ик ойан лиймышт дэнгына капитализмым ытараш лийэш.

Коминтэрнышкэ, сэксий правам кучэн, рвээ калыкынат Коммунист Интэрнатионалжэ (КИМ) пура. КИМ—Коминтэрнын полшышыжо, рвээ коклаштэ ыштымыж дэн тудо сайынак полша. Тудо чыла элласэ рвээ коммунист ушэм-влакым ушэн, вуйлатэн шога.

КИМ'ат, Коминтэрн гапьяк, туньямбал комсомол конгрэсым ышта. Конгрэс рвээ кучэдалмаштэ улшо куго паша-влакым онча. КИМ конгрэсыштэ исполком сайлалтэш, тудо чыла комсомол сэксий-влакын пашаштым вуйлата.

Мэмнан ВЛКСМ'на КИМ'ышкэ, моло эл комсомол ганьяк, КИМ сэксий правам кучэн пура. Тыгэ лийын, кажнэ ВЛКСМ члэн КИМ'ын члэнжэ лийэш.

Мэмнан комсомол илышна капиталист эл комсомол илыш лэч шуко кана сайрак, тидэ кэрэк кóланат палла. Мэмнан дэнэ кажнэ школышто комсомольэс-влаклан партийгына огыл, кугужаныш кучэм-влакат полшат. Капиталист эл-влакым налат гын, йужо вэрэжэ комсомолышто шогымыланат катыргэ дэн түрмаш шүшкыт.

Сандэнэ капиталист эл комсомольэс-влаклан сайрак полшаш күлэш. Кушто вич ырым, кушто лу ырым погэн, мэмнан эл комсомольэс-влак моло эл комсомольэс-влаклан шкэ школыштым, клубыштым ышташ полшат.

Кажнэ комсомольэс, ушышто кучыжо: шкэ йалыштыжэ пашам ыштэн, тудо элыштына социализм ышташ полша. Мэмнан элжэ—моло эл шэмэр-влаклан сынаMAT. Монарат вашкэрак мэ у тэхникыш куснэна, уло илышнам молэмдэн шындэна—тунарат вашкэрак моло эл пашазэ дэн крестйан-влак Лэнин ончыктымo корно чын корно улмым умлат. Тыгэ лийын, мэмнан кажнына, йалыштэ пашам ыштэн, туньямбал рэволүтсийлан күлэш пашам ышта, тудым йамдылаш полша, туньямбал пролэтар рэволүтсий армийын салдатшэ ганьэ социализм вэрч кучэдалэш.

Иктаж капиталыст эл комсомол йачэйкэ дэнэ ваш-ваш сэркалаш пижаш күлэш. Нунылан шкэнан пашана кузэ кайымым ончыктэн шогаш күлэш. Нунылан шкэнан ончык

кайымынам сэрэш күлэш. Совет Ушэмын ончык кайымыж нэргэн кэрэк кудо увэржат коммунизм вэрч кучэдалшэ рвэзын рэволүтсий кумулжым утларак күш нөлталэш.

Кажнэ комсомольэс Лэнин ончыктымым шарнэн шогыжо:

„Рвэээ коммунист ушэм шкэнжын кажнэ тунэммэ, - почылтмо опкылжым чыла шэмэр-влакын эксплоататыр-влак ваштарэш кучэдалмышт дэнэ ушэн шога гын, тунам ижэ тудо рвэээ коммунист тукум ушэм улмыжым шүктэн кэртэш“.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Коминтэрн молан күлэш?
2. Йалысэ комсомол йачэйкэ-влак туньямбал рэволүтсийлан күзэ полшэн кэргыт?

ЛАТНИЛЫМШЭ КУТУРЫМАШ.

Капиталист-влак дэн йыр авыралтшэ ССР Ушэм.

ССР Ушэм — уло тўньалан ик эл, тушто власьым пашазэ дэн крэстйан-влак кучат.

Чыла моло эл пашазэ дэн крэстйан-влакат, мэмнан элым ончэн, садыгак помэшик дэн буржуазийым сўмўрэн, шкэныштын пашазэ дэн крэстйан власьыштым ыштынэшт. Буржуазий тидын дэч чыла лэч чот лўдэш.

Сандэнэ моло элыштэ влась кучышо капиталист дэн помэшик-влак Совет Рэспублик Ушэмым ужынак огыт кэрт.

Совет эл шкэ-вуйлык дэн ила, капиталист эл-влакын шинчаштым ок ончо, тэвэ тидын дэнэ уло тўнья напителист-влак пэш кэлшэн огыт кэрт. Ожно кугужан нравичэлствэ: Российын поянлыкшым йарак пумо ганьак ужалэн кийыш: тудлан рэволўтсий пашам пызыраш да сўй-влакым ышташ окса пэш кўлэш ильыс. Российын эн пайдалэ пабрикшэ, заводшо, шактыжэ йот эл капиталист-влак кидыштэ ильэ. Англичан Уркарт Уралыштэ вўргэньэ, шўртньё, ший кўн-чымвэр-влаклан оза ильэ, тувэч ийын миллионлэн тавышым нальэ. Франсуз Тирар дэнэ моло акционер-влак уло Донбасым шкэ кидыштышт кучышт.

Ожно Российын пэлыжэ куго капиталист эл-влак кидыштэ ильэ, манаш лийэш. Кугужан нравичэлствэ йот эл капиталист-влак дэч пэш куго оксам кўсын налын ильат, просэнжым гына ийын миллиард тэнгэ утла тўлэн илыш. Ындэ паша йўршэш молэмэ: ССР Ушэм—шкэ-вуйлык дэн илышэ эл, моло кугужанышым пэш ок ончо.

Моло эл тугань огыл. Тэвэ коч „Марий Йал“ газэтым сайрак лудат гынат, кузэ куго капиталист эл-влак изыжым — Пэрсийым, Румыным, Польшым, Лэтвам да монь—кидыш-

тышт кучылтыт, раш ужаш лийэш. Чынжымак каласаш, изэ кугужаныштэ гына огыт озаланэ. Гэрман гапъэ куго элжымат, пытартыш тўпьямбал сөй годым сэнгэн, сэнгышэ капиталист правичэлствэ-влак кузэ шонат, тугэ пўтўр-калат.

Англий, Франсий да монь Гэрман гыч кизыт мландэ шўйым шуко луктыт, Гэрманлан окса дэнат, тавар дэнат пэш куго контрибутсым ¹⁾ тўдыктат. Мланна тугань приказ-влакым пуэн ончышт! Тэвэ адак нунак Польшылан пэш куго оксам сөй пашалан пытараш кўштэн илат, — мланна тугэ кўштэн ончышт!

Укэ, Совет Ушэм дэкэ тугань приказ дэнэ ни Англий, ни Амэрнк, ни Франсий, ни моло эл капиталист-влак нэрыштым шўшкын огыт кэрт.

Тўвö мэмнан садыгэ шкэ-вуйлык дэн илымына капиталист эл-влакын мланна сырэн илымыштын вэс чпйжэ лийэш.

Капиталист-влакын Совет кугужанышым ужын кэртдымыштын кумышо чпйжат уло.

1917 нй окчäбрыштэ совет власть лийат, тудо чыла кугужан правичэлствэ ыштымэ договор-влакым чын-огылыш лукто. Ты нэргэн дэкрэт луктылат, уло тўнья буржуазий совет влась ваштарэш киньэльэ. Киньэлдэ мо, ты дэкрэт чыла кугужан правичэлствэ ыштымэ кўсын-влакым шöрышыс. Кўсынжö изэ огыл ильэ — не Франсийлан гына Российыш ала монар миллиард шöртнö тэнтэ нушалшыжэ ильэ.

Совет влась кугужан кўсыным ок тўлö маншыла, мэ уло тўнья шэмэр-влаклан тыгэ каласынна: чыла эллаштэ налмэ кугужан кўсынжö пашазэ дэн крэстйанлан пайда лийжэ манын налылтын огыл, нуным пызыраш вэлэ налылтын. Тэвэ, мут гыч, 1905 пйыштэ прансуз буржуазий кугужалан 1905-1907 пйыссэ рэволүтсийым пызыралаш куштулгырак лийжэ манын да жандарм-влаклан пöлэклаш оксам кўсын пуэн вэт.

Кўсын налмэ окса адак сөй ыштылаш кайыш, а сөй шэмэр калыклан пэш куго орлыкым кондыш вэт, тэвэ чот-

¹⁾ Идалыклан 2¹/₂ миллиард маркыи.

лэп налза: 1914—1918 ийысэ импэриалист сөй почэп ийалыштыда монар тулук кодо? Ты жапыштэ ийалыштыда монар окшак-чолак лэктэ? Мо вэрч нуно ту сөйыштө кид-йолыптым йомдарышт? Мо вэрч ийыштытэ ик пукшышо иктыньэк пытыш? Тудлан олмэшыжэ кугужа мом пуо? Кө кугужа годсо илышым шарна, тудо кажныжэ викак каласа: олмэшыжэ кугужан правичэлствэ үрэдник дэн нагайкэ дэч молым нимом ыш пу.

Сөйлан оксажэ иэн шуко кайыш. Тэвэ, импэриалист сөйын пөрвөй ийжэ гына Россиялан 7 млльардат 300 млльоп тэнгэ шогыш, а вэс ийжэ — $13\frac{1}{2}$ млльард. Тэвэ капиталист-влаклан ты пушашым пуэп пытарэ! Ты пушашым чон йэда шэлэш гын, ик крэстйан суртлан тужэмат пэлэ тэнгэ утла окса войзэш ильэ.

Капиталист-влак кизытат мланна тушманна-влакын пушашыштым тўлыктынэшт. А совет влась, йэнг пашам мэ шкэнан үмбаке она нал, кө кўсын налын, тудо тўлыжө, манэшат—капиталист-влак „толышо большэвпк-влак“ ваштарэш күзэ гынат чотрак ишжаш йоным кычалыт.

Тыгэ, капиталист-влакын мланна сырэн пшымыштын күм чийжэ уло: **тўг** чийжэ—шкэ эл пашазэ дэнэ крэстйанышт, Совет Ушэм кушмым ужын, тушитат капиталист-влакым сўмўрэн, совет влась ышташ ынышт ишж манын лўдыт. Вэс кок чийжэ: мэ шкэ-вуйлык дэн илэна, варажым мэ шкэнан кожланам, мушнам, йытыннам, моло арвэрнам йарак ынэна пу, капиталист-влаклап кугужан кўсыным тўлаш она көнө.

Тўвө тудлан вэрч капиталист-влак тўрлө сэмынат мэмнан элыштэ, пролэтар диктатур олмэш, шкэ дэнышт ганьак капитализм илыш рат лийжэ манын тыршат — пабрик дэн завод-влак капиталистлан мөнгэп пуалтышт, йалыштэ кулак озаланыжэ, кугужаныш власьат нунын кидыштак лийжэ, маныт.

Граждап сөй годым капиталист-влак Дэникин, Колчак, Йудэнич, Врангэль да моло кугужан гэньэрал-влак дэн пырля лийын совет влась ваштарэш күчэдалыч.

Совет влась сэнгалтэп гын, капиталист эллаптэ кушшо рэволўтений күчэдалмашымат пызыралаш куштулгырак лийэш ильэ,—тидым уло капиталист тўнья пэш сай шынчэн шогыш. Капиталист-влак адак тудымат ушышто пэш ку-

чышт: совет пашазэ дэн крэстйан-влакым сэнгымөнгө, нуно Российыштэ кугужа годсо лэчат чот озаланаш тўнгалыт ильэ. Кугужан гәнбэрал-влак тунам капиталист-влаклан пашазэ дэнэ крэстйаным сэнганш полшымыштлан тауштыдэ огыт кэрт пльыс.

Руш опшгвардэйс-влаклан совет власьым сўмўраш 14 кугужаныш полшыш. Уло тўнья пўтўньэк ганьак пашазэ дэн крэстйан кугужаныш ваштарэш пижэ. Ик Англпй гына Дэникпнлан 1919 пй 6 тылызэ коклаштэ 588 орудийым, 12 танкым, 168½ тўж. снарăдым, 160 миллион пычал патронным, 250 тўж. комплэкт обмундированьым, 100 тўж. мужур кэмым колтыш.

Амерпк Россий дэч мўндўрнө пла гынат, тутат Англий дэч варап ыш код. 1919 пй 2½ тылызэ жапыштэ американ-влак Дэникпнлан 100 тўж. винтовкым, 3 миллион патронным, 320 тўж. мужур кэмым, 2½ тўж. кип кованштым, 200 тўж. нарэ шиньэлым колтыш.

Тугак моло эл-влак Совет эл ваштарэш кредалаш полшышт.

Күзэ тугэ вара Совет Россий чытыш, граждап сөйыштө сэнгыш?

Граждан сөйыштө сэнгымынан тўн чийжэ тыганьэ: мэмнан эл пашазэ дэнэ крэстйан-влак ошо дэнэ йот эл капиталист ваштарэш ик йэп ганьэ кучэдалыч. Тошто рат пörтылэш ильэ гын, пашазэ шўйыш адак завогчик дэн пабрикант күзэн шпнчэш ильэ, а крэстйан мландэ помэшпк дэн кулаклан кайа ильэ, — тудым пашазэ дэн крэстйан-влак шпнчэн шогышт. Сандэнэ Йошкар армпйна шўкшын чийэн, шужэн кошто гынат, ошо-влакым кырэн шалатыш.

Сэнгымынан вэс куго чийжэ — Касвэс Йэвропо пашазэ-влакын мланна полшымышт. Граждан сөй годым Франсий, Англпй, моло эл салдат-влак чўчкўдынак Совет Россий ваштарэш кредалаш кайыдэ шогышт. Нуно пашазэ дэн крэстйан ваштарэш капиталист интэрэс вэрч кредалаш колталтмыштым умлэн шогыштыс.

Тэвэ, 1919 пйыштэ Шэм тэнггызыштэ Йошкар армпй дэн кредалаш колтымо прансуз морăк-влак Совет кугужаныш ваштарэш кредалмым кудалтэн, мөнггэш шкэ элышкышт

колташ йодыч. Нуным кизыт Праяспй түрмантэ шинчышэ Марти й. вуйлатыш.

Тунам чойын корно пашазэ-влакынат мэмнан ваштарэш сөй курал колтымым чарнымышт чүчкүдынак лийэдыш.

Граждан сөй годым капиталист эллаштэ рэволүтсий күчэдалмаш путрак чот талышныш. Чыла эллаштат мэмнан дэн крэдалшэ ошо-влаклан полшымо ваштарэш шогалыч.

Английыштэ пашазэ-влак мэмнан рэволүтсийналан полшымо комитэт-влакым почэдышт.

Ты рэволүтсий талышнымэ дэч лүдын, капиталист-влак чакнышт, ошылан виш полшэн шогымыштым чарныдэ ышт кэрт.

Моло эл шэмэр-влак Совет Ушэмын мо улмыжым пэш шинчэн шогышт. Тудым ик комсомольэсат ынжэ мондо, Касвэл Йэвропо пролэтар-влак полшымо дэнэ. мэ 1917 окчэбрыштэ крэдал налмым пэнтыдэмдэн кэртна вэт.

Мэмнан ваштарэш крэдалшэ гэнбэрал-влак, адак капиталист эл-влакат иктэ вэсэ дэн кэлшэн ышт күчэдал — тудат түвө мланна граждан сөйыштэ сэнгаш полшыш. Кажнэ гэнбэрал Моско олаш моло лэч ончыч шуаш, власьым кугынак налани тыршыш. Кажнэ капиталист эл Россий по йанлык дэч сайрак, шулдырак пайжым төрвэн налани төчыш. Кажнэ капиталист кугужаныш молыжо кугынак по йанлыкым ынжэ нал манын ончыш.

Чыла ты чийлан көра, мэмнан ваштарэш 14 капиталист эл нижэ гынат, мэ граждан сарыштэ сэнгышна.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Молан капиталист-влак Совет Ушэмым ужын огыт кэрт?
2. Күзэ моло эл пашазэ-влак ССР Ушэмыштэ совет власьым утараш полинышт?

ССР Ушэм ваштарэш капиталист-влак күзэ күчэдалыт.

1920 пйыштэ граждан сөй нытыш. Сөйжэ пытыш, а капиталист-влак пашазэ дэн крестйан республик илымылан садак ышт көнө, ышт тылланэ. Нуно совет власьым пычал күчэл крэдалын ышт сэнгат, озанлык йоп дэнэ күчэдалаш пижыч.

Капиталист-влак мэмнан эл дэнэ йалт сатулыдымашын лийыч. Капиталист-влак тыгэ шонышт: мэмнан оксана, машинана ок ситэ гын, мэмнан пасма (ситса) куышаш арвэрна, промыслэнныслан күлэш илэ арвэрна — хлопок, каучук да монь—ок лий гын, моло таварат ситыдымэ лийэш гын, мэ тунам ик жап гыч нунын дэкэ кумал мийэнат каласэна: „мэмнан дэч мо күлэш, йодса—оксам, машинам, хлопоком гына пуза!“ Капиталист шонымо ыш шу. Йөсө илэ гынат, мэ йот эл гыч нимогань полиш налдэ ганьак илышна. Капиталист кид йымакэ ышна кайэ.

Капиталист-влак ты политикыштат нимогань пайда пулымым умлышт. Шүэш мэ, ок шу мэ, Совет эл дэн сатулаш коныдэ ок лий. Укэ гын, совет кожла дэч, совет нэштэ дэч, совет йытын дэч посна илаш вэрэштэш. А нунын дэч посна ок лий—нуно капиталист эл паabrik дэн завод-влаклан пэш күлыт. Совет эл чыла ты таварым пуэн кэртэш. Тудлан көра, 1924 ий гыч тўнгалын, мэмнан эл ўмбакэ вэс тўрлынрак ончалыч. Капиталист эл-влак иктэ-вэсэ дэн таңасэн мэмнан дэнэ сатулымо договор-влакым ышташ тўнгалыч.

Түгэ гынат, сатулаш тўнгалмөнгат, капиталист-влак мэмнан дэнэ күчэдалым ышт чарнэ.

Совет эл дэнэ күчэдалаш у йоным кычалаш тўнгалыч. У йөнжө тыганьэ: мэмнан дэнэ сатулышыла, Совет правичелствылан зайом пушыла, капиталист-влак совет элым, ожно кугужан Россий ганьак, шкэ кид йымакышт пўтўрал налнэшт.

Паллэ, мэ капиталист дэч кабалаш пуртышо зайомым налын она кэрт. Сандэнэ мэ ты мартат капиталист-влак дэч ик куго зайомымат налын она ул. Капиталист-влак Совет правичелствэ дэч сатулаш эрыкым йодыт, ожно кугужан Россий дэнэ сатулымо ганьак эрыкыштэ сатулаш права лийжэ маньт. Мэмнан дэнэ кизыт тўжвал сатулымашлан монополий ышталтын.

Тўжвал сатулымашлан монополий ышталтын манмыжэ моло эл капиталист-влак дэнэ мэмнан кугужанышна вэлэ сатулэн кэртэш манмэ лийэш. Кулак альэ нэпман йот элын киндым альэ моло таварым ужалаш луктын ок кэрт. Йот элын таварым мэмнан кугужанышна вэлэ луктын кэртэн.

Тышкат таварым мэмнан кугужаныш кучэм-влак вэлэ пуртэн кэргыт. Совет кугужаныш ок нал гын, посна йот эл капиталист мэмнан дэкэ нимогань таварымат пуртэн ок кэрт.

Тыгань рат молан күлэш вара?

Кажныда шоналтэн ончыза—мэ түжвал сатулымо монополийым шөрэна гын, мо лийын шинчэшильэ? Тунам кажнэ кулак альэ сатузо, киндым погэн, йот элыш колташ тўнгалэш ильэ, шкаланна ситыдымым тудо ок ончо ильэ. Тунам йот эл капиталист-влак мэмнан дэкэ мланна эн күлэш машинам огыл, а йамдэ ыштымэ мануфактурым, кэмкатам, моторлык арвэрым, пудрам, порсын чулкам да моло күлдымаш таварым гына пурташ тўнгалыт ильэ. Машина дэч посна озанлыкна ончык кайэн ок кэрт. Капиталист-влак мэмнан дэкэ йамдэ таварым пуртат ильэ гын, мэмнан элна, кугужан Россий ганбак, нунын кид йымак пурэн кайа ильэ. Капиталист-влак мланна шкэнан промышлэнныснам, пуртакшым машина дэнэ стан ыштымэ завод-влакым вийангаңц эрыкым пу, э, мэмнан ўмбач пойаш тўнгалыт ильэ.

Тылэч посна, адак тэвэ мом мондыман огыл: йот эл гыч таварым шортныбылан вэлэ налэш лийэш вэт, а шортныбыжэ мэмнан пэш шагал. Шортным пудра дэнэ порсын чулкалан нытарэт гын, трактор дэч иссна шинчаш вэрэштэш вэт. Тракторын йаллан күлэшыжым, фабрик-завотлан машина күлэшыжым ындэ онат ойло, тэ шкат шинчэда.

Түжвал сатулымаш монополийлан көра, мэмнан кугужанышна шкэнан дэч утышым йот элыш лүктэш, озанлыклан вийангаңш күлэшыжым тыш пурта.

Йот эл гыч машинам налын, мэ кэчэ гыч кэчын вийангына, капиталист эл-влакым шагалрак ончэна, — тидым капиталист-влак пэш сай умлат. Чынак, мэмнан элыштэ эн ончычак мо ок ситэ? Ойлымат ок күл, машина, фабрик, завод ок ситэ.

Мэмнан куго элыштына нойанлык пэш шүко, машина дэч посна мэ тудын дэн күлэш сэмын пайдаланэн гына она кэрт, тушто түвө ойгына. Машина лийэш ильэ гын, мэ моло эл капиталист-влакым угур шагалрак ончэна ильэ, илышнам тылэчат вашкэрак сайэмдэна ильэ.

Тыгэ лийын, молан капиталист-влак мэмнан түжвал сатулымаш монополийна ваштарэш күчэдалыт? Пөрвөйак,

нуно мэмнан эл дэнэ сатулыма гыч тавышышт ийын шагалрак лийэш манын лүдыт. Варажым, мэ нунылап шкэнап элна гыч кугужан правичэлствэ годсо ганьэ пайда луктан она пу. Кумышыжо — түжвал сатулыман монополиядан көра шкэнан эл плышнам сайэмдэн, мэ түгэ Касвэл дэн Эрвэл папазэ дэн крестйан-влакым рэволүтсий корныш шүкэна. У фабрикым ыштэн, йал озанлыкым сайэмдэн, мэ шкэнан элнам пэнгыдэмдэна. Мэ, шэмэр-влак капиталист дэч поснат шкэ ылышыштым сайэмдэн кэртыт, моштат, манын ончыктэна. Кэчэ гыч кэчын эл плышнам нөлтэн. пэнгыдэмдэн, шэмэр ылышым сайэмдэн, мэ түгэ йот элласэ полташ-влаклан корным ончыктэна.

Кө газетым лудэш, тудо мэмнан дэкэ йот эл гыч папазэ дэлэгатсэ-влак толмым шинча. Тугань дэлэгатсэ-влак шүко толыт, у плыш ыштымынам пэш опчэн коштыт. Совет Ушэм шэмэр-влакын капиталист дэч поснак ылыш сайэмдымыштым ужын, нуно пэш йыбыртат.

Тэвэ пөрвөй гэрман папазэ дэлэгатсэ (1925 ий) мом сэрыш:

„Дэлэгатсэ ик ой дэнэ каласа: Совет Россий сотсиализм нэгыз пыштышэ-влакын пашаштым шуктымо корнышто шога, папазэ клас чынак власьым шкэ кидыштыжэ куча, уло тўнбалан тудо политикэ шотышто эн эрыкан клас, озанлык паша папазэ класын чот тыршымыж дэн сотсиализм корно дэнэ ышталт шога. Шүко йэнгын ужын кэргдымэ пролэтар диктатуржо чынак папазэ демократий улман, ты демократийын касвэл кугужаныш-влакын демократийышт лэч пэш сайлыкан ойыртышыжо уло. Папазэ, крестйан, инжэшьэр, тэхник, учтыл, куго тунэмшэ чыланат шүкыракшым совет ылыш рат вэрч, кизытсэ правичэлствэ вэрч шогат. Тидэ адак моло сэмын лийынат ок кэрт. Папазэ-влакын чынак пэнгыдэ 8 часан папазэ кэчышт уло (арньаштэ 46 час), рвээ-влак дэн зпйанлэ пашаштэ ыштышэ-влак кэчэш 6 час гына ыштат. Кушто тыганьым пүтүнь тўнбалбалнэ муат? Крестйан-влак куго помэшик мландым налыныт. Йалыш правичэлствэ культурым пурта. Куго электричэе стансий-влак ышталтыт. Искусство дэн науко пролэтар пашалан полшат. Пытартыш ылаштэ руш папазэ коклаштэ культур нөлталайтман койэш. Тудын политикэ шинчыма-

пыжат нэш күшнө шога. Промышлэнныс, Гэрманын дэн тагастарымапшэ, нзыш варапш кодын гынат, тэхникэ могырым шудымо гынат, вишыи күш күзэн.

Рупш пашазэ илышыштэ эн кугыжо тыштэ: тудын плышыжэ пытаргыш кок пй коклаштэ, эркин гынат, эрэ күш пөлталт шогэн, ончыкылыкшат пэш сай койэш“.

Гэрманыштэ дэлэгат-влак ССР Ушэм плыш нэргэн 1.500 нарэ погынымашым ыштэн отчотым цуэныт. Сотспал-дэмократ партип-влак ССР Ушэмыш дэлэгат-влакым нэш колтыдымашын шогыштат, нимомат ыштэн ышт карт. ССР Ушэмыш пашазэ-влак утур чот шушшылтыт. Кизыт туньамбал капитал ССРУ ваптарэш пэш чот пижап тунгалынат. пашазэ-влакын мэмнан дэкэ шушшылтмышт пуртак кугын койэш. Туньамбал пашазэ-влак сай умлатыс: ССРУ туньамбал рэволүтснийын рүдыжыс, сандэнэ тудлан уло тунья пашазэ клас полша.

Мэ моло эл шэмэр-влаклан пашазэ дэн крэстйан-влакыш капиталист дэч носна йатыр сай илымыштым ончыктэн моштэна гын, туштат рэволүтсний мүндүр ок лий.

Чыла ты лудмына гыч мэ мом ужна? Капиталист-влак мэмнам ужын огыт карт. **Нуно мэмнан ваштарэш крэдалаш чарныдэ йамдылалтыт.** Тидэ капиталист эл-влакын армийым кугэм ымышт гыч койэш. Тэвэ, 1913 йыштэ, туньамбал сөй водын, Английын, Амэрпкын, Франсийын, Италийын мландэ умбал войскашт 1.413 туж. йэн улмаш; 1927 ийыштыжэ ты эллаштак 1.821 туж. салдат чотлалтын.

Ўмбач ончалат гын, 1.821 туж. салдат пэш шукак ок кой. Тугэ да, капиталист эллаштэ запас войска пэш шуко, сөй тунгалэ гын, нуным нэш күчүк жапыштэ погаш лийэш.

Тэвэ тыгань сынаматым налза. Топшо кугужан армийыштэ 1.300 туж. йэн чотлалтэш пльэ, а 1914—1917 ийыссэ сар гоным 18 миллион йэн мобилизатлалтэ. Гэрман армийыштэ тыныс гоным 750 туж. йэн пльэ, а сөй гоным армийыш 13 миллион йэн погалтэ.

Капиталист-влак адак эрэ кучымо войскаштым гына огыт кугэмдыс. Нуно сөй пашалан цумо оксамат гыл кугэмдэн шогат. 1913 ийыштат капиталист-влак вашкэ сөй лийшашым шинчэн илышт, тугэ гынат тунам сөй пашалан оксам кизытэ лэч шагалрак кучылтыч.

Садэ нил элыптак — Англий, Амэрпк, Прансей, Италий—сөй паша роскот тынарэ лийын: 1913 ийыштэ 1 миллиардат 986 милльон, 1926 пйыштэ — 3 миллиардат 536 милльон.

1000 ЙЭНГЛАН МОНАР САЛДАТ ТОЛЭШ:

Прансей	Эстон	Латвий	Польшо	Англий	Румын	Финлянд.	Италий	ССРУ
17	12,7	11,1	10,4	10	9,6	8,6	6	3,8

Налыкын могонь ужашынэ армийыштэ шога.

Путракшым мэмнан иошкыдо элна-влак сөйлан кураллалтыт. Куго эл капиталист-влак нунылан лұмын сөй пашалан зайомым пуат. Ты изэ эл-влак кугыжын приказ пумыжмөнгө мэмнан ваштарэш кредалаш пөрвой тарваньман улыт. Сандэнэ ты эл-влакын сөйлан кураллалтмышт кэчэ гыч кэчын манмэ ганбак кушкэн. Тидэ тыгань сппр гыч койэш: 1923 ийыштэ Финляндийын, Латвийын, Эстонын, Польшын, Румынын войскашт 479 түжэм пльэ, а 1927 ийыштэ 543 түжэмыш шуын. Тышкэ адак фашист отряд-влакым ушани күләш. 1923 ийыштэ фашист отряд-влакыштэ 295 түжэм йэн пльэ, а 1926 ийыштэ 715 түжэмыш шуын. Ужат, күзэ кугын кушкыт.

Тывэчын уло тўна капиталист эл-влакын сөйлан пэн чот йамдылалтмышт койэш.

Совэт Ушэм паша йалт вэсэ. Мэ армийнам она кугөмдэгына огыл, ий гыч пйын изэмдэна вэлэ. 1923 ийыштэ мэмнан 703 түжэм йошкармэйсна пльэ, 1927 ийыштэ 562 түж. йэнг вэлэ кодо.

Сүрэтгым ончыза, мэмнан Йошкар армийыштына калык пагалым раш ужыда.

Тывэчын ик ойым вэлэ кошартэн лукташ лийэш: ССРУ мут дэнэ огыл, пашаж дэнак тыныслык вэрч кучэдалэш. Ту тыныслыкшэ мэмнан эл шэмэрлан гына огыл, уло тўнба шэмэр-влаклан кўлэш.

Мэ 1914—1918 ийлассэ сөй гоным монар шэмэр пытым пэш сай шарнэна; каласашат шуйытко, 10 миллион йэн пытыш вэт. Ты йэн-влакым почэ-почэ шогалтэт ильэ гын, 3.320 километр кужыт адэмэ шинчыр лийэш ильэ. Ты шинчырым ик йэн, ончаш нижэн гын, тудлан пэш шүко жаш кўлэш ильэ. Кэчэш 50 километрым кайа гын, шинчыр мучко ончэн лэкташ 66^{1/2} кэчэ кўлэш лийэш ильэ.

Ты сарэш эмгэнышэ йэнжэ колышо лэч 2 кана шүко ильэ—20 миллион йэн; түвэч 3^{1/2} миллион йэнжэ йалт инвалидэш кедо.

Чыла тидэ капиталистын тавышыжлан вэрч лийэ. Шэмэр-влак капиталистлан пайдалэ, капиталист ыштымэ сөй вэрч шогэн огыт кэрт. Кэрэк кэат шинча, капиталист шкэ сөйыш ок кайэ, пашазэ дэн крестйан-влакым гына колта. Йалыссэ кулакат сөй дэч утлаш гына тэча, куго капиталист нэргэжэ ойлымат ок кўл.

Сөй эн ончычак уло тўнба шэмэр-влакым пытарап шижмыжым шинчэнак, мэмнан правичэлствына сөй ынжэ тўнал манын пэш тырина.

Капиталист-влакат тыныслык вэрч шогышын койыт. Түгэ гынат, нуно шкэ шэмэр калыкышт нуным порэш чотлыжо манын гына түгэ тыныслык вэрч улшын койыт. Чынжым каласаш гын, капиталист-влак эрэк тўнбам куго сөйыш пурташ тыршэн илат. Кодоно кутурымаштэ тэ лудда вэт—капиталист-влаклан шкэ капиталышт дэнэ мола элыш шэнгын нурап сөй кўлэш. Пүтракшым нуно ССР Ушэм ўмбак ончат. Тыштэ пэш шүко пүртүс пойанлык, шүко паша вий улыс. Нуно тыштэ кугужа гоным озаланымэ ганьак озаланынэшт. Нунын озанлыкышт сөй дэч вара йол ўмбак шогальбат, капиталышт дэн йамдэ таварыштым лүкташ вэр, пазар пэш кўлэшыс.

Капиталист-влак тыныслык нэргэн пэш шүко ойлат. 1919 ийыштак нуно Лига Нацийым ыштышт (тудыжо, марла каласаш гын, „Кугужаныш-влакын ушэмышт“ манмэ лийэш). Капиталист-влак ты лиган пашажэ тыганьэ манын

увэртарышт: „уло тўнхамбал тыныслык нэргэн“ паша-влакым ончымаштэ, канашымаштэ.

Лига Наций илымылан кандаш ийат шуо. Тугэ гынат тўрлө кугужаныш коклаштэ чынак тыныслык лийжэ манын тудо кизыт нимомат ыштэн огыл. Лига Наций посна кугужанлаштэ сөй куралым пытараш кандаш ийышкэн кангаша гынат, Рыков йолт. манмыла, „ты мартэ кизыт ик салда-тымат, ик пушкымат, ик крэйсэрымат, ик патронымат шагалэмдэн кэртын огыт ул“.

1927 пй пытартышыштыжэ мэмнан кугужаныш кол-тымо йэнна Литвинов йолт. Лига Нацийыш чыла эллантэ сөй куралым пытараш ойым пуат, ты ойлан капиталист кугужаныш-влак ышт көнө. Нуно тыгэ маньыч: мэмнан уло сөй курал пытарыме нэргэн кангашаш правана укэ, сөй курал шагалэмдымэ нэргэнжэ кангашэн кэртына. Капиталист-влак тыгэ маньычат, Литвинов йолт. сөй вий шагалэмдымэ нэргэнат ойым лукто. Лига Наций ты ойланат ышт көнө.

Тыгэ Лига Наций шкэнжым почын ончыктыш: тудо тыныслык вэрч ок шоно, тудым капиталист-влак чыла эл пашазэ дэн крэстйан вуйым тыныслык нэргэн ойлэн аныр-тараш вэлэ ыштэныт.

Тўнхамаштэ мут дэнэ огыл, паша дэнак тыныслык вэрч кучэдалашэ эл иктэ вэлэ. Ты эл—ССР Ушэм.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Тўжвал сатулымаш монополий мланна молаи кўлэн?
2. Капиталист-влак сөй ыштыдэ илэн кэртыт, укэ?
3. Молаи капиталист-влак Совет Ушэмлаи пижаш иямдылалтыт?

Сөй лийшаш ваштарэш коммунист-влак кузэ кучэдалыт.

Капиталист-влак ССР Ушэм дэнэ крэдалаш иэш иямдылалтыт манна. Кузэ пижын шуынак огыт ул вара?

Тудын тўн чийжэ тыштэ: капиталист эл пашазэ дэн крэстйан-влакын ССРУ пашазэ дэн крэстйан ваштарэш крэдалмышт ок шу.

Уло тўнха пашазэ-влак мэмнан элыштэ пролетар рэволүтсий дэнэ сотенализм ыштымашым пэш ончат, манын мэ ындэ ойлышна вэт. Капиталист-влак ССРУ ваштарэш

сөйбүм түнгалыт гын, тудо капиталист класын пашазэ клас вач тарэш, уло түнба рэволүтсий ваштарэш крә алмыжэ лийэш. Капиталист-влак ик жапыштак ССРУ ваштарэшат крэдалаш пижыт, шкэ элыштыштат рэволүтсийым кыраш пижыт; тыгэ нуно пролетар диктатур элым пытараш эрык лийжэ манын ыштыдэ огыт кэрт.

Капиталист эл пашазэ дэн коммунист партий-влак капиталист-влакын Совет Ушэм ваштарэш крэдалаш пижыштым нэш шинчат.

Коммунист партий-влак кизытак моло эл пашазэ-влакым ССР Ушэм аралаш йамдылат. Нуно пашазэ дэн крестйан-влаклан, тэндам капиталист-влак икэндан пашазэ кугужанышда ваштарэш, капиталист интэрэс вэрч крэдалыктынэшт, манын умландарат. Коммунист-влак капиталист армий салдат-влакланат, тэндам шкэп, ан иза-шольдыда ваштарэш, рэволүтсийан пашазэ дэн крестйан ваштарэш крэдалыктынэшт, маныт. Сөйжак түнгалэш гын, коммунист партий-влак капиталист армий салдат-влакым Совет Ушэм элыш савырышаш вэрч, капиталист эл пашазэ дэн крестйан-влакым, Йошкар армий ваштарэш крэдалмэ олмэл, капиталист правичэлстзэ-влакым сүмүралын, шкэ дэныштат созэт власьым ыштыктышаш вэрч кучэдалаш түнгалыт.

Йужо элыштэ рэволүтсийан пашазэ-влак коммунист партийлап полнаш, капиталист сөй ваштарэш крэдалаш икэ ушэмыштым ыштат.

Тэвэ Гэрманыштэ „Йошкар пронтовик ушэм“ уло. Тудо капиталист-влакын Совет Ушэмлан пижмышт ваштарэш тэвэ күзэ шогалэш:

„100 түжэм утла йошкар пронтовик-влак, шкэ пормо вургэмыштым чийэн, уло Гэрман гыч Бэрлиныш пог пэныт. Нунын дэн ырлыа Бэрлин пронтовик-влак, адак йошкар йунтипронт (йошкар рвзээ) камандэ-влак улыт. Тыгэ рушарньан 5 ийуньышто, чылажэ 250 түж. йэн-влак строй дэнэ трибун воктэч эртэн кайышт. Трибун гыч нунылап франсуз дэнэ чэко-словак пронтовик дэн коммунист партий ирэдставичыл-влак саламым каласкалышт.

Пэл миллион пашазэ калык импэрналпет-влакын луктани шонымо сөйышт ваштарэш рүж икэ йүкшым нөлтальэ. Пронтовик-влакын онышт Тэльман йолтан—„Мэ сөй ваш-

тарэш Ленин дэнэ Либкнехт ой сэмьн рэго іүтсей кучэдалмашым ышташ тўналына!“ —маньат, тудын мутпылан чот йыбыртэн „ура“ кычкыралмэ сургалт кайыш. Ты пронтовик армий, кидым күн нёлталын, тыгэ товатлыш:

Мынь товатлэм:

Тўнхамбал импэрналпзмын ССР Ушэм вантарэш сөй памдылымыжым нигунамат мондыдымашын.

Уло тўнха пашазэ класын ылышыжэ ССР Ушэм дэнэ кылдалт шогымым нигунамат мондыдымашын.

Пашазэ класын тўнхамбал импэрналист сөйэш индыралтмыжым, тунэммыжым, 1914 пй 4 август кэчым, рэформист-влакын ужалымын тым нигунамат мондыдымашын.

Пашазэ клас дэн сотснализм вэрч ыштынаш рэволүтсей пашамым кэрэк кунамат эрэк шуктэн шогаш.

Чыла пролэтар мэр ушэмлаштэ, профсоюзшлат, прэдрийатийыштат кэрэк кунамат эрэк чакныдэ ыштымэ клас кучэдалмашын поньэржэ лийаш.

Пронтышто да импэрналист армийыштэ рэволүтсей вэрч тырнаш.

Гэ, ман буржуазий клас озаланымым сўмўрал кудалтынаш вэрч рэволүтсепоньэрла кучэдалаш.

Руш дэнэ Китай рэволүтсейым уло кэртмэ дэн аралаш.

Кэрэк кунамат, эрэк ССР Ушэм дэнэ тўнхамбал рэволүтсей сэнгынаш вэрч кучэдалаш.

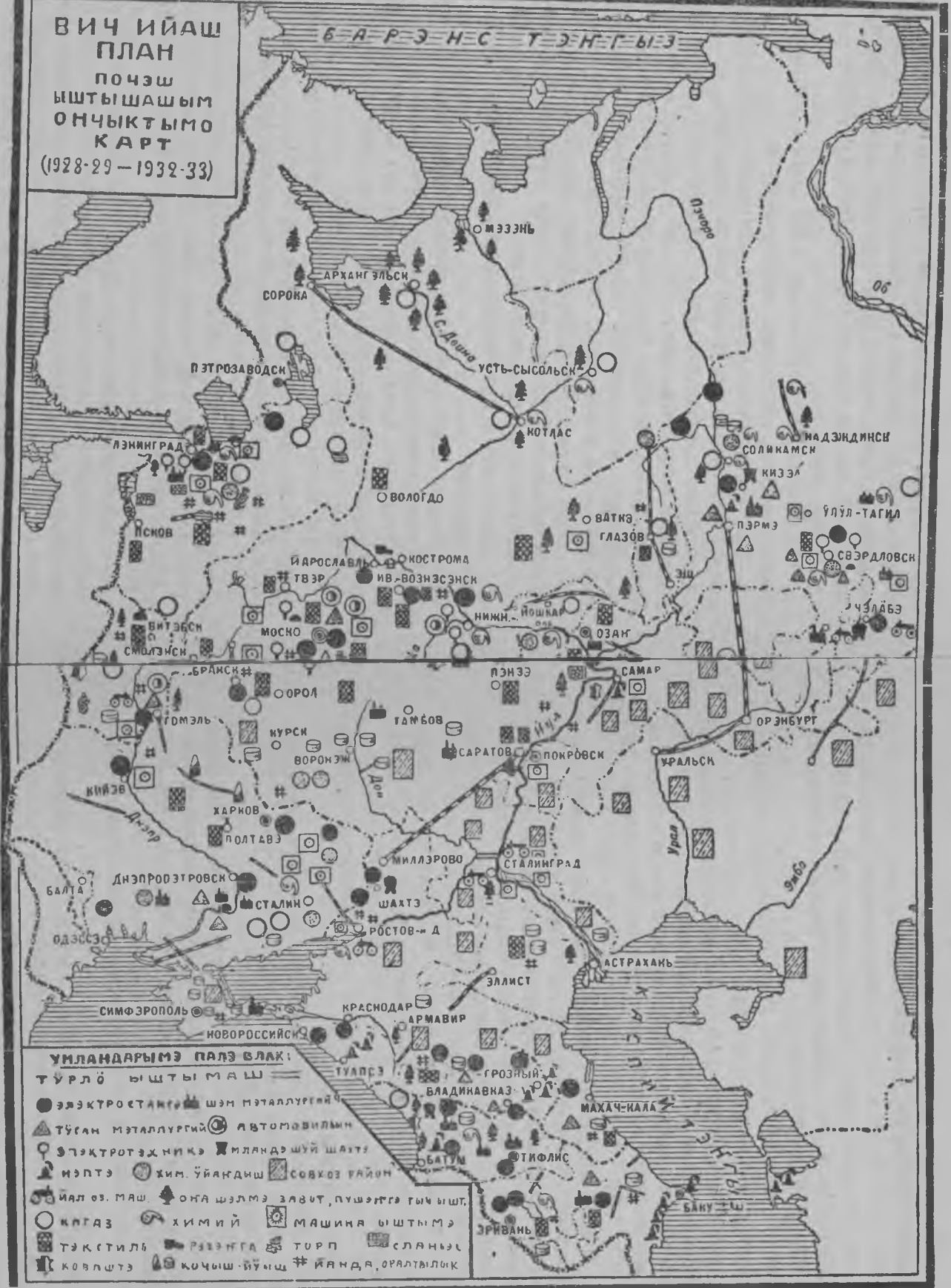
Ты пронтовик товатлымэ мутым миллионло Герман пашазэ-влакат шкэ көргышт дэн каласышт“.

Кизыт Германын капиталист правилелствыжэ ты ушэмым пэтырэн. Түгэ гынат йошкар пронтовик-влак пэтырыммым огыт ончо, нуно илат, ССР Ушэм вэрч кучэдалыт.

Тыгэ, капиталист-влак шкэ пашазэ дэн крестйанышт дэч лўдын гына мэмнан ваштарэш огыт пиж, — тушто **тўн** чийжэ.

Адак капиталист-влак шкат коклаштышт кэлшэн огыт кэрт, иктэ-вэсэ ваштарэш улыт. Кажнэ куго капиталист кугужаныш вэс тугань куго кугужаныш вийанрак ынжэ лийманын лўдэш. Кажнэ кугужаныш вэсэ дэч кугырак поёанлыкым шушнын палаш төча. Китай куго капиталист кугужаныш лэч аламарак — тудым айда ужашлэ! Герман сэнгалтын — тудо айда налогым тўлыжэ! Пэрсийат алама кугу-

**ВИЧ ИЙАШ
ПЛАН**
ПОЧЭШ
ЫШТЫШАШЫМ
ОНЧЫКТЫМО
КАРТ
(1928-29 — 1932-33)

— у күртнөй қор. — Волго-дон канал — түрлө прэдприятий

жаныш, түгө гын, тудым мом ончэт, чотрак нбык! Тэвэ чыла эл капиталист-влак күзэ шонат.

Сандэнэ куго капиталист кугужаныш-влак шкэ коклаштышт пэш чот кучэдалыт: Амэрик капиталист-влак Англий капиталист-влак дэн кучэдалыт; Франсий капиталист-влак—Герман капиталист-влак дэн.

Тудланак түвө капиталист кугужаныш-влак коклашты кэрэк кунамат сөй лэжтын кэртэш

Сэктант-влак—баптист дэн йэвангэлист-влак, сотеналест-влак, молат, капиталист кашакым сөй ыштымэ дэч чараш лийэш, манын ишандарат. Нуно шэмэр-влакым салдатлан мийыдымашын тэмлат, капиталист правичэлствэ-влакым тыныслыкыштэ плаш үжыт.

Тыгэ сөйым нигунамат пытарэн от кэрт. коммунист-влак тудым пэш сай пинчат. Ленин тыгэ туныктэн: сөй гоным миллионлэн пашазэ дэн крэстъян-влак кидыш пычалым налыт, тидын дэн пайдаланаш күлэш. Кидыш пычалым налмөнгө, тудын дэнэ шкэ ганьэтак шэмэр-влакым пытарыман огыл, капиталист-влакым сүмүрэн, пролетар диктатурым ыштыман. Российыштэ импэрпалист сөй гоным тугак лийэ.

Тугак ышташ чыла эл коммунист-влакат шэмэр калыкым йамдылат.

Тидлан вэрч кадровый армий салдат-влакын мланна полшаш йамдэ лийышт күлэш.

Сандэнэ коммунист дэн комсомольэс-влак капиталист армийлашты куго пашам ыштат.

Тэвэ ты паша күзэ ышталтэш.

1923 ий йанварыштэ Франсий правичэлствэ вуйлатышэ Пуанкарэ ала монар түжэм салдатым Рур обласыш колтэн. Рур — шкэ сөмынжэ Герман Донбас, тушто эн куго шүй кунчымö шахтэ-влак улыт.

Коммунист-влак сөй вантарэш кучэдалаш лэкташ лийыныт.

Войскан Эссэн олаш пурымыж гоным чыла пöртэшат тыгань плакат-влак сакалалтыныт улмаш:

„Герман пашазэ-влакым ида лүйкалэ!“

„Герман рэволүтсийлан полш за!“

„Мартий дэнэ Шэм тэнгыз матрос-влак ганьэ ыштыза!“

Ты лозунг-влак прансуз йылмэ дэнэ да араб йылмэ дэнэ сэрэн сакалалтыныт улмаш, пөрвөй ошкылыштак салдат и пичаш пэрнэныт.

Рвэээ-влак прансуз салдат-влак дэнэ кылым кучаш пэш чот пичыныт. Паша вучэн огыл, койаш тўнгалын. Чыла полкыштат шолын рэволүтсепй йачэйкэ-влак ышталтыныт.

Салдат-влак утур „сөй“ ваштарэш лийаш тўнгалыныт. Нуно коммунист плакат-влакым кучкэдаш коныдымө лийыныт. Нуно гэрман пашазэ-влак дэк кошташ пичыныт. Казармаштэ „Интернационал“ шокталтэн. Салдат-влак гэрман пашазэ дэмонстратейыш ушнаш тўнгалыныт, пашазым лўйаш коныдымө лийыныт.

Гэньэрал-влак шыдэштыныт, .орэныт.

Чўчкўдын казармам „эрыктылыныт“, кажнэ кок арньа йэда ганьак полк-влакым вэр гыч вэрыш кондыштыныт, граждан-влак дэк лекташак лийдымашын приказым пуэныт. Нимат полшэн кэртын огыл. Салдат-влак, рэволүтсепй ли-тэратурым лудын, шкаланышт күлэшым йодаш тўнгалыныт: кочышым сайэмдаш, службым күчўкэмдаш, казарма гыч лекташ, пөртыш пөртылаш.

Прансей правичэлствэ лўдын. Паша парламентыштат ончалтын.

Рэволүтсионьэр салдат-влакым тулэч ожнат Афрпк ир-чарашкэ колтэдат улмаш. Бндыжым нуным тулэчат чот покташ тўнгалыныт.

Нойабр дэн декабрыштэ 120 рвэзым—утларакшым нэмыч дэн прансузым—тўрмаш шындэныт, вара адак 15 салдатым шындэныт.

Нуным пэш индырэныт: нэрыш пашкарым чыкэдэныт, күч йымакэ имым кэрыныт. Түгэ гынат нуно шолып ушэмыштым почын пуэн огыт ул. Ушэм шкэ пашажым эрэ ыштэнак ыштэн.

Сөй чарным бнго, Майнцэш сөй ваштарэш „кутуртышо-влаклан“ куго сут лийын.

Сут пунчал почэш пк-монар салдат дэн рэволүтсионьэр рвэээ-влакым чылаштым пырля 233 ийлан тўрмаш шындэныт.

Тыгэ дийын, тўнхамбал сўй пытымэ дэч вич ий вара, рвэзэ коммунист-влак рап ончыктэныт: сўй тўнгалэп гын, нуно кид-йол сакэн тып огыт шинчэ, пўрвой кэчылапты-жак сўй ваштарэш кучэдалаш чот пжыт.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Кузэ йот эл пашазэ-влак ССРУ дэн крэдалаш пжмэ ваштарэш кучэдалаш?

2. Пашазэ дэн крэстйан-влаклан капиталист армийыштэ служымо дэч чакнаш кўлэш альэ укэ?

ССР Ушэмын тыныслык политикижэ.

Тыныслыкыштэ паша бштэн, мэ советализм дэч утур лышэмына, куатна утур пэггыдэмэн.

Сандэнэ мэмнан правичэлствына кузэ гынат у сар ынжэ лпй манын тырша. Ончэт гып, мэмнам йырым-йыр тэмдат вэт. Тэвэ Румып дуамалак ССР Ушэм дэч Бэсарабым шушын нальэ. ССРУ тудлан крэдалаш ыш пж, элнам катэн налмылап кўныдэ гына пэггыдын каласыш. Капиталист кид йымалнэ пызыралт пшышэ Бэсараб шэмэр-влак садак ССРУ дэч ушнаш тўчат, тидым мэ пэш сай шинчэна. Ушвынаш жапыштат мўндўр огыл, тэвэ вашкэ румып капиталист-влакым сўмўрал кудалтат. Адак капиталист эллашкэ ишанэн колтымо йёгна-влакым пуштынат мэмнам сўйыш шушын пуртынэшт. Тыгэ, 1927 ийьштэ мэмнан Польшысэо прэдаставичылнам Войков йолтап ым пуштыч, тўлэч ожно Швэйцарэш Воровский йолташым пуштыч. Капиталист-влак опкыл йэда мэмнам тэмдат. Нуно мэмнан йот элысэо прэдаставичэлствыналан пжыт, мэмнан йёгна-влакым арэстоватлылыт. Нуно кузэ гынат мэмнам пўрвой крэдалаш пжыктэн, вара шкэ пашазышп-влаклан каласынэшт: сўйлан мэ винамат она ул, Совет эл винамат, тудо ончыч крэдалаш пжэ.

Капиталист-влак мэмнам ты энэрэш кучэн огыт карт. Мэ тыныслык вэрч кучэдална, ончыкыжымат кучэдалына. Капиталист-влак мэмнан совет власьнам сўмўраш пжыт гын, тунам гына мэ крэдалаш тўнгалына.

Капиталист-влак ваш-ваш кэлнаш тўчат. Пашазэ дэн крэстйан-влак эрыкым пуат гын, кэлшэнат шуктат. Капи-

талист-влак иктэ-вэсэ дэн кучадалыт гынат, нуно. эн ончычак, пашазэ клас дэнэ мэмнан элнан эн осал тушманжэ улытыс. Ты шотышто капиталист-влак нэргэн тыгэ манаш кэлша: „корак корак шинчам ок чўнгал“.

1927 ий пэлыштэ Англий моло кугужаныш-влакым Совет эл ваштарэш кредалшаш вэрч ушаш пижын ильэ. Тунам Китай револүтсий дэнэ англичан горныак пашазэ забастовко ыш пу, сандэнэ шонымыжым шукташ вэс каналан ынтай жапым вучэн кодо.

Түгэ гынат, 1927 ий дэч варат капиталист-влак эртак мэмнан ваштарэш цижапш кангашат. Эн ончычак, мэмнан пашкыдо элна-влак пижаш йамдылалтыт, тэвэ: Польшо, Румын, Эстон, Латвий, Китай. Укэланак Польшо дэн Китайыштэ йатыр руш ошгвардэйс-влак погынэн огыт илэ: Польшо дэн Китай пэш төрштылыт: нунын шэнтэлнышт Англий, Амэрик да моло капиталист эл-влак шогатыс.

Капиталист-влак ваш-ваш кэлшымэ гына огыл, тыныслык нэргэн ойлэн, шкэ эл папазыштымат олталэн кэртыт. Сандэнэ уло тўнба коммунист-влак капиталист-влакын иктым ойлэн, вэсым ыштымыштым шэмэр калыкклан эрэк умландарат.

Капиталистын олталымыжым умлап йөсө ок лий ильат, ик ойго уло: коммунист-влак ваштарэш ик капиталист кашак гына огыл, шкэныштым пашазэ партий мэнпэ-влакат шогат—Англий папазэ партий, Гэрман сотсиал-дэмократ партий, чыла моло сотсиалист партий-влакат. Чыла ты партий-влак, мландўмбалнэ ик Лига Наций гына тыныслыкым ыштэн кэртэш, манын шонат. Лига Нацийын мо улмыжым тэ ындэ шинчэда, сандэнэ тувэч сотсиал-дэмократ партий-влакынат кө улмыштым ужыда. Нуно, капиталист-влак дэн пырлыа, кузэ гынат пашазэ калыкым олталэн, тудым капиталист интэрэс аралынаш вэрч сўйыш шўпшаш тўчышө лийыт.

Ужыда, кузэ лэктэш: мланна, тыныслык вэрч кучадалын, чарныдэ сўйлан йамдылалт шогаш кўлэн. Кизытак мланна уло вий дэнэ озанлыкнам пэнгыдэмдаш кўлэш, капиталист шинчам ончаш ынжэ воч; сўй тўнгалмылан мланна кўлэш запасым йамдылэн шуктыман.

Ончэт гын, йалыштэ чыла комсомольэс-влакак сөйлан огыт йамдылалт. Шукыжо кизыт кидэш винтовкым кучэнат ок мошто, противогаз кучылтмыжым онат ойло. Шушаш сөйыштö крэдалмаш пэш чоткыдо лийэш, тушман эл көр-гышкө йатырак аэроплан дэн толын кэртэш.

Йал йачэйкэ тыныс жапыштэ сөй кружокышто тунэмын огыл гын, тудо вара сөй годым нумом ышташ йүдүга. Тудо крэстйаным аэроплан гыч колтымо газ дэч утлашат, аэропланым лүйэн волташат туныктэн ок кэрт. Кажнэ комсомольэс, сөй кружокыш пурэн, коч изыш сөй папалан тунэмжэ. Комсомольэс-влак Осоавиахим йачэйкым почын, тудын папажым ылыжтышт, члэнлан кагазыштэ гына ын-ышт чотлалт.

Крэстйан-влаклан капиталист кашакын мэмнан ваштарэш мом шонымыжым умландараш күлэш. Модан капиталист-влак мэмнан ваштарэш тугадар сөйым лукнэшт, тудым кажнэ крэстйан шинчэн шогыжо. Капиталист-влак мэмнан дэч мом налнэшт, мэмнан правичелствына тыныс-лык вэрч кузэ күчэдалэш, тудым крэстйанлан раш ончыктэн пуаш күлэш.

Тидым чылажымат йал йачэйкэ ышта гып, мэ капиталист-влакын мланна шжмыптым йалт лүддэгэчэ вучэн кэртина.

Ты шушаш сөйыштö мэмнан Совет Ушэмна, уло тунья шэмэр-влак дэн пырля лийын, капиталист-влакым сэнэн мшта. Ты сэнымыж дэнэ тудо йот элысэ йолташыж-влак-ланат шкэ дэнышт совет власьым ышташ полша.

КУТУРАШ ЙОДЫШТМО.

1. Молан ССР Ушэм сөй вийжым пэнгыдэмда?
2. Тэндая йачэйкылан ССР Ушэм аралаш кузэ йамдылалтман?

ВУЙЛЫМАШ.

	Мгр.
Ончыл мут	2
Тўғалтыш нутурымаш	
Мэмнан йал озанлыкнан вараш кодмыжо	3
Конымшо нутурымаш	
Йалым сотсиализм корно дэн молэмдымэ	22
Кумышо нутурымаш	
Йалын сотсиализмын каймэ корныжо	13
Идымшэ нутурымаш	
Комсомол—партийлан йал уэмдаш полшышо	63
Визымшэ нутурымаш	
Ола дэнэ йал	87
Кудымшо нутурымаш	
Кугужаныш промыслэнныс	101
Шымышэ нутурымаш	
Культур револүтсей дэнэ комсомолын ыштышан нашажэ	121
Кандашымшэ нутурымаш	
Мэ сотсиализмын ыштэна	142
Индэшимшэ нутурымаш	
Пролэтар диктатур	160
Луымшо нутурымаш	
Пролэтар диктатур (мучалыжэ)	176
Латнымшэ нутурымаш	
ВКП—пашазэ класын партийжэ	193
Латконымшо нутурымаш	
Комсомол нэргэн	214
Латкумышо нутурымаш	
Тўнхамбал револүтсей корно	230
Латнымшэ нутурымаш	
Капиталист-влак дэн йыр авыралтшэ ССР Ушэм	249
Ўстартыш	
Вич ийаш план карт	261

ИНВ. № 3003

„Йалыссэ комсомол политчиткыштэ

тунэммэ кнага“

үмбач тыгань кнага-влакым луд:

1. Шибайло: ВКП (б) XV погынымаш йалысэ папа нэргэн, акшэ 15 ур.
2. Диманштэйн С. ВКП(б) XV погынымаш дэнэ тудып пунчалмутшо, стр. 113, акшэ 30 ур.
3. Наганович Л. Совет сайлымаш дэн партий, стр. 54, акшэ 8 ур.
4. Нэржэнсэв П. дэн Леонтьэв А. Ленинизм азбука, стр. 437, акшэ 90 ур.
5. Наганович А. С. Кугыжаныш зайом-влак, стр. 49, акшэ 5 ур.
6. XVI партий коннэрэнсэ мом каласыш.

Кнага налаш адрэс тыгань:

Москва, центр, Никольская 10,
торготделу Центриздата Народов СССР.

ТЫ КНАГА ДЭН КУЗЭ ТУНЭМАШ.

(Мучаш. Тўғалтышым кнага ном 3-шо могырышто ончо)

5. Кутурымашым лудаш гына огыл, лудым лончылаш, тудым вэр илыш гыч шинчымэ арвэр дэн тағастарылаш кўлэш. Ик кыдэжым лудын лэкмөнгө, умбакыжэ мо нэргэн ойлымым ончаш кўлэш, вара **вэрыссэ материалым** погаш кружок члэн-влаклан пашам пуэдыман, мут гыч, тыганьым: тэндан йалыштэ колхоз пашажым кузэ ышта, тэндан коперативышэ мош шумо, могань ситыдымаш уло, йорлым ушымаштэ тэндан мом ыштэныт, молат. Погымо материал шушаш погынэн лудманэш кучылталгэш.

6. Кружок члэн-влакым газет лудаш ийартарыман, газет увэр дэн эрэак пайдаланаш кўлэш, сандэнэ кружок члэн-влаклан шушаш кутурымашлан материалым вэр илыш гыч гына огыл, **газет гычат** погыкташ лийэш.

Йал молэмдымэ пашам тунэмме годым ты кнагам гына кучылтмо ок ситэ. Кружок кэжнэ члэнжылан **ты кнага үмбач вэсымат** муаш, лудын лончылаш полшыжо (кружоклан библиотэк, лудмо пёрт полшыман).

7. Лудым кружок члэн-влак умлэн налыныт альэ укэ, палаш кўлэш, тудлан кажнэ кугурымаштэ касалык-влак почэш йодыш-влак улыт, ту йодыш-влаклан **вашмутым пуман**. Вашмут пуаш тыгань рат сайрак лийэш: йодыш йўкын лудылтэш, кружок члэн-влак тудлан чэрэт дэн вашмутым каласкалат, ту вашмут-влак нэргэн кутурэн, ик чумур вашмут кошартэн луктылтэш. Ты вашмутым йодышыж дэн пырля погынымаш протоколышко да кажнэ члэн шканяжэ чэтрачыш сэрэн налман.

8. Кружокышто тунэм налмэ шинчымашым кажнэ члэн шкэ пашалтыжэ илышыш пурташ тыршыжэ. Тудлан вэрч кажнэ кутурымаш мучашэш кружок члэн-влаклан тэвэ тидым кангашэн налман: **нуно шкэ йалыштым молэмдаш да шкэ ВЛКСМ йачэйкэ пашалтым сайэмдаш мом-мом ыштэн нэтит.**

9. Ты кнага нэргэн шкэ ойдам тыгань адрес дэн колтыза:

Москва, центр, Никольская, 10, Центриздату Народов СССР.

Ак 35 ыр.

[43715

Цена 35 коп.

Мар.л.
3-715/2

№83

54
87

НА МАРИЙСКОМ ЯЗЫКЕ
(Восточно-луговое наречие)

Учебник для комсомольских политчиток в деревне

ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ СССР
Москва, центр, Никольская, 10